

Raamatukogu

- * Arda Mäepere, Ellen-Ines Pagel jt. 90-aastasest Tallinna Keskraamatukogust;
- * Sirje Lusmägi keeleõpikust kaanetäidiseks;
- * Ene-Lille Jaanson esimese raamatu trükkimisest Eestimaal;
- * Aimar Ventsel kultusraamatu esteetikast jm.

5 / 1997

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

5/1997

Toimetuse kolleegium:

A. NORBERG
A. NUUT
R. OLEVSOO
E. RANNAP
T. SOONE
K. TAMMARU
U. TÖNNOV
T. VALM
A. VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Keeletoimetaja TIINA VILBERG
Tehniline toimetaja TIUU TALI

Kujundus KERSTI TORMIS
Kaanefotodel Tallinna KRK hoone.
Fotod: TEET MALSROOS

Address/ Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetuse
tel. 6 307 128
faks (372) 6 311 410
elektronpost: enerk@venus.nlib.ee

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas

AS TRÜKIEKSPERT VILJANDI, 97 T 905

Nüüd juba mitmel aastal järjest on RK sügisnumbris põhjust rääkida ajakirja tulevikust ja rahast. Mulle teadaolevalt pole Eestis teist raamatukogunduse ajakirja. "Infoforum" on siiski rohkem infoteaduse ajakiri. Avaldame nii üldise raamatukogunduse, kui eri raamatukogutüüpide ja ka eri raamatukogude probleemide käsitlusi. Olen toimetajana veendunud, et meie ajakiri peaks olema igas Eesti raamatukogus. Nii jõuaksid kõigi raamatukoguhoidjateni teadmised raamatukogunduse valupunktidest meil ja maailmas, ülevaated teadustööst, info raamatukogundussündmustest ning kultuuriprobleemid laiemalt jm.

Ajakiri on teie meediavahend. Siin saate te kirjutada oma raamatukogust, vahendada oma teadmisi ja öelda välja oma arvamuse.

"RK on kõikide Eesti raamatukogude ajakiri ja nad kõik peaksid selle ilmumise eest hoolt kandma" – postulaat, mis viib meid järgmise aasta algusest osalisele isemajandamisele. Niisiis – ajakirja tulevik sõltub tellimuste arvust.

Kas ajakirja on vaja just teie raamatukogus, otsustate juba ise, austatud kolleegid. Toimetus teeb oma prima, kaastööd on teilt.

Head koostööd oodates ja palju kaastöid soovides

Ene Riet

SISUKORD

■ AVAVEERG	Tiiu Valm	4
■ TALLINNA KESKRAAMATUKOGU – 90		
Tallinna Keskraamatukogu – 90	Arda Mäepere	5
Tallinna Keskraamatukogu teatmebibliograafia osakond – 50	Viivi Küttis	7
75 aastat raamatulaenutamist Nõmmel	Ellen-Ines Pagel	8
Raamatukogu pelgulinlastele	Esta Kiik	9
■ JUTUTUBA		
Trükisõna on nagu narkootikum, mida peab iga päev manustama: vestlus Hans Jürmaniga	Maire Liivamets	11
■ RAHVARAAMATUKOGU		
Raamatukogud Võrumaal	Ere Raag	14
■ RAAMATUKOGUD VÄLISMAAL		
Raamatukogud muinasjutumaal Taanis III	Ene Riet	16
■ RESTAUREERIMINE		
Kuidas elad, vana raamat?	Mari Siiner	18
■ HABENT SUA FATA LIBELLI		
Keeleõpik kaanetäidiseks ***	Sirje Lusmägi	20
1997. aastal TPÜ infoteaduste eriala lõpetanute lõputööd		22
■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS		23
■ RAAMATULUGU		
TÜR-i haruldasi raamatuid: Millal trükiti Eestimaal esimene raamat?	Ene-Lille Jaanson	27
360 aastat Eesti noodikirjandust	Kaja Tiisel	30
Kultusraamatu esteetika	Aimar Ventsel	33
■ EESTI MÖTTELUGU		
Eurooplase mõtteid lugedes	Maire Liivamets	35
■ PÄEVAKORRAL		
Normdokumendid arvutikataloogi võtmena	Margot Mahlapuu	37
■ ARVUTIHARIDUS		
Andmebaaside kasutamine Rahvusraamatukogu lugejateeninduses	Mai Põldaas	38
■ KONVERENTSID&SEMINARID		
Lugejarahulolu kui raamatukogutöö kvaliteedi mõõt INNOPAC ja teadusraamatukogude koostöö Ifla'97	Aili Norberg	39
Üks küsimus Aira Lepikule	Anu Nuut	41
	Anu Nuut	42
		44
■ SÕNUMID		
Koolitus ja konsultatsioonid – prof. Tom Wilson Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonnas	Aira Lepik	45
Mälestame: Aili Salumaa (Kaljo)		46
■ SUMMARY		47

KAS OLLA VÕI MITTE OLLA – TULEB OLLA!

90aastane Tallinna Keskraamatukogu on usutavasti enamusele eestimaalastele tuttav ja teada tarkuseallikas.

Raamatukoguhoidjatele seostub Estonia puiesteel asuv maja eelkõige Aleksander Sibula nimega, kes siinsete töökogemuste põhjal pani kirja meie rahvaraamatukogude tegevuse põhitõed ja töökorralduse alused.

Tavakodanik on aga sageli just Tallinna Keskraamatukogus alustanud raamatute laenamist ja kui lugemishuvide ja -vajaduste rahuldamiseks on Keskraamatukogus pakutav osutunud napiks, siirdunud teadusraamatukogusse või hoopis jäänud igavesti truuks tema kogudele ja raamatukoguhoidjatele.

Mäletan, et minugi lugemisvaraotsingud algasid Tallinna Keskraamatukogust. Kuigi maja jättis juba kuuekümnendatel väsinud ja kulunud mulje, valitses siin eriline, paeluv, raamatukogule iseloomulik aura. Kas võlusid mind vastutulelikud raamatukoguhoidjad või kummaline, tööd soodustav õhkkond lugemissaalis, ei oskagi öelda. Aga seda mäletan küll, et üsna sageli vaevas pärast raamatukogus käimist küsimus, miks on neil nii vähe avariileid, et pean alatasa tülitama raamatukoguhoidjat, selle asemel, et ise otsida ja leida. Oh ma rumaluke oma tahtmistega! Juba tollal "keskikka" jõudnud "Gorki" raamatukogu ei mahtunud ju kuidagi temale määratud "kuube" ära ja oli sunnitud eirama Aleksander Sibula avariileid põhimõtet. Nüüd ei ole ma Tallinna Keskraamatukogu lugeja juba ammu, raamatukogust tean aga palju enam kui teismelisena.

Tean, et 20.-30ndatel aastatel kogu Eestimaa rahvaraamatukogudele keskraamatukogu ülesandeid täitnud raamatukogu on täna ahtaks jäämas Tallinna linnalegi.

Tean, et hoolimata lähedal asuvast grandioosest Rahvusraamatukogust ja soliidselt Akadeemilisest Raamatukogust on linna keskraamatukogul oma lugejaskond, kes vallutab lugemissaali varahommikust hilisõhtuni ja laenab koju koormate kaupa kirjandust, mille pärast raamatukoguhoidjad peavad muretsema. Et see suures linnas ära ei kaoks ja raamatukokku tagasi jõuaks. Kahtlemata on Keskraamatukogu ülekoormatus tingitud ka asjaolust, et Tallinna linnaosade raamatukoguteenindus on tänaseks ikka veel välja arendamata.

Miks on sunnitud Lasnamäe, Õismäe või Kristiine elanik tulema kesklinna raamatut või ajalehte otsima? Seda enam kui lugeja on laps või pensionär, kelle jaoks peaks elutarbeline, ka uus teave ning meelelahutus olema elukoha lähedalt võtta.

Tean, et Keskraamatukogu kogusid on aegade jooksul võrreldes teiste raamatukogudega ehk kõige enam vaesustatud ja rüüstatud, sest 1925. aastast saadud eestikeelse kirjanduse sündeksemplarid ja hindamatud võõrkeelsed teatme- ja teaduskirjanduseteosed on tulnud anda teistele või lasta koguni hävitada.

Muret tekitab on kogude praegune juurdekasv, sest teadaolevalt finantseeritakse Tallinna linna eelarvest kirjanduse soetamist kuus korda väiksema summaga kui riigieelarvest.

Jutt kisub vägisi pessimistlikuks ja pole sugusi juubelile kohane kiidulaul – kui ilus, hea ja eesrindlik juubilar on. Palun Keskraamatukogu perel mind vabandada kui julgen arvata, et raamatukogu "tervislik seisund" pole täna just kiita.

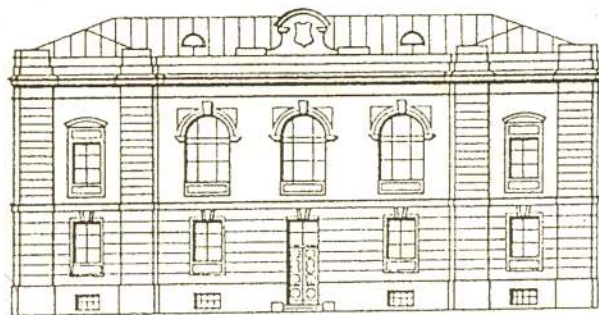
Ei ole midagi uut siin päikese all! Paratamatult tuleb täna meenutada Aleksander Sibula 1920. aastal öeldut "Raamat on meie teadmiste värskendajaks ja täiendajaks. Sellepärast peab raamat ka kõigile kättesaadav olema. Praegu ei ole ta seda mitte. Edaspidi peaksid just meie omavalitsuse asutused selle eest hoolt kandma, et nende piirkonnas vähemalt üks korralik ja täielik raamatukogu oleks". Ehk annab see Keskraamatukogu kauaaegse direktori ütlus elujõudu ja usku raamatukogu tänasele perele ning minugi jutt tundub tõeliselt ümmarguse juubeli puhul nostalgitsemise asemel rõõmsameelsem.

Valu

TALLINNA KESKRAAMATU- KOGU - 90

ARDA MÄEPERE

Tallinna KRK direktori asetäitja

Ajaloost

1907 – 14. oktoobril (vkj.) avas Nunne tn. 2 lugejaile uksed Tallinna Linna Maksuta Avalik Raamatukogu ja Lugemistuba. Linnaelanikud hakkasid raamatukogu kohe elavalt kasutama. Esimese tööaasta lõpuks, vaid kahe ja poole kuuga oli kogus 2041 raamatut, laenutusi oli 10 067 ja külastusi 8659. Kuuekümneme kohaga lugemistoas võis raamatukogu algusaastail lugeda veel 20-40 nimetust ajakirja ja 20-25 ajalehte.

1920 – koliti majja Gogoli puiestee 4 (nüüd Estonia pst. 8). See esinduslik historistsistlik hoone ehitati 1894-1895 Tallinna Vene Seltskondliku Kogu jaoks. Eskiisprojekti autor oli akadeemik M. Preobraženski (projekteeris ka Aleksander Nevski peakiriku Toompeal), lõpliku projekti koostas tuntud arhitekt R. Knüppfer.

1921 – raamatukogu direktoriks sai Aleksander Sibul, mees, kellel on suuri teeneid nii Tallinna Keskraamatukogu kui kogu eesti raamatukogunduse arengus. Sellele ametikohale jäi ta ligi 30 aastaks.

1923 – kirjandust hakati laenutama koju.

1925 – raamatukogu sai Eesti keskse raamatukogu funktsioonid, mistõttu suurenes riigi toetus ja hakati saama sundeksemplari.

1926 – avati Tallinna I haruraamatukogu Lõuna tänavas Lutheri rahvamajas.

1928 – loodi muusikakogu (1951. aastal tuli see üle anda Eesti NSV Riiklikule Avalikule Raamatukogule (praegu RR)).

Keskraamatukogu 30ndail aastail.

1933 – raamatukogu hoones alustas tööd Noorteraamatukogu, millest sai hiljem Eesti Lasteraamatukogu.

1929-1940 ilmus 32 numbrit uudiskirjanduse nimestikku "Tallinna Keskraamatukogu Teated".

1938 – avati Keskraamatukogu Arhiivraamatukogu, mille ülesandeks oli koguda ja säilitada kõike eestikeelset ja Eestit käsitlevat. 1951. aastal jagati 40 000 eksemplarini kasvanud kogu laiali, sest uute arusaamade järgi polnud rahvaraamatukogul sellist kogu vaja; suure osa sellest sai endale praegune RR.

1944 – Eesti keskse raamatukogu funktsioonid anti üle Eesti NSV Riiklikule Raamatukogule. Sõjajärgsel perioodil kujunes välja Tallinna Keskraamatukogu struktuur, loodi juurde harukogusid, suurenes töötajate arv.

1957 – aktuaalseks muutus suuline raamatupropaganda, korraldati kirjanduslikke kohtuid jm., töötas kirjandus- ja ekslibristide ring ning fantastikaklubi. Üritused olid rahvarohked, vahel rohkem kui 500 osavõtjaga; neid korraldati ka linna parkides ja isegi Pirita rannas.

1959-1961 mindi üle avariulite süsteemile.

1966 – alustati Tallinna linna-raamatukogude töö meetoodilist juhendamist, tööle asus kaks meetoodikut.

1974 – Tallinna linnaraamatukogud läksid üle tsentraliseeritud süsteemile.

Aja jooksul on mitu korda vahetunud raamatukogu nimi – vahepeal Maksim Gorki nimeline, siis Anton Hansen-Tammsaare nimeline, nüüd lihtsalt Tallinna Keskraamatukogu.

Faktitiheda ülevaate raamatukogu tegevusest leiate juubeliks välja antud, H. Jürmani ja H. Peeba koostatud brošüürist "Tallinna Keskraamatukogu 1907-1995".

Tänapäevast

Praegu on Tallinna Keskraamatukogu oma 21 linnaraamatukoguga Eesti suurim rahvaraamatukogu. 1996. aastal teenidati 55 500 lugejat ja laenutati üle kahe miljoni eksemplari kirjandust. Päevas külastab meie raamatukogusid umbes 2500 lugejat.

Kui Tõnismäele kerkis uus imposantne Rahvusraamatukogu hoone, sattus Keskraamatukogu lugemissaali eksistents küsimärgi alla, kuid aeg läks ja likvideerimise mõte maeti maha, ning nagu nüüd võib öelda – õigusega. Meie raamatukogu lugemissaal on hommikust õhtuni rahvast tulvil, oleme lugemiskohti juurdegi loonud. Lugejate sõnul mängivad olulist rolli meie raamatukogu soodne asukoht ja kiire teenindamine, samuti küllaltki hea kirjanduse valik. Väga rahul ollakse õppekirjanduse, filosoofia, psühholoogia ja õiguskirjanduse valikuga, hea on ka kunsti, ajaloo ning keele- ja kirjandusteadusalane kogu. Palju kasutatakse varasemat perioodikat – eestikeelsed ajakirjad ja ajalehtedest "Õhtuleht" on meil 1944. aastast alates. Rikkalik on venekeelse kirjanduse kogu. Venekeelsele lugejale on meie raamatukogu arvestatav kultuurikeskus – siin korraldatakse neile suuri ja osavõturohkeid kirjandusüritusi.

Kahjuks on meil lugejate teenindamisega ka probleeme. Oleme Tallinnas ainus kirjandust peamiselt koju laenutav raamatukogu. Üsna sageli on raske lugejailt raamatuid tagasi saada – raamat on aga kallid ja eksemplaarsus rahapuudusel väike. Häda algab juba lugejate registreerimisel: pealinna elanikkond on suur ja koosseisult kirju, korralikku passi alalise sissekirjutusega pole praegu aga paljudel. Kõigilt neilt tagatist võtta pole ka võimalik. Nii

tuleb laenutajail oma töösse väga loominguliselt suhtuda.

Suuresti on kasvanud teeninduskoormus. Keskkoogu eestikeelse kirjanduse kojulaenutuse töötaja teenindab umbes 33 000 külastajat aastas. Kuna ka teeninduspind on väike, siis muretseme olukorra pärast, mis võib tekkida, kui RR hakkab olude sunnil kooliõpilasi tagasi tõrjuma. Kellel pole tõsist lugemisharjumust, jääb ilmselt tänavale. Kas ülejäänute teenindamisega tuleksime praegustes tingimustes toime?

Keskraamatukogu hoone on ammu kitsaks jäänud. Ka vajab see täielikku renoveerimist. Eeltöid loodame alustada tuleval aastal. Suurt rõõmu teevad ruumid Liivalaia 40. Sinna kavatseme üle viia venekeelse kirjanduse osakonna, mille kogust suurem osa asub praegu keldris. Nii paraneks oluliselt venekeelse elanikkonna teenindus ja osakonna töötajate töötingimused. Võibolla mahub sinna ka võõrkeelse kirjanduse osakond, mille asukoht Sõle tänaval lugejaid ei rahulda. Keldrimäe Raamatukogu, mis asub omanikule tagastatud majas, viime tuleval aastal üle Lasnamäele Võru 11. Kuna see raamatukogu ka praegu teenindab osaliselt lasnamäelasi, siis on asukohavahetus õnnestunud, kuid linnaosa vajab veel vähemalt kahte korralikku elanikele soodsa asukohaga raamatukogu.

Kena, et saame tagasi ruumid Õismäel, mida kord hakati ehitama meie korteris asuva harukogu jaoks ja kus praegu töötab Eesti Lasteraamatukogu Õismäe osakond. Lisaks lasteteenindusele kavatseme seal teenindada ka täiskasvanuid.

Tallinna linnaraamatukogude probleemidest on "Raamatukogu" selle aasta kolmandas numbris kirjutanud Tiiu Valm. Võin lisada vaid niipalju, et meie 21st harukogust töötab enamvähem normilähedastes tingimustes vaid kolmandik, ning et pealinna rahvaraamatukogudesse pole seni investeeritud. Linnaelarvest meile igaaastaselt eraldatavad esmapilgul

üsna kopsakad summad on nii suure süsteemi jaoks ometi eba piisavad. Ka antakse raha piirkonna elanike arvu järgi, meie teenindame aga lisaks suurt hulka pealinna ajutiselt saabunud, näiteks õppureid. Arvame, et olukorrast väljapääsuks oleks süsteemi detsentraliseerimine, sest hulgakesi ilusaks ja rikkaks saamine jääb ilmselt ainult unistuseks. Pealegi ei tunne linnaosade juhtkonnad kahjuks praeguses situatsioonis eriti huvi oma territooriumil asuvate ja oma elanikke teenindavate raamatukogude käekäigu vastu.

Suurenenud töökoormusele ja ka ruumipuudusele ootame leevendust töö automatiseerimisest. Hetkel on meil kaheksa võrku ühendatud arvutit, server ja mõned printerid. Oleme üks viiest raamatukogust, kes testivad programmi *Kirjasto 3000*. Kahjuks on testimine aga meist olenematutel põhjustel küllaltki aeglaselt kulgenud. Uudiskirjanduse automatiseeritud töötlemise kõrval oleme alustanud varasema eestikeelse kirjanduse kirjade arvutisse sisestamist. Kogu töö tuleb aga teha pingelise laenutustegevuse kõrvalt.

Paljudele probleemidele vaatamata on Tallinna Keskraamatukogu töötanud stabiilselt. Tallinnas on küll palju erinevat tüüpi raamatukogusid, kuid tundub, et neid pole siiski küllaldaselt. Ka tänavusel esimesel poolaastal on lugejate ja laenutuste arv suurenenud. See seab nii raamatukogu kui Tallinna Linnavalitsuse ette suuremaid kohustusi.

Järgmist Tallinna Keskraamatukogu juubelit loodame igal juhul tähistada renoveeritud ja kaunilt sisustatud ruumides ning automatiseeritud töökorraldusega.

TALLINNA KESKRAAMATUKOGU TEATMEBIBLIOGRAAFIA OSAKOND - 50

VIIVI KÜTTIS

teatmebibliograafia osakonna juhataja

3. veebruaril tähistas 50. aasta-päeva Tallinna Keskraamatukogu teatmebibliograafia osakond. Raamatukogu 1947. aasta aruandes märgiti: "Pidevalt laieneb töö ka teatmelise bibliograafia osas. See on uus ala, mis nõuab vacva, enne kui ta jõuab nõuetavale tasemele." Osakonna esimene juhataja oli Linda Masing (aastatel 1947-1970), tema tööd jätkasid Veera Linnamägi (aastatel 1970-1984) ja Tatjana Lukaštšuk (aastatel 1984-1994). Oma jälje osakonna töösse on jätnud bibliograafid Linda Tamm, Ernst Tamm, Johannes Kõdar, Eela Pajupuu, Emilie Suurmaa, Elli Lipstok, Hans Jürman, Niina Aršas, Olga Nuut, Viive Lauba, Kersti Tanksimäe, Galina Panina, Larissa Tamm, Katrin Kompus, Merle Pobul, Heli Kivi ja Monika Anton.

Paljuski ajastu pitsarit kandnud töö on andnud küllalt püsiväär-tuslikku: välja on kujundatud teatmekogu ja kartoteekide süsteem, kus kodulookartoteek "Tallinn" on aastate jooksul huvi pakkunud ajaloo- ja kultuurihuvilisele luge-jale Tallinna ajaloo, kultuuri, hari-duse, majanduse ja teiste elualade kohta. Järjepidevat kodulootööd alustati Tallinna Keskraamatu-kogus juba 1950ndail aastail, mil Linda Masing, kes osales aktiivselt Tallinna Linnamuuseumi juures

tegutseva kodulooringi töös, hakkas koostama kodulookarto-teeki. Kartoteegi pidamise algaas-tail oli töö väga põhjalik. Materjali otsiti lisaks jooksvale bibliografeerimisele pidevalt ka varase-matest väljaannetest ning "Artik-lite ja Retsensioonide Kroonikast". Koduloo põhikartoteek sisaldab praegu üle 90 000 kaardi. 1985. aastast alates hakati karoteegi põhjal koostama valiknimestikku "Tallinn", mis ilmub praegu kord kvartalis ja mille seavad kokku Viive Lauba ja Tatjana Lukaštšuk.* Mullu ilmus minu koostatud

"Baltisakslased ja sakslased Eesti kultuuriloos". Käsikirjas on sama nimestik vene keeles, koostajaks Galina Panina ning Merle Pobulil koostatud "Kirjanike pseudonüü-mide nimestik".

Osakonnas töötab 5 bibliograafi, kes on bibliografeerinud üle 40 000 artikli eesti ja vene keelest, ka väljaspool Eestit ilmunud vene-keelseid artikleid, kokku 138 aja-lehest ja ajakirjast. 1996. aasta jaanuarist bibliografeeritakse artikleid rahvusvahelise ana-lüütilise kirje alusel.

Osakonnast on kujunenud arvestatav teabekeskus, mida möödunud aastal külastati üle 5000 korra, vastati 6043 päringule. Varasematel aastatel moodustasid külastajatest enamiku õpilased. Praegu on kõik lugejagrupid esindatud peaaegu võrdselt. Vara-semaga võrreldes on muutunud päringute teemad – teadusliku-maks ja keerulisemaks. Sageli küsitakse eri aastate seadusi ja valitsuse määrusi, välisriikide poliitikat ja majandust käsitlevaid artikleid. Huvi tuntakse ka Eesti ajaloo, praeguse majandusliku olu-korra, kirjanduse ja kunsti vastu.

Eelmise aasta novembris alus-tasime programmi *Kirjasto* 3000 alusel artiklite valikulist sises-tamist arvutisse.

Endised ja praegused kolleegid.

Esimene rida (vasakult): Eela Pajupuu, Linda Masing, Helmi Masing, Veera Linnamägi, Kersti Tanksimäe. Teine rida: Viivi Küttis, Galina Panina, Katrin Kompus, Merle Pobul, Heli Kivi, Viive Lauba, Larissa Tamm.

* Nimestikku "Tallinn" on võima-lik tellida (tel. 44 12 86).

75 AASTAT RAAMATU- LAENUTAMIST NÕMMEL

ELLEN-INES PAGEL

Nõmme Raamatukogu
juhataja

Nõmmel algatas raamatukogu asutamise alevi selts "Ühendus". Eeltöid alustati 1922. aasta alguses. Sama aasta 6. aprilli "Rahva Häälest" loeme: "Alevi selts "Ühendus" on otsustanud Nõmmel avalikku raamatukogu asutada. Seks otsustarbeks on selts üle 20 000 marga määranud ja ka haridusministeerium on 10 000 mk toetust andnud. Raamatud umbkaudu 1000 eksemplari on juba ostetud ja köita antud. Raamatukogu avatakse arvatavasti maikuus." Pidulik avamine toimus nelipühade ajal 4. juunil 1922. Selle kohta loeme "Rahva Hääle" 8. juuni numbrist: "Esimesel pühäl (4. juuni) pidutseti alevi uue raamatukogu avamist, millest osa võtma kutsutud ka mõned väljastpoolt asutajate kitsast ringi, ning mis puhuks põline naisteseltsi siidilipp jälle kord uute omanikkude poolt välja toodi, seekord ka juba uue nime all." 1924. aastal läks raamatukogu Nõmme Alevi Avaliku Raamatukogu nime all Nõmme alevivalitsuse alluvusse. 1926. aastal sai Nõmmest linn ja raamatukogu nimeks Nõmme Linna Avalik Raamatukogu. Aastate jooksul on raamatukogu vahetanud asukohta ja juhatajaid. Viimane kolimine võeti ette 7. jaanuaril 1940 praegusesse asukohta Õie tänaval. Vaatamata suhteliselt kitsastele oludele arenes raamatukogu kiiresti. Alustati tuhatkonna raamatuga, 1926. aastal oli raamatuid 1738, kümme aastat hiljem 6152.

Esimeseks kutsetunnistusega juhatajaks valiti 1938. aastal 13 kandidaadi hulgast Mesike Päärt-Ploompuu. Uus juhataja alustas kohe energiliselt tegevust. Sama aasta lõpul hakati koostama raamatukogu raamatute nimestikku, mis ilmus trükist juba 1939. aastal pealkirjaga "Nõmme Linna Raamatukogu nimestik. Eesti-, saksa-, inglise-, prantsuse- ja venekeelne ilukirjandus. Teaduslik kirjandus." Nimestikust nähtub, et raamatukogu oli hästi komplekteeritud ja sisaldas kirjandust paljudelt erialadelt. Loomulikult oli nimestik nõukogude ajal raamatukogust kõrvaldatud ja hävitatud. Meie 70. sünnipäevaks saime selle koos kauni pühendusega kingituseks Nõmme viimase linnapea Ludvig Ojaveski pojalt Kalju Ojaveskilt.

27. juulil 1940 likvideeriti võõrvõimu otsusega Nõmme kui iseseisev linn. 18. mail 1945 moodustati Tallinna koosseisus Nõmme linnarajoon. Raamatukogust sai Tallinna Keskraamatukogu V Haruraamatukogu. Selle asukoht ei muutunud, muutus nimi vastavalt alluvussuhetele. Pärliks kujunes M. Gorki nim. Tallinna Keskraamatukogu Fr. Tuglase nim. Haruraamatukogu. Sõna Nõmme oli nimest hoopis kadunud. 1996. aastal tuli Nõmme Linnaosa Halduskogu meie palvele vastu ja nüüd oleme jälle Nõmme Raamatukogu.

1930ndatel aastatel kasvas Nõmme elanikkond kiiresti. 1936. aastal

oli elanike arv juba 17 364. Linnavalitsus oli kuulutanud üsna suure summa raamatukogu korrastamiseks ja täiendamiseks. Tänu raamatukogule kasvas huvi kirjanduse ja kultuuri vastu laiemalt. Raamatukogu arengu katkestas sõda. Juhataja läks välismaale. Tema asemele tuli Hilda Asandi. Uus juhataja võttis tööd väga tõsiselt. 1947. aastal loodi kirjandusring kooli- ja kirjandusmehe Madis Küla-Nurmiku, tulevaste kirjanike Silvia Truu, Edla Valdna, Raid Paaveli jt. osavõtul. On säilinud ringi almanahh "Lee-gid". Juhataja püües säilitada väärtuslikku raamatute kogu ja endiseaegne tööstiil viisid tema vallandamiseni 1951. aastal. Asemele pandi parteipiletiga umbkeelne algharidusega venelanna. Hoolikalt valitud ja hoitud raamatukogust jäid alles vaid riismed. Partei- ja täitevkomitee töötajatest moodustatud komisjon abistas uut juhatajat tõhusalt. Elanikkonna kultuuritaset tõsteti, kunstimaitses arendati ja patriotismi kasvatati ajakirjast "Ogonjok" väljalõigatud piltide seinalekleepimisega Põllumajanduse eelisarendamise perioodil külvati raamatukogu aeda maisi ja päevalilli. Aga ka see aeg läks mööda.

Nõmme Raamatukogu juhataja
Hilda Kallik Keskraamatukogu 50.
aastapäeval esinemas.

RAAMATUKOGU PELGULINLASTELE

ESTA KIIK

Pelgulinna Raamatukogu vanemraamatukoguhoidja

1962. aastal hakkasid tollased kultuurijuhid eelistama parteipiletile oskusi ja teadmisi. Juhatajaks sai Hilda Kallik, kes sellel kohal töötas kohusetruult ja edukalt kuni oma surmani 1978. aastal. Praegu on raamatukogul kolm osakonda – laenuosakond lastele ja täiskasvanutele ning lugemissaal. Lugejate vähesuse üle ei saa kurta isegi suvekuudel. Üha suureneb raamatukogu osa infovahendajana. Lisaks aina keerulisemaks muutuvate üldisemat laadi päringute esitamisele tuntakse suurt huvi Nõmme mineviku ja tänapäeva vastu. Materjali Nõmme kohta oleme kogunud aastaid ja need leiavad pidevalt kasutamist. Nõmme tutvustajana on asendamatult Nõmme Heakorra Selts eesotsas esimehe Leo Lõhmusega. Kaks korda aastas korraldab selts meie ruumides huvitava näituse Nõmme ajaloost koos vastava ettekandega.

Meeldiva üllatuse valmistasid endised nõmmelased, saates raamatukogule välismaal ilmunud eestikeelset kirjandust. Seda tundma õppides ja lugejatele tutvustades pandi alus klubile "Varia".

Raamatukogul on kindel koht Nõmme kultuurielus. 1986. aastast alates oleme osalenud Nõmme päevadel ning esinenud ettekanetega mitmetel ajaloo- ja kultuurikonverentsidel. Meie ettevõtmisi kajastab Nõmme ajaleht. Hea koostöö on kultuurikeskuse ja haridusosakonnaga.

Raamatukogu asukoht ei ole just kõige soodsam, ruumikitsikus kipub kimbutama, hädasti oleks vaja remonti ja mööbel ootab vahetamist – ühesõnaga tavalised raamatukogudele omased mured. Sellest hoolimata on meie kolm eriharidusega töötajat optimistlikud, rõõmustavad üha laieneva kirjanduse valiku üle ja püüavad anda oma parima. Suurimaks kiituseks loeme, kui nõmmelane tuleb ja ütleb: "Küll on tore, et te olemas olete!"

Juba 70 aastat on Pelgulinna rahvas, aga ka teised tallinlased külastanud Mulla t. 2 asuvat raamatukogu. Nimelt avas 27. septembril 1927 mainitud aadressil esmakordselt oma ukse Tallinna Linna Keskraamatukogu III Haruraamatukogu.

Esimene raamatukoguhoidja oli Elsa Kuusman. Algselt paiknes raamatukogu ühes toas, kus oli raamatute jaoks vaid kolm kahe poolega kappi, mille ukseid laenutamise ajaks eest ära tõsteti. Raamatuid laenutati tollal neljal päeval nädalas, kokku ainult 10 tundi. Kogu oli peamiselt eestikeelne, vene- ja saksakeelseid raamatuid toodi lugejate soovi korral keskraamatukogust. Tagatist võeti 1 kroon köitelt ja tagastamistähtaaja ületamisel 5 senti viivist päeva kohta.

Vanim säilinud aastaaruanne on 1932. aastast. 1. augustil 1932 sai raamatukogu juhatajaks Marie Tamm, kes töötas sel kohal täpselt veerandsada aastat. Tema hoolika ja oskusliku tegevuse tõttu kujunes see aeg raamatukogule väga viljakaks. Kui 1932. a. oli kogus raamatuid vaid 2323, lugejaid 322, laenutusi 15 477, külastusi 10 591, siis aastast aastasse need arvud suurenesid. Kõige rohkem oli lugejaid 1951. aastal – 4807 lugejat. Laiendati ka raamatukogu ruume, 1933. aastast avati lugemistuba. 1935. a. saadi juurde teine ametikoht. 1940. a. luges raamatukogus 3745 inimest. 1955. a. anti raamatukogule heade töötulemuste eest Eduard Vilde nimi.

1952-1973 kandis raamatukogu Kalinini Rajooni II Raamatukogu nime. Hiljem tehti veel mitu nime-

muutust. 1996. a. 2. juulist saime lihtsa ja lühema – Pelgulinna Raamatukogu.

70 aastat on raamatukogu olnud pelgulinlastele oluline kultuuriasutus. Peamiseks mureks on aga ruumikitsikus, kuna kirjanduse hulk kasvab, ja endiselt on halvad töötin-gimused (ahjuküte). Kõigele vaatamata on meie rikkalik kogu meelitanud lugejaid ka linna kaugematest rajoonidest, sest tihti leitakse just meie raamatukogust see vajalik raamat.

Eriti elavalt kasutatakse kohalugemise võimalust. Huvilised on juba avamise ajaks kohal: kes soovib värsked ajalehti-ajakirju, kes otsib kuulutuste lehtedest tööpakkumisi. Kohalikke sõnumeid pakub ajaleht "Pelgulinna", kus alates 1994. a. on ka raamatukogu oma töid-tegemisi korduvalt kajastanud.

Raamatukogu lastekirjanduse osakond asus aastatel 1973-1992 Kibuvitsa t. 19 keldrikorrusel. Vahepeal väga suure ruumikitsikuse tõttu suletud osakond avati taas 1993. a. veebruaris Mulla tänaval, kuid siingi jätkub krooniline ruumi-puudus. Laste poolt enamnõutavaid vähese eksemplaride arvuga kohustusliku kirjanduse raamatuid laenutame lühemaks ajaks ja kasutame nende liikumise jälgimiseks erivärvilisi reitereid. Meil kasutavad vanemat tüüpi perforatsioonitud lugejakaardid võimaldavad seda teha.

Lasteosakonna lugejatest suure osa moodustavad õpilased, kes laenavad vaid koolis nõutud kohustuslikku kirjandust. Lugejatest noorim, kes täiesti iseseisvalt loeb, on 4-aastane.

Raamatukogu vanim lugeja on 82 aastane Edgar Peterson. Pelgulinna Raamatukogu on ta külasthanud juba 16 aastat. Tema lugemishuvi on väga mitmekülgne. Lisaks klassikalisele ja tänapäeva ilukirjandusele loeb ta kultuuri- ja kirjandusloolisi, ajaloo- ja filosoofiaraamatuid. Ta on üks neist keerulise saatusega inimestest, kelle osa eluaastaid möödus Venemaa vangilaagrites. E. Peterson on tänulik oma kaasvangile Artur Pihlapuule (luulekogu "Püramiidi siluett" autor, ilm. 1995), kes suunas ta luule juurde Vorkuta aastatel. E. Peterson arvab: "Inimene olgu haritud või mitte, aga kui ta kõnnib raamatutest mööda, pole ta midagi väärt. Raamat on väärtus. Raamatutest möödakäimine on suur-suur viga."

Pelgulinna Raamatukogus on lugenud mitmed tuntud inimesed: Pelgulinna Haigla paarst dr. Vello Ilmoja, tõlkijad Harald Rajamets ja Virve Krimm, ajakirjanik ja kirjanduskriitik Vaapo Vaher, sportlased Uno Tõnnus ja Jane Salumäe jt.

Kuna raamatukogu ilme kujundavad tema töötajad, märgin alljärgnevalt staažikamaid. Lisaks eelmainitud Marie Tammele on meie raamatukogus töötanud pikemat aega Aime Nael, August

Toome, Elga Vent, lasteteenindaja Helvi Roosipuu ning Arved Ringimäe. Viimane hiilgas oma suurepärase kirjakunsti oskusega ja võrattu kirjanduse tundmisega. A. Ringimäe võttis osa 1960ndate aastate lõpus Eesti Televisiooni vabariikliku ulatusega mälumängust "Higipisar", kus tuli teisele kohale.

Lugejate rõõmuks on meil kui ühes vanimas linnaraamatukogus säilinud küllaltki haruldasi trükiseid. Raamatukogu avamise 70. aastapäeva tähistamiseks on väljas näitus "Raamatukogu vanimaid raamatuid". Vanim trükis on saksakeelne Eugen von Nottbecki *Der alte Immobilienbesitz* (Reval, 1884), vanim eestikeelne trükis O. Kallase "Lutsi maarahvas" (Helsingi, 1894). Säilinud on vanim täielik "Eesti kirjanduse ajalugu", koostaja dr. Karl August Herman (1898), Ado Reinvaldi "Laulud" (1904), trükikoja omaniku J. Kuke pühendusega tolaeagsele Kaarepere vallavannemale, A. Haava luulekogu "Lained" esitrükk aastast 1906 jm.

Tulevikule mõeldes loodame, et nii vana raamatukogu, mille kirjanduse valikut lugeja hindab, saab endale kord ka paremad ja kaunimad ruumid.

Mapping Curricular Reform in Library/ Information Studies Education, The American Mosaic // Editor Virgil L. P. Blake, PhD, 1995, New-York; London

Raamatukogu- ja info-töötajate hariduse kujundamisest 21. sajandil. Raamat sisaldab Ameerika infoteaduse ja raamatukogunduse spetsialistide erinevaid lähenemisi küsimusele, kuidas paremini teenindada erineva kultuuritaustaga lugejaid kõikide tasandite raamatukogudes. Ühel meelel ollakse selles, et õppeplaan peab peegeldama maailma erinevaid kultuure ja kirjandusi. On vaja kasvatada raamatukogupersonal, kes on teadlik inimeste kultuurilistest erinevustest.

Kaunis nurgake raamatukogus.

T RÜKISÕNA ON NAGU NARKOOTIKUM, MIDA PEAB IGA PÄEV MANUSTAMA

HANS JÜRMAN on eesti raamatukogunduses tegutsenud viiskümmend aastat. Seda arvu nähes tekivad inimesel ju erinevad assotsiatsioonid – imestusest ehmatamiseni. Mu vestluskaaslane ise ei pööranud sellele kordagi tähelepanu, aga kõik, kes teda vähegi tunnevad, teavad, et Hans Jürman kannab endas vanu, põlisstatud raamatukogu traditsioone. Raamat ja trükisõna on talle pühad asjad, nende kasutamise reegleid ei tohi tema arvates muuta. Igasugust muutmisteed astub ta raske südamega, aga tolerantse inimesena lepi kõige. Jürman on neid väheseid üldhumanitaarse teadmispagasi inimesi Eesti Rahvusraamatukogus, kelle käest võid kohe teada saada vajaliku ladinakeelse sententsi, mõne vana kultuuritegelase eluaastad või külaraamatukoguhoidja nime, kellel tähtis sünnipäev lähenemas! Arvestades aega, aastaid ja mitmeid tähtpäevi kõnelemegi rohkem möödunust.

Teatavasti tähistab Tallinna Keskraamatukogu oma üheksakümmendat aastapäeva. Tähtpäeva puhul ilmus raamatuke "Tallinna Keskraamatukogu 1907-1997", mille koostasite ja kirjutasite Helgi Peebaga pooleks. Teie hooleks oli raamatukogu vanem periood kuni 1957. aastani. Faktidel ja statistilistel andmetel põhineval brošüüri ma pikemalt ei peatuks, küll aga

otsin vastust küsimusele – missugune koht kuulub nimetatud raamatukogule Eesti raamatukogunduse üldpilti silmas pidades?

Tallinna Keskraamatukogu ajalugu algab tõepoolest 1907. aastast, aga keskraamatukogu funktsioone täidab ta 1925. aastast, millal Riigikogus võeti vastu avalike raamatukogude seadus. Sellest ajast peale ei kuulunud ta ainult Tallinnale, vaid oli kogu Eesti rahvaraamatukogu. Ülesanded, mis lasusid Tallinna Keskraamatukogul 20-30ndatel ja veel 40ndate aastate algul, vähenesid pärast II maailmasõja lõppu. Kõige keskmaks muutus siis ENSV Riiklik Avalik Raamatukogu, praegune Rahvusraamatukogu. Tallinnale oli ja on Keskraamatukogu aga endiselt keskkogu. Keskraamatukogu harukogude arv on kasvanud paarilt paarikümnele, ja meeldetuletuseks, et just Keskraamatukogu juurde moodustati Eestis esimene lasteraamatukogu. Täna-seks on kasvanud raamatute ja lugejate, mõistagi ka töötajate arv, aga üks ka linn ise on kasvanud, nii et raamatukoguvõrk on kohati isegi hõre. Ma ei eksi, kui kinnitan, et Keskraamatukogu kujunemisel oli väga tähtis Aleksander Sibula isik, kes juhtis selle tööd kolmkümmend aastat. Tema oli ka Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu esimees, küll väikese vaheajaga, kelle eestvedamisel organiseeriti raamatukoguhoidjatele kursusi ja seminare. Nende õppuste baasiks oli tihtipeale

Keskraamatukogu. Võtsin ka ise 1942. aastal ühest kursusest osa, aga kuna mul puudus praktika, siis anti mulle küll diplom, aga kutsetunnistusest jäin ilma. Aastatel 1940-1952 sai raamatuvara tuntavalt kannatada. Üleandmiste, keelamiste ja kustutamistega vähenes raamatute arv peaaegu poole võrra. Sealtpäele on kasv olnud üsna pidev, muidugi valdavalt äsjailmunud kirjandusega. Minu jaoks on olnud ja jääb Tallinna Keskraamatukogu ikka austusväärseks raamatukoguks.

Teie elutöö algus on seotud Tallinna Keskraamatukoguga. Mis tõi Teid raamatukogusse, õppisite ju Tartus eesti keelt ja kirjandust?

Eks ikka huvi raamatute vastu. Meil oli kodus keskmisest ehk rohkem raamatuid ja mu vanemad külastasid ka raamatukogu. Mul on päris hästi meeles mõned lapsepõlvikäigud isaga Tallinna Keskraamatukogusse. Poisikese esmamulje Keskraamatukogu suurest saalist on tänini silme ees, mõjus oli ka kooliajal toimunud käik Gustav Adolfi Gümnaasiumi nn. fundamentaalraamatukogusse, mis koosnes võõrkeelsetest raamatutest – peast käis läbi mõte – küll loeks, kui oskaks rohkem keeli. Nähtavasti on raamatukogu ruumidel ja seintel oma vaimsus, seda kogesin hiljemgi Tartus Toomemäel. See tekib muidugi aastate ja aastasadade jooksul ja seda loovad isiksused, kes nendes raamatukogudes töötavad ja loevad.

Esimene kokkupuude raamatukogutööga oli Gustav Adolfi Gümnaasiumis õppides raamatukoguhoidja Valter Mägi käe all, kes võttis vanemate klasside poisse kooliraamatukogusse appi. Päris "süüdlasteks" on aga selles Pirita fanaatik ja linnaosa asjade korraldaja Albin Strutzkin, kes oli Sibula tuttav, ja Tallinna Keskraamatukogu juhataja asetäitja Aleksander Siitam, mu kunagine eesti keele õpetaja. Ühel ilusal päeval kutsus Siitam mind koos kultuuriosakonna inspektoriga Piritale ringi vaatama, et leida raamatukogule sobiv koht. Pirita apteek, mille juhataja mu isa parajasti oli, asus Pirita keskuses ja seal leidis üks kasutamata tuba, kuhu siis raamatukogu asutasimegi. Samal ajal jätkasin õpinguid kaug-üliõpilasena Tartus.

Raamatukogundusharidust ülikoolist mul aga pole. Tahtsin kord Friedrich Puksoo loengutest osa võtta, ent kuna need sattusid ühele ajale J. V. Veski keelelaste tundidega, siis otsustasin filoloogina viimaste kasuks.

Ma ei tea, milline daatum ametlikes paberites seisab, aga Pirita haruraamatukogu ukсед avasin ma 18. septembril 1947 – seega täitus neilgi viiskümmend aastat. Enne seda olin praktilal Tartu mnt. kogus ja Tallinna Keskraamatukogus. Uue harukogu loomiseks nõuti tuhat raamatut, mul oli 990 – näete, pisut jäi puudu, aga kui ma sealt lahkusin jäi maha 10 000 eksemplari. Lugejate arv tõusis kuudega – nii et tööd jätkus küllaga. Ametlikult oli haruraamatukogus ette nähtud kaks töötajat, aga ma vajasin asendajat vaid õppesessioonide ajal.

Kes ja milline oli tookord Pirita raamatukogu lugeja?

Lugejateks olid valdavalt kohalikud elanikud. Käidi ka Koselt ja Meriväljalt, samuti lähematest küladest, kus puudus oma raamatukogu. Ühepäevasuvitajaid ma lugejateks eriti ei võtnud, pealegi tuli siis tagatist maksta, aga mõned püsivamad puhkajad ikka külastasid raamatukogu. Mäletan Moskva kirjanikku Pavel Antokolskit ja Moskva eestlast Liidia Toomi, kes oli kirjandusnimene. Ma ei mäleta, et raamatukogust oleks raamatuid

suisa näpatud, kuid mõned inimesed läksid koos raamatutega kaduma küll.

Tegelikult on raamatukogud ja üks koos nendega ka raamatukoguhoidjad muutunud. Samas ometi oodatakse, et midagi kestaks jäädavalt. Läheneva Eesti Vabariigi ja peagi järgneva Eesti Rahvusraamatukogu kaheksakümnenda aastapäeva eel kuulen iha sagedamini selle püsiva, ainuomase ja inimesele nii olulise – oma mõtte ja teo otsimisest. Nimetage kasvõi kolm, nõ. Jürmani kuldsoovi noorele raamatukoguhoidjale.

Te annate mulle väga raske ülesande. Raamatukogu pole minu arvates passiivne asutus, kuhu minnakse siis, kui enam kuhugi pole minna. Teda ei saa võrrelda ka toidupoega, kuhu läheb igaüks, sest nälg vaevab kõiki, raamatute lugemise vaevus aga ei piina igäht. Kui me nüüd raamatukogu ja lugejaga seotud nõukogude raamatukogunduses (mis suurema aja mu tööajast täitis) valitsenud probleemidelt vahu pealt riisume ja praegusesse infoühiskonna möllu mõistlikult suhtume, siis näeme, et alus jääb alles. See on kolmnurk – raamat, lugeja, raamatukoguhoidja. Ma arvan, et raamatukoguhoidja peab endiselt tundma oma käsutuses olevat varandust, ta peab suutma soovitada lugejale kirjandust, eriti väiksema haridusega inimesele, kes ei orienteeru hästi raamatuvarades. Ja ilmtingimata peab ta end erialastes teadmistes täiendama. Nagu ma eelpool viitasin, olen raamatukogunduses autodidakt. Mulle meenub õppejõu Karl Taevi ütlus kaug-õppijale – diplomi saad küll kätte, aga teadmistest ainult poole. Nii olen end hoolega täiendanud, et olla teistega võrdselt haritud. Tänaolen loen ilukirjanduse ja teaduslike raamatute kõrval ka raamatukogundust puudutavaid trükiseid. Ka RK lehitsen korralikult läbi, kui ka kõike rida reall läbi ei loe. Olen rõõmus, et me omal ajal Ludmilla Rassi eestvedamisel "Raamatukogu" nime kandvale aperiodilisele väljaandele elu sisse puhusime. Teistele ajakirjadele ja igapäevastele ajalehtedele tuleb ka leida päevas tunnikene.

40ndatel aastatel ei osanud mõeldagi, et heliplaadist ja elektroonilisest salvestusest saab ka "raamat", praegu kutsume kõiki teavikuteks. Mu meelest on infoühiskonnaga uhkeldamine paljas sõnakõlks, infot on vajatud ja otsitud alati. Infoühiskond oli juba kiviajal, sest mees pidi ju teadma, kuidas hõlpsamini jahti pidada ja mugavamini lõket teha. Muidugi ei tundnud ta sõna info. Mind rabasid Helsingis raamatunäitusel kõrvuti asetatud vanim piibel ja kompaktplaadile salvestatud piiblitekst, mis andsid märku, et Gutenbergi aeg ja meetod on seljataga. Eks enne trükikunsti sündi olid ju ka raamatud – kivitahvlid, papüürusrullid, pargamentkoodeksid jms.

Mida Te need viiskümmend pikka aastat olete ikkagi teinud? Mis on selles Teie enda arvates püsivat, mida aga aeg ei võimaldanud teha?

Tavalise raamatukoguhoidjareamehe seisuses olin viis aastat. Tallinna Keskraamatukogusse minnes sattusin kõigepealt töötlusesse, natuke aega olin ka bibliograaf. Riigiraamatukogus Toompeal asusin teisi õpetama. Metoodikuna käisin läbi terve Eesti, kui palju sellest kasu oli, õelgu teised. Tallinnale pandi ju kohustus teisi õpetada... *Docendo discimus* – nagu ütlesid vanad roomlased. Jagasin oma mõtteid raamatukogunduse korralduse ja raamatukogu seadmise kohta nii suusõnal kui ka arvukate metoodiliste kirjatükkide kaudu. Muidugi ei sobi 50.-70ndatel aastatel väljaantud brošüürid enam täna, aga 1964. ilmunud "Raamatukoguhoidja käsiraamatust" võib mõne mõtte tänapäevalgi veel kihtide alt leida nagu A. Sibula 1926. aastal trükitud käsiraamatustki. Kuid tookord määras see käsiraamat meie töökorra pikaks ajaks. Töötasin kõrvuti suurepärase praktikutega, meenub Johannes Saar, Ene Liivand, Alla Siim, Signe Väljataga, huvitav kuju oli Kalju Oja, kes on jätnud kindla jälje eesti raamatukogundusse, ka Evi Ratassepp oma oskusliku juhendamise. Ülemate poolt kahtlemata Riikliku Raamatukogu direktori asetäitja Ludmilla Rass. Eks tuli ette ka narrusi, aga narrustest pole vaba ükski riik,

ammugi siis raamatukogud. Teine oluline asi, mis mul praeguseni südame peal, on raamatukogunduse terminoloogia. 1969. aastal sündis "Raamatukogunduse sõnastik", järgnesid täiendusvihikud. Terminoloogia ei seisa ju paigal ega saa valmis. 1960ndatel aastatel polnud kasutusel ainsatki arvutioskussõna, tänapäeval on aga mõeldamatu nendeta läbi ajada. Töö käis Riikliku Raamatukogu, teiste raamatukogude, Raamatupalati spetsialistide osavõtul, Keele ja Kirjanduse Instituudist on kogu aeg meiega koos olnud Rein Kull, meie peaterminoloog. Mul on unistus, et lähematel aastatel trükitaks uus sõnastik vastetega paljudesse keeltesse. Seda on vaja, sest narrustena saab kuulda veidraid ütlisi: "indeks" registri ehk loetelu asemel, "kolleksioon" kogu ehk fondi kohal jne. Raamatukogu lugejat võidakse nimetada "kasutajaks", "tarbijaks", "juuseriks" vm. Ma austan väga võõrkeelte, ka inglise keele oskamist. Amerikanismide sissetoppijaid nimetas minu õpetaja Paul Saagpakk seedriameeriklasteks (*a la* kadakasaks ja pajuvenelane).

Hulk aastaid pühendasin raamatukoguteadusele, olen aktiivselt kaasa löönud sotsioloogilistes küsitlustes, mis puudutasid lugeja suhteid raamatukoguga. Need kajastasid mõistagi tolle aja olukorda, aga ehk pakuvad midagi siiski ka uutele uurijatele. Kahju on, et praegu Eesti Rahvusraamatukogus valmib ja ilmub uurimusi vähem kui 10-20 aastat tagasi. Ka arvan ma ikka, et algajaile ja õppijaile raamatukoguhoidjaile on vaja raamatukoguhoidja käsiraamatut.

Mis on Teid hoidnud raamatukogus? Elu meie erialal pole ju majanduslikult meelakkumine ja kuni uue rahvusraamatukoguhoone valmimiseni olid töötingimused kesisepooldsed. Viletsust ja häda võiks veel mitu rida kirja panna. Mind hämmastab üha enam ja enam, miks me nii kaua, peaaegu terve elu raamatukogus püsimise – seejuures pidevalt kurtes, kui kehv see elu on!

Küllap see vaimne õhkkond meid kinni peab. Trükisõna on nagu

narkootikum, mida peab pidevalt, iga päev manustama, muidu lihtsalt ei saa elada. Eesti Rahvusraamatukogu on väga suureks kasvanud. 60ndatel tundsin ma kõiki üheksakümnet inimest nime- ja nägupidi, kütjast ja koristajast direktorini, nüüd pole suure osaga sõnakestki vahetanud ja tunnen piinlikkust, kui mõni daam nende hulgast ütleb esimesena tere. Nii suur kollektiiv vahest ei hoiu enam kinni, aga üksikute osakondade vaimne selts-

kond pidurdab arvatavasti suure raha otsimist. Sendi- ja kroonihuviline pole tavaliselt kirjandusehuviline ja ei vali meie eriala. Minu meelest on raamatu ja ka lugejaga sekeldamine, kui nõnda väljendada tohib, ääretult arendav tegevus. Viiskümmend aastat on raamatukogu andnud mulle ülalpidamist rublades ja viimaks kroonideski. Inimene on elanud ja end harinud. Sellest piisab.

Juttu ajas Maire Liivamets

TÖÖPAKKUMINE IFLA erialase tegevuse koordinaator

IFLA otsib erialase tegevuse koordinaatori ametikohale tuntud raamatukogunduse/infoala professionaali, kelle teenistuskäigu kirjeldus tõendab, et tema erialased ja juhikohustused on pidevalt kasvanud. Otsitud isik hakkab koordineerima IFLA erialaprogramme, mille kaudu IFLA annab oma panuse raamatukogu ja info eriala arenguks kogu maailmas. IFLA on sõltumatu organisatsioon, mis seob omavahel rohkem kui 1600 liiget rohkem kui 140 riigist ja mille 10 töötajaga peakorter asub Hollandis Haagis.

Erialase tegevuse koordinaator on Erialanõukogu täitevsekretär, kes tagab nõukogu otsuste elluviimise. Erialanõukogu määratleb ja arendab projekte, seminare jmt. ning annab neile hinnangu. Koordinaator koostöös Erialanõukoguga innustab, toetab ja kontrollib IFLA viie pideva põhiprogrammi ning selle organisatsiooni 45 vabatahtliku erialase rühma (osakondade, sektiioonide ja ümarlaudade) tööd. Lisakohustused hõlmavad finantsjuhtimist, raha taotlemist ning rahvusvahelist esindamist. Kandidaadid peavad olema valmis rahvusvahelisteks reisideks.

Ametikoht nõuab sügavaid erialateadmisi ja häid juhikogemusi, eelistatult rahvusvahelisel (raamatukogunduse) tasandil; suurt keelteoskust: IFLA töökeeled on inglise, prantsuse, hispaania, saksa ja vene keel, millest kandidaat peab soovitatavalt oskama kahte; lisaks juhtimis- ja suhtlemisoskust. Eelistatakse raamatukogu- ja/või infoteadusliku haridusega või sellealase töökogemusega isikuid.

Ametikoht luuakse 1998. aasta aprillis. Valitud ametiisiku kontor asub Hollandis Haagis. Palk on töökohuste vääriline. Saatke täielik elulookirjeldus ja kolme soovitaja nimed ümbrikus, millel märksõna **Personal**, aadressil: Leo Voogt, Secretary General, PO Box 95312, 2509 CH The Hague, Netherlands või faksige 31-70-3834827.

Avaldused on konfidentsiaalsed ja nende saabumistähtaeg on 30. november 1997.

IFLA kohta saab informatsiooni: <http://www.nlc-bnc.ca/ifla/>. Täpsem töökoha kirjeldus nõudmisel.

RAAMATUKOGUD VÕRUMAAL

ERE RAAG

Võrumaa Keskraamatukogu pearaamatukoguhoidja

Võru maakonnas asub 38 külaraamatukogu. Neist suurema teeninduspiirkonnaga on Raiste raamatukogu (2342 elanikku), Vastseliina (1865), Kasaritsa (1294), Linda (1243) ja Varstu (1098). 16 raamatukogu teeninduspiirkonnas on 501-1000 elanikku ja 17 raamatukogu teeninduspiirkonnas alla 500 elaniku. Võrreldes 1995. aastaga vähenes Võrumaa elanikkond 1996. aastal 496 inimese võrra, küllakogude lugejate arv suurenes aga 603 lugeja võrra. Võrumaalane on alati olnud lugemishuviline. 1996. aastal kasutas rahvaraamatukogu 38,5 % ja küllakogu 35,0 % Võrumaa elanikkonnast (Eesti keskmine vastavalt 26 % ja 30,3 %).

Tänu raamatukogusid kaitsvale seadusele ei ole Võru maakonnas suletud ühtki külaraamatukogu. Vastupidi – Urvaste vald leidis võimaluse taasavada Vaabina raamatukogu endise piimameierei teise korruse kolmes ruumis. Majanduslikel kaalutlustel liitusid Vastseliina laste- ja külaraamatukogu. Praegu teenindab Vastseliina elanikke kahe töötajaga küllakogu ja aeg on näidanud, et see oli õige lahendus.

Ajal, mil suurenes lugejate arv ja raamatukogu külastatavus, vähendati Lasva valla kõigi 4 raamatukogu ning Saru raamatukogu lahti-olekuaegu. Sulbi ja Visela raamatukogu tööaja lühendamise tingis piirkonna elanike arvu vähenemine. Praegu töötab osalise koormusega seitse külaraamatukogu.

Kuna maabussiliine järk-järgult vähendatakse, on mitu raamatukogu olnud sunnitud sulgema laenuuspunkte. Kütuse kallinedes lõpetas Keskraamatukogu raamatubuss linnalähedaste kohtade ja kaugel-asuvate külade teenindamise.

Rahapuudusel lülitati välja telefone. Seda oli eriti valus tõdeda, sest

Keskraamatukogu oli omal ajal suurt vaeva näinud, et maaraamatukogudele telefonitühendust saada.

Enamus külaraamatukogu juhatajaid on olnud tublid ja eluvõitlusest karastunult välja tulnud. Kes alla andis ja ei suutnud uuega kaasa minna, pidi lahkuma. Kohalikud vallavalitsused on mõistvalt suhtunud küllakogude majandusmuredesse, viimase 4-5 aasta jooksul on pooled külaraamatukogud kolinud parematesse ruumidesse või on senises asukohas tehtud põhjalik remont, uuendatud sisustust.

Raskem on neil omavalitsustel, kel on ülal pidada 3-4 raamatukogu. Neli raamatukogu on Antsla, Urvaste, Lasva, Sõmerpalu ja Rõuge vallas, kolm Mõniste, Haanja, Võru ja Meremäe vallas; Varstu, Misso ja Vastseliina vallal on majandada kaks raamatukogu. Ühena esimestest sai Varstu raamatukogu endale kultuurikeskuses spetsiaalselt raamatukogule projekteeritud ruumid. Lasva raamatukogu võeti vallavalitsuse katuse alla, lasteaiaga jagab ruume Obinita raamatukogu. Tsooru ja Vahtseliina raamatukogu asuvad

nüüd endise majandi kontorihoones, Krabi ja Osula raamatukogule jätkus ruumi koolimajas. Viitina ja Linnamäe raamatukogu on paigutatud korterisse. Lõpetati remont Kuldre vanas koolimajas, kuhu kolis Kuldre raamatukogu.

Kui mujal vähendatakse laenuuspunktide arvu, siis Võru valla raamatukogud on saanud oma piire laiendada. Soodsalt lahenes õigusjärgsele omanikule tagastatud majas-asuva Raiste raamatukogu saatus, lisaks loodi Parksepa rahvale mugav teeninduspunkt. Valla toetusel avas Palometsa raamatukogu Kose alevikule elanikele võimaluse igal pühapäeval raamatuid laenata ning kohapeal ajalehti-ajakirju lugeda. Kasaritsa raamatukogu sai Puiga Algkoolis mugava ruumi, mis sisustatud eriprojekti järgi tehtud mööbliga. Ka Kasaritsa rahvale jäeti raamatute laenamise võimalus – endise sidejaoskonna ruum sai pärast remonti täiesti uue välimuse ja suurepärase valgustuse. Siin teenindab lugejaid eluaegne raamatukoguhoidja Koidula Needo, kes tähistas 70. juubelit. Ruumide poolest on kõige kehvas seisus Rõuge vallas asuv Nursi raamatukogu, kelle kasutuses on väike poolpime ruum. Ainus lootus on järgmisel aastal majast väljakoliva sidejaoskonna arvelt pinda juurde saada. Lasva valla eelarves on plaanitud ka summa Kääpa raamatukogu soojustamiseks. Missos on aga juba tõsisemad probleemid, kuna suur kahekorruline hoone vajub ja seintesse on tekkinud ohtlikud praod. Raamatukoguruumide küttesüsteem on seetõttu välja lülitatud.

Varstu raamatukogu asub maakonnas ainukesena raamatukoguks projekteeritud Varstu kultuurikeskuse ruumides.

"Veel kunagi pole raamatukogu olnud inimestele nii vajalik kui praegu." Taoline mõte jäi kõlama Raiste raamatukogu päevalt, millega tähistati Raiste raamatukogu 50. juubelit. Parksepa Keskkooli aula toolideread ei täitunud küll külalistega, kuid koos esinejatega (kohalik puhkpilliorkester "Kungla" ja keskkooli tütarlaste- ja noortekoori lauljad) kirjutati osavõtjate arvuks sada. See kinnitab, et raamatukogu on ümbuskonna rahvale omane ja vajalik, eriti pensionäridele ja töötutele, keda on Eestis teatavasti Võrumaal kõige rohkem.

Viimasel ajal räägitakse üha enam teabetubade loomise vajadusest, mis sai alguse 1993. aastal käivitunud külaliikumisest "KODUKANT". Ühinen arvamusega, et raamatukogu on igas külas koht, mis on võimeline täitma teabetoa funktsioone, sest igal raamatukogul on olemas selleks põhiline – teatmekogu, kataloogid-kartoteegid, bibliograafiad, koduloomaterjalid, juriidilist abi pakkuv "Riigi Teataja".

Enamikes maakonna raamatukogudes on rahvale tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks omavalitsuse otsused ja määrused. Näiteks Urvaste vallavanem Aino Villem jälgib väga hoolikalt, et valla elani-

kud saaksid dokumentidesse ka omapoolseid märkusi ja ettepanekuid teha.

Esimesena meie maakonnas alustas teabetoa-lugemissaali loomist Antsla vallavanem Tiit Tõnts. Pärast Haabsaare raamatukogu ruumide laiendamist ja põhjalikku remonti avati seal väike lugemissaal, kus külarahvas saab mõnusasti lehti lugeda ja juttu ajada. Siin toimub ka igapäevane postivahetus ja kokku saavad naiseltsi liikmed. Lapsed-raamatusõbrad on samuti sagedased külalastajad.

Tarkvaraprogrammi Kirjasto 3000 kasutuselevõtmisega Võrumaa Keskraamatukogus algas ka külakogudes ja Antsla Linnaraamatukogus raamatute kogu ja kataloogide ümberkorraldamine UDK liigitussüsteemi järgi. Mitme valla raamatukoguhoidjad õpivad arvutit kasutama. Meremäe külaraamatukogu juhataja Anni Lahe on arvuti abil kujundanud raamatukogu uudiskirjanduse nimestikud. Ärksamad vallavalitsused muretsevad raamatukogudele hoolsalt arvuteid.

Võrumaa raamatukogudes on aegade jooksul töötanud palju pühendunud raamatukoguhoidjaid – Obinitsas Lidia Sillaots, Missos Helga Voss, Nursis Hilja Rannamets,

Antslas Ilme Kasak. Meie hulgast on lahkunud kauaaegsed kolleegid Aksel Kons, Mai Ploom ja Õie Kuhi. Oma kutsumusele on truuks jäänud raamatukoguhoidjad Küllike Kond Sarus, Aino Mägi Osulas, Jaan Loog Luutsnikus, Juta Külaots Kääpas, Helve Lepp Tsolgos ja Valentine Mägi Palometsas.

Rõõmustab, et meie raamatukogutöötajad on õpihimulised. Kevadel lõpetasid Viljandi Kultuurikolledži kaugõppes Lea Lillemets Vastseliinast, Mall Hüüvanen Antslast ja Külli Ossul Kurenurmest. 20 külaraamatukoguhoidjat on raamatukogundusliku kõrg- või kesk-eriharidusega, kuus erihariduseta külakogutöötajad on sooritanud kutseksami.

Kümmekonnal on õnnestunud külastada Põhjamaade raamatukogusid. Suvel käis Võrumaa raamatukogutöötajate grupp õppe- ja puhkereisil Norras. Kokkuleppel Norra Raamatukoguhoidjate Ühingu tutvuti Norra raamatukogusüsteemiga ja külastati Oslo ja Lillehammeri raamatukogusid.

Praegu täpsustavad vallad oma arengukavasid aastani 2000. Valdade õppepäevadel arutatakse Võrumaa Arenduskeskuse baasprojekti, milles esitatakse ka uusi nõudeid raamatukoguhoidjatele. Raamatukogu nähakse kui infokeskust, teabetuba ja õppeklassi. Iga raamatukogu juhataja võib ja peabki siin oma sõna sekka ütleva.

Kuldre raamatukogu juhataja Riina Ermeli juhendamisel tegutseb pereteater "KÄBLIK"

Keskraamatukogus toimuvatel seminaripäevadel õnnitleme juubilare. Fotol ees keskel juubilar Elvi Määr – Raiste raamatukogu juhataja.

RAAMATUKOGUD MUINASJUTUMAAL TAANIS

ENE RIET

(järg RK nr. 1 ja 4 ilmunule)

Tehnikakirjanduse keskuseks on
**TAANI TEHNIKARAAMATU-
KOGU & INFOKESKUS**

*DTV - Danmarks Tekniske Videcenter
& Bibliotek / Technical Knowledge
Center & Library of Denmark*
http://www.dtv.dk/index_e.htm
<http://www.dtv.dk/library/lundland.htm>

1942. aastal avaliku akadeemilise teadusraamatukoguna asutatud raamatukogu kuulub Taani Tehnikaülikooli juurde. Uue nimetuse sai ta 1997. aastal, kui muutus raamatukogu struktuur. Praegu töötab raamatukogus 30 kõrgharidusega raamatukoguhoidjat, 10 teiste erialade spetsialisti, kes on omandanud kõrvalerialana ka raamatukogunduslikud teadmised, 10 arvutikonsultanti, 7 üliõpilast ja 40 liikmeline abipersonal.

Raamatukogu struktuur vastab teenindavatele lugejagruppidele, DTV raamatukoguhoidjate endi poolt tähtsuse järjekorda panduna:

1. Äriinfo andmine tööstusele ja kaubandusele.
2. Teadusinfo andmine teadlastele ja tehnikaülikooli õppejõududele.
3. Üliõpilaste ja teiste lugejate teenindamine.

Iga osakond tegeleb ka vastava uurimis- ning konsultatsiooni- ja arendustööga.

Ülikooli üliõpilasi ja õppejõude varustatakse õppetööks vajaliku kirjandusega. Tehnikaülikoolis õpib 6000 üliõpilast, õppejõude on 1500. Üliõpilastele on raamatukogu teenused tasuta, koopiaid tehnikakirjandusest tehakse minimaalse tasu eest, õppejõududele on tasuta koopiaid kuni 40 leheküljest.

Kõik raamatukogu infoteenused on tasulised. Toon mõned näited.

1. Online-kataloogi koostamine ja otsingud sellest;

2. Otsingud CD-ROMidelt. Raamatukogus koostatakse ja antakse CD-ROMidelt välja nelja andmebaasi – üldist analüütilist, artiklite ning eraldi keemia- ja meditsiinialast.

3. Otsingud Interneti kaudu. Kätesaadavad on elektroonilised teadusajakirjad.

4. Ülikooli arvutivõrgus leiduva info kasutamine.

Andmebaasidest ning Internetist otsingute tegemist õpetavad raamatukogu arvutispetsialistid soovijatele vastavatel kursustel.

Raamatukogus leiduv kirjandus on peegeldatud kahes, raamatute ning perioodika- ja jätkväljaannete sisukordade arvutikataloogis.

Sügava mulje jättis meile **raamatukogu hoone** – kahel korrusel paiknevad töökabinetid avanevad suurde lahtisesse ringrõduga halli. Nii võib igast kabinetist näha kogu raamatukogus toimuvat. Ka lugeja, kes on jätnud oma lapse esimesele korrusele laua taha joonistama või mängima, võib kõrvuti vajaliku raamatu otsimisega jälgida oma lapse tegevust.

Hallis on avariüleil kõik raamatukokku hangitud teavikud. Kuna väljaandeid ostetakse nende kalli hinna tõttu enamasti vaid ühes eksemplaris, pannakse avariüleile enamkasutatavast tehnikakirjandusest, normdokumentidest jmt. koopiaid. Eri sektioone eraldavad klaasseinad.

Raamatukogu ülalpidamiskulud kandis varem otse haridusministeerium, nüüd finantseeritakse ülikooli eelarve kaudu. 1996. aastal saadi sealt 3,9 miljonit DDKd, ise teeniti 5 miljonit DDKd.

Edasi nägi meie reisiplaan ette praamisõidu Põhja-Sjællandilt otse Põhja-Jüütimaale, ette ei näinud see aga viimaste aastate tugevaimat tormi, mille tõttu praamiliiklus seiskus. Olime sunnitud sõitma ringi Lõuna-Sjælland kaudu ning jätma külastamata Rahvusarhiivi Viborgis. Ületades päevase ootamise järel väina Halsskovist Sprogøsse lõpuks ikkagi tuulega üle 30 m/s, olime ometi rõõmsad – õnnestus ju meil looduse kapriisi tõttu näha maailma suurima ripp silla, ühtlasi ka Euroopa suurima raudtee- ja autoliikluseks mõeldud silla ehitamist Sjælland ja Fyni saare vahele. Üle Knudshovedi kulgev sild koosneb kahest poolst – Ida- ja Läänesillast, millest madal sillaosa on valmis, ripp sild avatakse 1998. aastal. Silla rippuva osa pikkus kahe pülooni vahel on 1624 m, sillaposti kõrgus 254 m. Rong jõuab väina teisele kaldale Idasilla all kulgeva Euroopa pikima kahepoolse liiklusega tunneli kaudu.

Meie päevakava ei olnud Jüütimaal enam nii pingeline ning jäi veidi aega ka ringi vaadata. Jüütimaal on ajalooliselt olnud lage maa. Silmapiirini ulatuvat kanarbikuvälja nägime Husby looduskaitsealal. Praegu on Jüütimaal metsandus hästi arenenud, sealsetes kuuseistandikes kasvatavaid ning õhukindlalt pakitavaid jõulukuuski müüakse isegi Rootsi.

Jüütimaal on eriti tihedalt täiskogu Taanimaaale iseloomulikke tuulegeneraatoreid. Meie giidi jutu järgi varustab üks selline elektriga umbes 100 majapidamist.

Pikema lõunapausi tegime Nissumi fjordi Põhjamere eraldaval kitsal peene liivaga kaetud maaribal asuvas kalasadamas Thorsmindes. Sadama veetaseme vajalikus 3,5 m kõrguses hoidmiseks töötab vahetpidamata liivapump, mis toob igal aastal merepõhjust välja 250 000 m³ liiva. Viimasega kindlustatakse omakorda liivakallast. Vajaliku veetaseme hoidmiseks fjordis ehitati 1867. aastal fjordi ja mere vahele lüüs, mis on pärast betoonkai valmimist 1934. a. vaid vaatamisväärsus. Sadam on koduks 75 kalapaadile. Rannakalurite Põhjamere püütavaid vääriskalu käivad hommikutel oksjonitel ostmas isegi Berliini, Brüsseli, Pariisi jt. suurlinnade restoranid.

Tutvustime Jüütimaal rahva- ja kooliraamatukogudega.

RAHVARAAMATUKOGUDE tööd reguleerib Taanis 1964. aastal vastu võetud ja 1993 parandatud **rahvaraamatukogude seadus**. Selle järgi on rahvaraamatukogu eesmärk "soodustada teadmiste, hariduse ja kultuuri levikut, tehes raamatud ja muud sobivad dokumendid tasuta kättesaadavaks". Väljendi "sobivad dokumendid" all mõistetakse valikut "kvaliteedi, kõikehõlmavuse ja päevakajalisuse" järgi. Rahvaraamatukogu rahastab kohalik omavalitsus ja seaduse kohaselt peab kohalik võimorgan säilitama nii täiskasvanute kui lasteosakonnaga rahvaraamatukogu, mis teenindab igat Taanis viibivat isikut. Rahvaraamatukogu juhataja peab olema erialase kvalifikatsiooniga.

Taanis on 14 kesk- ja maakonna-raamatukogu, kes on oma piirkonna raamatukogude metoodiline keskus ja annab vajadusel ka tehnilist abi. Trükiste riiklik keskus on Riigi- ja Ülikooliraamatukogu, kes laenab vajadusel rahvaraamatukogudele tema kogus olevaid autoriõigusega sundeksemplare ning väliskirjandust. Rahvaraamatukogude puuetega lugejatele on heliraamatute jmt. dokumentide keskus Taani Pimedateraamatukogu.

Vastavalt rahvaraamatukogude seadusele **kannab valitsus** rahvaraamatukogudele metoodiliseks ja trükiste keskuseks olevate maakonna-raamatukogude, Riigi- ja Ülikooliraamatukogu, Taani Pimedateraamatukogu, keske hoiuraamatukogu, immigrandide keskraamatukogu, Lõuna-Jüütimaal asuvate saksa rahvusvähemuse raamatukogude, lisaks ka teiste erirühmade (sõdurid jt.) lugejateeninduse, samuti rahvusbibliograafia koostamise ning rahva- ja kooliraamatukogunduse arendamise kulud.

Raamatukogudest jäi kõige enam meelde **HOLSTEBRO** linnavalitsuse 155 miljonit DDKd maksnud uue, kauni ja esindusliku punastest tellistest hoone ühes tiivas asuv 6400 m³ pindalaga **LINNARAAMATUKOGU**, milles 375 000 erinevat infokandjat ja mida külastab päevas 2000 lugejat. Raamatukogu 1997. aasta eelarve on 21 miljonit DDKd. Linna südames asuva raamatukogu kohvikus on avalik Interneti punkt.

Taanis pööratakse erilist tähelepanu **lasteteenindusele**. Riigi 253 administratiivüksuses on 925 lasteraamatukogu või -osakonda, lisaks 1800 kooliraamatukogu. Lugejauuringutest on selgunud, et 9-15 aastased loevad aastas keskmiselt 80 raamatut, täiskasvanud keskmiselt vaid 10.

TWISI KOOLIRAAMATUKOGUS kestis parajasti lugemisnädal. 410 õpilasega kooli nooremad õpilased tegelesid lugemise, joonistamise, meisterdamise ja küpsetamisega, vanematele lastele toimusid kutsevalikutunnid. Koolis on iga 7 õpilase kohta arvuti ja kõik, pliatsist-paberist suvise õppekursioonini, on õpilastele tasuta nagu kõigis Taani koolides, ka ülikoolides. Raamatukogu on täielikult automatiseeritud, oma vöötкод on nii raamatuil kui lugejail. Raamatute laenamise ja tagastamise juures lapsed raamatukoguhoidja abi ei vaja – nad registreerivad laenutuse ise vöötкодilugeri abil. Et lastel oleks kergem raamatuid riulile tagasi panna, on algklasside ilukirjandusraamatuile kleebitud igale tähestiku tähele vastav värviline pabeririba. Raamatukogul on otseühendus kõigi Taani suuremate arvutikataloogidega.

Koolimaja on avatud iga päev kella kaheksast hommikul kümneni õhtul. Selle aja jooksul võivad õpilased pärast koolitunde mängida puhke-toas, vaadata televiisorit, lugeda kooliraamatukogus, kasutada arvuteid, käsitööklasside masinaid jm. Õhtuti kasutavad kooliraamatukogu ja arvuteid ka ümbruskonna täiskasvanud.

Kooliraamatukogude komplekteerimisel on abiks maakondade õppematerjalide keskused, kus raamatu-

koguhoidjad saavad kord nädalas uudiskirjandusega tutvumas käia.

180 000 nimetuselise koguga **HERNINGI ÕPPEMATERJALIDE KESKUS** on varustatud põnevate lisamaterjalidega. Kõik tunni ilmestamiseks vajaliku plakatist filmiini saavad õpetajad siit – kord nädalas viiakse autoga koolidesse õpetajate poolt tellitu. Õpetajate soovil koostavad keskuse töötajad ka ise materjale – keskusel on oma trükikoda ja helisalvestusstudio, kus lindistatakse näiteks kohalikud raadio- ja TV-saated. Kohustusliku ilukirjanduse saavad koolid samuti keskest – seda kooliraamatukogudesse vimade viisi ei komplekteerita. Lisaks õppematerjalidele vahendab keskus mänguasju puuetega koolieelikutele. Keskuse 50 spetsialisti annavad nõu kõigis haridusküsimustes (näiteks nõustavad puudega lapse vanemaid), koostavad ja annavad välja metoodilisi materjale ning korraldavad lühikursusi. 15 miljoni DDKni küündiva aastaeelarvega keskust finantseerib maakond.

Taanis hinnatakse kõrgelt originaalkunsti. Näiteks Holstebros on skulptuure igal sammul. Tähelepanuväärne on linna telemast – maailma esimene laserskulptuur, mis õhtuti heidab linna kohale roheline laserkiire. Kõigis külastatud raamatukogudes oli seintel arvukalt maale, joonistusi ja graafikat.

Taanimaa võrattu loodus, tervislikud toidud, kaunid maamajad ja suursugused linnahooned, vikerraar ja tormi-iilid, tuulegeneraatorid ja vahakujude muuseum, huvitavad laevad ja toredad võõrustajad ning nende raamatukogud ja paljud muud jääb seda reisi meenutama.

Holstebro Linnaraamatukogu. Foto: Natalia Sõrmus.

KUIDAS ELAD, VANA RAAMAT?

MARI SIINER

RRi säilitus- ja ennistusosakonna juhataja

Niisuguse küsimuse esitavad paljud RRis säilikuid hooldavad, nende hoiu ja konserveerimisega tegelevad töötajad iga päev, et raamatut ja teisi säilikuid paremini ravitseda ja säilitada.

Käesoleval aastal möödub 30 aastat raamatuvarade süstemaatilise hoolduse algusest. 1967. a. loodi RRis raamatute hügieeni ja restaureerimise sektor. 1977 moodustati sektori baasil restaureerimisosakond. Alates 1996. a. kannab osakond säilitus- ja ennistusosakonna nime.

Tähtpäeva tähistamiseks avati 1. oktoobril 1997 haruldaste raamatute osakonna näitusesaalis näitus "Ennistatud vana raamat Rahvusraamatukogus". Ekspositsiooni põhiosa moodustavad raamatukogu restauraatorite kolme viimase aasta tööd: ennistatud raamatud, gravüürid, fotod, geograafilised kaardid. Näitus jääb avatuks 31. detsembrini.

Rahvusraamatukogu trükisena ilmub juubeliväljaanne "30 aastat raamatuennistamist Rahvusraamatukogus – 30 Years of Book Conservation in the National Library of Estonia". Osakonna töötajate koostatud raamatus antakse ülevaade osakonna ajaloost ja tutvustatakse erinevaid tegevusvaldkondi. Kolmekümne aasta jooksul on RRis raamaturavitsemisega tegelnud kümned inimesed ja üsna sageli on nad jäänud küsimusele: "KUIDAS ELAD, VANA RAAMAT?" vastuse võlgu. Kuuekümnendate aastate lõpus, kui säilitatavate trükiste arv ületas tolaeagses Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riiklikus Raamatukogus kahe miljoni piiri, oli ahastava ruumipuuduse ja täiesti ebasoodsate hoiutingimuste pärast hoidlates restauraatori põhitöök avari-

olukordades kahjustatud raamatute hooldus, raamatute pakkimine ja ümberkolimine ühest hoidlast teise (raamatuvarad paiknesid tollal seitsmes paigas Tallinnas laiali) ja kõikvõimalikud muud abitööd. **Avariitagajärgede likvideerimisel on abistatud ka Tallinna Linnaarhiivi ja Perekonnaseisuametit.** Sellest tulenevalt suudeti vähe tähelepanu pöörata RRi kogude kui terviku hooldusele ja puudus sootuks informatsioon nende tervisliku seisundi kohta. Samuti ei tegeldud säilike ennetava hooldusega. Nagu mainib L. Valk-Falk oma huvitavas ettekandes "Restaureerimine ajaloo abiteadusena" (1995. a. Tartus konverentsil *PROBLEMS of CONSERVATION in 1995*) oli veel kümnekond aastat tagasi Eestis restaureerimise kvaliteedi näitajaks manuaalne oskus ennistada objekt visuaalseks tervikuks. Alles erineva ettvõtmistuse saanud teadurite (keemikute, bioloogide, füüsikute,

kunstiajaloolaste jt.) lülitumine restaureerimisprotsessi võimaldas tõsisemalt säilike tervist analüüsida ja neid konserveerida. Üha rohkem keskendutakse säilike ennetavale hooldusele raamatukogus.

Kui 1967. aastal alustati RRis äärmiselt vajalike lihtsamate desinfitseerimis-, parandus- ja köitmis- töödega, siis osakonna pika arengu- loo kestel 1977-1997 on tulnud lahendada üha keerulisemaid kogude säilitamise ja konserveerimisega seotud küsimusi. Käesolevad, üheksakümnendad aastad on säilitusprobleemide tõsiduse teadvustamise ja sobivate lahendusviiside otsimise aeg. Selleks tuli tunduvalt laiendada osakonna tegevushaaret. **Välja on kujunenud järgmised töösuunad:**

- praktiline konserveerimine ja ennistamine (köite- ja pabermaterjalide kuiv- ja märgtöötlus),

- hooldustööd (pisiparandused, mehaaniline puhastamine ja desinfitseerimine),

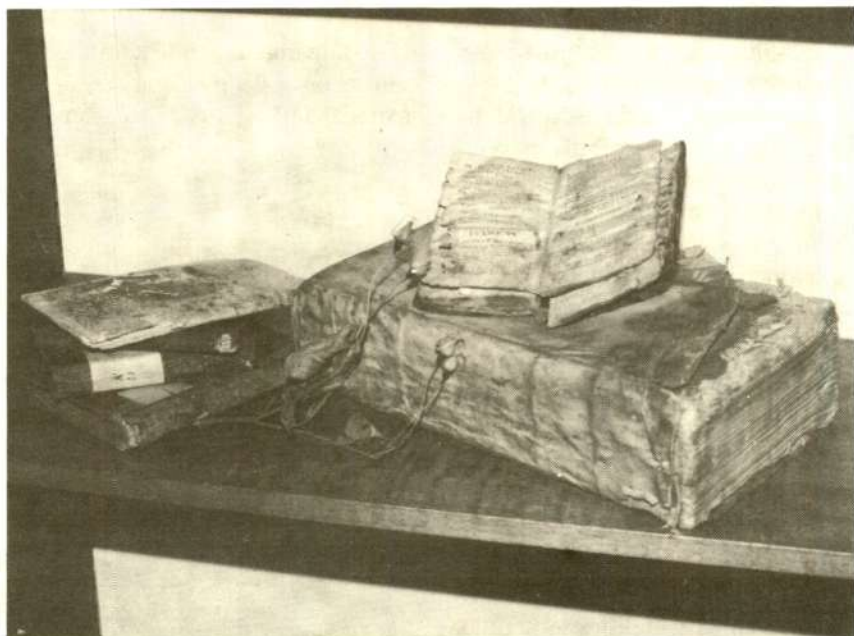
- säilitamisega seotud tööd hoidlates (hoidlate kliima ja kogude seisundi analüüs, kogude suuremate kahjustuste esinemisel hoidla töötajate juhendamine ja abistamine),

- koolitus ja meetoodiline töö,

- tasuliste teenuste pakkumine.

Mis on tinginud suured muutused osakonna töös?

Esiteks on see tingitud raamatu saatusest raamatu kadumise ajastul,

nagu arvab R. Kelomees oma 1997. a. 27. aprilli artiklis ajalehes SIRP.

Interneti tuba RRis ja planeeritav tiigrühpe eesti haridussüsteemis muudavad areneva noore inimese maailmavaadet ja suhtumist kultuuri üldse.

Muutunud on ka suhtumine raamatusse kui sõnalise kultuuri kandjasse, kultuuri indentiteedi määrajasse.

Raamatukogutöötajate igapäevaseks kogemuseks on asjaolu, et raamatusse suhtutakse üha ükskõiksemalt: raamatus ei nähta mitte niivõrd hoidmist vajavat kultuurikandjat kui niivõrd infoallikat. Üha suureneva raamatute kasutamise intensiivsusega on suurenenud vandalism raamatute kallal: kõrvuti meie kogudes olevate vanade ravitsemist vajavate raamatutega suureneb üha enam noorte haigete raamatute hulk. Sellest tulenevalt on tunduvalt suurenenud tööde maht osakonnas. Üha enam kasvab vajadus tegelda lugeja koolitusega.

Teiselt poolt on RRis põhiliselt paberikandjad, mis on juba oma olemuselt halvasti säiluvad. Liiasi kogude puhul, kus on palju hallituskahjustuste ja hapraks muutunud paberiga (kõrge vananemisastmega e. happelise paberiga) säilikuud. Käesoleval sajandil valmistatud paberi elueaks prognoositakse 100-150 aastat. Kõik see kohustab meid tõsiselt tegelema kogude kui terviku hooldusega: parandama säilitustingimusi hoidlates ja tõstma samaaegselt konserveerimistööde kvaliteeti ja tootlikkust. Teades, et ka need abinõud sageli ei lahenda säilitusprobleeme, tuleb lisaks eesti vanema hävimisohus ajakirjanduse mikrofilmimisele leida võimalus meie rahvusmälu kui terviku salvestamiseks digitaalkandjale. Selliste probleemide lahendamine väljub aga kaugelt ühe raamatukogu tegevuspiiridest ja nõuab riikliku toetust ja sihtfinantseerimist.

Kolmandaks tasub meenutada, et RR on muutunud universaalseks teabekeskuseks kiirelt arenevate infosüsteemidega. Lisaks raamatule on meie lugejatel võimalik rahuldada oma kultuurivajadused telekommunikatsioonisüsteemide ja teabevõrkude kaudu. See aga eeldab digitaalsete infokandjate hool-

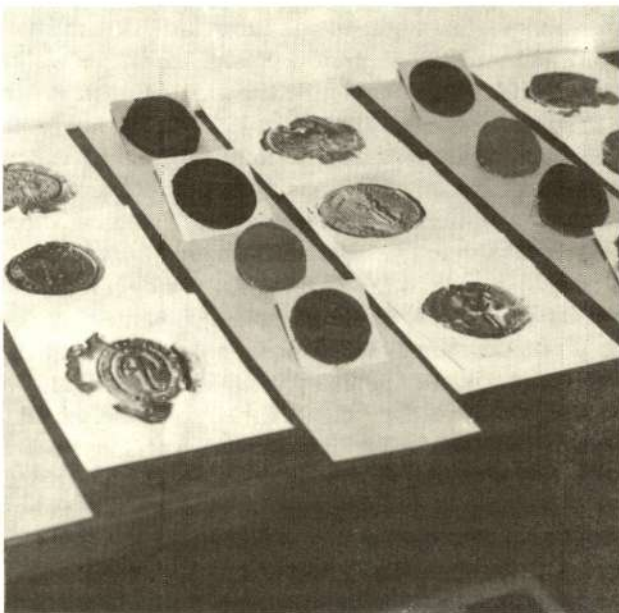
dust ja säilitamist pabermaterjalidest tunduvalt erinevatel tingimustel. Kuidas hoida korras ja säilitada selliseid keerulise koostisega magnetkandjaid, ei ole osakonna tulevikku, vaid juba tänasesse päeva kuuluv ja lahendamist nõudev probleem.

Ülalnimetatud probleemidele lahenduse leidmiseks on oluline arendada restauraatorite ja konserveerimistööde ametioskusi ja tõsta nende haridustaset. Enamik osakonna töötajatest on kõrgema haridusega. Laienenud välissidemed on andnud

restauraatoritele võimaluse end täiendada Soomes, Taanis, Prantsusmaal, Saksamaal ja Jaapanis. Pidev enesetäiendus on kujunenud osakonnas loomulikuks töövormiks.

Kolmekümne aasta jooksul on oma tööpanuse osakonna arengulukku andnud paljud toredad inimesed, keda tahaks tänada nende vaeva eest.

Kas oleme täna piisavalt targad, et vastata küsimusele: kuidas elad, Vana Raamat Rahvusraamatukogus?

RRis ennistatakse ka ajaloolisi pitsateid.

RRi säilitus ja ennistusosakonna töötajad 1997. a sügisel.

KEELEÕPIK KAANETÄIDISEKS

SIRJE LUSMÄGI

RR

Tänaseks on eesti vanema raamatu lugu nagu hoolikalt kaardistatud maastik – rahvusbibliograafia ettevalmistamise käigus on Eesti Akadeemilise Raamatukogu rahvusbibliograafia osakonnas registreeritud iga teadaolev säilinud eksemplar enne 1850. aastat ilmunud eesti trükistest. Siiski ei saa öelda, et nüüd on eesti vanaraamatu lugu lõplikult valmis ja raamidesse surutud. Huvitavad leiud on ikka veel võimalikud, ka kõige vanema raamatu osas. Eks viita ju arhiiviuuringud ja vanem trükisõna tunduvalt laiemale raamaturepertuaarile kui tänapäeval kättesaadav. 16. sajandist on meieni jõudnud vaid 11 lehekätket 1535. aastal Wittenbergis trükitud Wanradt-Koelli katekismusest. Veel kolme katekismuse ilmumise kohta on kirjalikke andmeid (trükitud Lüübekis ja Vilniuses), kuid kuna ühtki eksemplari pole säilinud, jäävad need raamatud kaasaja jaoks mõneti müütilisteks. 17. sajandil trükiti eestikeelset kirjasõna juba kohalikes Tallinna ja Riia trükikodades. Välja oli kujunenud ka mõningase eesti keele oskusega, peamiselt baltisaksa vaimulikest koosnev autorkond, kes usulise kirjanduse kättesaadavaks tegemisse suhtus missioonitundega. Samal ajal külvas segadust vaimulikevaheline rivaliteet, hävitati isegi terveid tiraaže. Veelgi vähem säästeti raamatut järgnenud sõdade käigus. Nii on igal säilinud eksemplaril oma lugu.

Vanim eestikeelne raamat Eesti Rahvusraamatukogus on Tallinnas trükitud H. Stahli jutluseraamat "Leyen Spiegel", mille kaks osa ilmusid 8-aastase vahega (1. – 1641, 2. – 1649). Ajaliselt järgmiseks peeti

seni sama autori kirikukäsiraamatu 3. trükki (Reval, 1673). See ajaline vahemik lühenes 13 aasta võrra möödunud, 1996. aastal, kui haruldaste raamatute osakonnas leiti 1737. aastal trükitud Cicero kõnede kogumiku /1/ kaante vahelt Heinrich Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam*'i (Reval, 1660) fragmendid. Nimelt märkas siinkirjutaja eestikeelseid sõnu ühe poolpürgamentkõites raamatu irvakil kaante vahelt paistvatel lehtedel. Tegemist näis olevat sõnastikuga. Iseenesest pole ühe vanatrükise kaante vahelt teis(t)e osakeste leidmises midagi üllatavat. Nii kõiteid valmistatigi – kaanetäitematerjaliks kasutati aktuaalsuse kaotanud trükiseid, nõ. makulatuuri. Seesama omaaegne makulatuur võib aga täna olla hindamatu kultuurimälestis, kui on tegemist vähesäilinud või seni tundmatute raamatutega. (Ei maksa siiski karta, et raamatukoguhoidjad oma avastustejanus vanadele köidetele ohtlikuks muutuvad – juba raamatu terviklikkuse huvides säilitatakse neid tavaliselt *status quo*). Antud juhul oli aga tegemist küllaltki vana eestikeelse trükisega ja ka Cicero lagunenu köide vajab restaureerimist. Nii usaldatigi raamat restaureerimisosakonna spetsialistide kätte. Cicero kõnede kogumiku kaante vahelt eraldas 33 trükitud ja 2 käsitsi kirjutatud lehte Marielle Liivet. Millisest raamatust on trükitud lehed pärit, õnnestus määrata juba selle vähese teksti põhjal, mis narmendava kaane vahelt paistis. Sõnastikke on teatmeteostes põhjalikult kirjeldatud, pealegi pole nende valik kuigivõrd suur (hoopis keerulisem olnuks mõne vaimuliku teose atribu-

erimine). Vaatlusaluse köite valmistamise ajaks 18. sajandi teisel poolel oli trükivalgust näinud viis eesti keele õpikut, kuid J. Hornungi *Grammatica Esthonica* (Riga, 1693) ei sisalda sõnastikku. Välja langesid ka H. Stahli *Anführung zu der Ehstnischen Sprach* (Revall, 1637) ja A. Thor Helle *Kurzgefaszte Anweisung zur Ehstnischen Sprache* (Halle, 1732), sest nende sõnastikes pole antud sõnade ladinakeelseid vasteid nagu fragmentidel näha võis. Saksa-ladina- eesti sõnastikke sisaldasid vaid kaks 17. sajandi keskpaiku ilmunud keeleõpikut: E. Gutsloffti *Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam* (Dorpat, 1648) ja H. Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam* (Reval, 1660). Et tegemist on just viimasega, aitas selgitada võrdlus Eesti Akadeemilise Raamatukogu baltikaosakonnas säilitatava eksemplariga.

Köite vahelt eraldatud raamatulehed on pärast restaureerimist heas seisundis. Tegemist on vastaklehtedega – seetõttu annab 33 lehte välja 132 lehekülge, moodustades umbes viiendiku 547-leheküljelise raamatu mahust. Lehti on väiksemaks lõigatud, enamasti puudub 2-3 rida kas lehe all- või ülaservast. Suurem osa säilinud lehti on pärit raamatu sõnastikust. Grammatikaosast on vaid 6 lehekülge, sealhulgas kahel leheküljel ülevaade eesti pühadest äratuntavate, kuid tänapäeval veidralt kõlavate nimedega - *Joulo põha, Nijahri pehw, Kolm Kunninga pehw, Leehawotme Põha...* Sõnastikuosal on säilinud ka vahe-tiitelleht: *Farrago Vocabularum Germanico-Oesthonicorum...* Teiste 17. sajandi keeleõpikute seas oli Gösekeni raamat hinnatav just

sõnastikuosa mahukuse poolest. Toodud on ka kõnekäände, mõisatatusi, vanasõnu, fraseologisme. Sõnaseletused võluvad lugejat oma asjalikkusega: *Sprachlehrer (grammaticus) ke tunneb õigkest rehckida; Alt verdorrete Sau / wanna windonut Emmis; Er hat kein Haar umbs Maul / Ep olle hadde lõngakit Suus; Comedi / üx Komedi meng, kus Algminn rõhmus, löpminn kurb on jmt.*

Kullamaa pastori Heinrich Gösekeni (1612-1681) kui keelemehe kohta on avaldatud vastakaid arvamusi. Voldemar Miller kirjutab *Manuductio ad Linguam Oesthonicam* kohta: "Ometi oli see eesti keele arengu seisukohast suur samm edasi, sest Göseken oli hea eesti keele tundja ja grammatikale oli lisatud mahukas saksa-eesti sõnastik."/2/. Kuid avaldatakse ka arvamusi, mis seavad Gösekeni hea eesti keele tundmise kahtluse alla, kuna võõrsilt saabununa polnud ta loomulikus keelekeskkonnas üles kasvanud ja alustas eesti keele õppimist alles 25-aastase nooremehena – pärast 1637. aastal Tallinnasse saabumist. Väliseesti kirjan dusteadlane Herbert Salu näiteks pole Gösekeni tööviljadest kuigi võrd vaimustatud. Artiklis "Rootsiaegne pulmaluule" kirjutab ta temast: "Ta võimed eesti keele ja värsi käsitluses on siiski tagasihoidlikud, kuid seda osavamalt on ta kasutanud mõjukate sõprade abi publitseerimisvõimaluste leidmi-

sel."/3/ Kuidas nende võimetega ka oli, töökuse puudust ei saa sellele 17. sajandi keelemehele küll ette heita. Peale trükkis avaldatud laulu raamatu ja keeleõpiku olevat temast maha jäänud käsikirjas Uue Testamendi tõlge ja täiendatud sõnastik, mis kahjuks pole meie päevini säilinud.

Mida ka tänapäeval Gösekeni keeleõpikust arvatakse, 18. sajandi teisel poolel, kui osakesi sellest Cicero valitud kõnede kõite valmistamiseks kasutati, pidi see raamat tunduma täiesti aegununa ja tal puudus ka see harulduse ja vanuse võlu, mis on tal tänapäeval. Kirjaviis oli ju tolleks ajaks tublisti lihtsustatud ja eestipärasemaks muudetud: ei kasutatud enam ohtralt vöörtähti c, f, x, tz nagu Göseken või h-d vokaalipikendusena. Ka A. Thor Helle 1732. aastal ilmunud eesti keele õpik sisaldas mahukat sõnastikku, vanasõnu ja kõnekäände, kuid seda uuemas kirjaviihis. Neil asjaoludel pole sugugi hämmastav, et Gösekeni keeleõpikut makulatuuriks kasutati: nii sai see tollal kasutu raamat veel millekski kasulik olla – ja nimelt vajaliku raamatu kaanetäiteks.

Täpsemaid andmeid Cicero valitud kõnede kõite valmistamise kohta on tänapäeval juba raske leida, kuna tegemist on tavalise tarbekõitega. Enne Rahvusraamatukogu on see raamat kuulunud Narva Jaani kiriku saksa koguduse raamatu-

kogule ehk Narva Kirikuraamatukogule, nagu seda raamatukogu tinglikult nimetatakse sissekirjutuse *Kirchenbibliothek zu Narva* järgi, mis on enamikul tema raamatuil kas tiitellehel või kaitselehtedel. Jaani kiriku raamatud toodi omaaegsesse Riigiraamatukokku 1940. aastal nagu paljude teistegi likvideeritud asutuste ja organisatsioonide raamatukogud (kirikuraamatukogu raamatuile oli see õnneks, sest Jaani kirik hävis sõjatules 1944. aastal). Cicero valitud kõnede tiitellehel pole tüüpilist Narva kirikuraamatukogu köidet (sarnase kujundusega pärgament- või poolnahkköide), seetõttu võib oletada, et raamatukogu sai teose valmiskõites. Paljud raamatud olid kirikule annetatud, nagu näitavad endiste omanike nimed ja muud sissekanded raamatuis. Cicero kõnede tiitellehel on Fridericus Alopaeuse nimi. Alopaeused oli tuntud soome suguvõsa, pärit vabast talupojasoost./4/ Oma nime Kettunen (rebane) muutsid nad Alopaeuseks, mis tähendab kreeka keeles rebast. Sellest perekonnast pärines pastoreid ja diplomaate, kes olid seotud nii Rootsi kui Venemaaga. Fridericuse kohta küll andmeid leida ei ole õnnestunud, kuid näib, et tegemist oli keeltehuvilise mehega. Teine tema sissekirjutusega raamat Narva Kirikuraamatukogus (ja praegu Rahvusraamatukogus) on heebreakeelne piibel (Leyden, 1662). Kas aga Fridericus Alopaeusel on

Heinrich Gösekeni "Manuductio ad Linguam Oesthonicam" fragmendid.

midagi tegemist Heinrich Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam*'i fragmentide sattumisega Cicero valitud kõnede köitmisel kaanetäidiseks, seda võib tänapäeval ainult oletada. Sõjaeelses Eestis peeti Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam*'i väga haruldaseks raamatuks. Jaan Roos oma bibliofiilide hulgas kuulsas artiklis "Eesti raamatu rariteetsus" /5/ arvab seda vaid 3-5 eksemplari säilinud olevat. "Eesti Bibliograafilises Leksikonis" /6/ on kirjutatud juba täpne arv: neli eksemplari, neist kolm Tartu raamatukogudes (Tartu Ülikooli, Õpetatud Eesti Seltsi ja Eesti Rahva Muuseumi raamatukogus) ja üks Helsingi Ülikooli seminari raamatukogus. Siiski on mööndud, et mõned eksemplarid võivad olla ka erakätes. Infoajastu aga mõjub vanaraamatute arvu täpsustamisele soodsalt ja nõnda on ka Gösekeni keeleõpikuid tänaseks registreeritud juba kümnekond. Eestis on see raamat olemas Eesti Akadeemilises, Tartu Ülikooli ja Kirjandusmuuseumi raamatukogus, samuti Ajaloomuuseumis ja Linnaarhiivis. Välismaal on Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam* teadaolevail andmeil Briti Muuseumi, Helsingi Ülikooli, Taani Kuninglikus ja Venemaa Riiklikus raamatukogus, naaberriigis Lätis koguni kaks – Läti Teaduste Akadeemia Raamatukogus ja Läti Rahvusraamatukogus. Dokumendid näitavad, et ka Eesti Rahvusraamatukogu eelkäijal Riigiraamatukogul oli Gösekeni *Manuductio ad Linguam Oesthonicam* (osteti 1937. aastal) /7/, kuid selle eksemplari saatus on teadmata. Nüüdne leid ei asenda küll tervet eksemplari, kuid on siiski omamoodi huvitavaks täienduseks eesti raamatuloole.

KIRJANDUS

1. Cicero, M. T. Tullii Ciceronis selected orationes... Ienae, 1737.
2. Eesti raamat 1525-1975. Ajalooline ülevaade. Tallinn, 1978, lk. 42.
3. Salu, H. Tuul üle mere ja muid lühiaurimusi eesti kirjandusest. Stockholm, 1965, lk. 161.
4. Andmeid Alopaeuste kohta: Tietosanakirja. Helsinki, 1909. 1. osa.
5. Eesti Kirjandus, 1935, 9, lk. 396.
6. Eesti biograafiline leksikon. Tartu, 1926, lk. 116.
7. Lotman, P. Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks. I. Tallinn, 1988, lk. 396.

1997. AASTAL TPÜ INFOTEADUSE ERIALA LÕPETANUTE LÕPUTÖÖD

Anderson, Pille. Kirjandusarvustus ajakirjas "Keel ja Kirjandus": 1981-1995 / Juhendaja prof. M. Aasmets. Tln., 1997. 102 l.

Aso, Merit. Baltisaksa noodi-kirjandus 19.-20. sajandil / Juhendaja dots. L. Aarma. Tln., 1997. 114 l.

Frolov, Iris. Sümbol, märk, täht – sümboolika-alased teatmeteosed / Juhendaja dots. L. Aarma. Tln., 1997. 57 l.

Ivanova, Jana. Eesti seltside kujunemine ja tegevus Rootsis (1944-1955) / Juhendaja K. Riismaa. Tln., 1997. 74 l.

Jantson, Signe. Eesti memuaar-kirjandus. Bibliograafia 1901-1994. a. / Juhendaja dots. M. Kalvik. Tln., 1997. 155 l.

Johanson, Kadri. Üks tuntud Manteuffel. Peter August Friedrich von Manteuffel (1768-1842) / Juhendaja dots. L. Aarma. Tln., 1997. 98 l.

Kant, Signe. Lastekirjandusalane teave ja selle vahendamisvõimalusi / Juhendaja dots. A. Lepik. Tln., 1997. 119 l.

Keba, Kati. Tallinna 18. sajandi koduraamatukogud prof. Herlini näite varal / Juhendaja dots. L. Aarma. Tln., 1997. 119 l.

Kesper, Monika. Infoteenindus-firmad Eestis / Juhendaja prof. E. Rannap. Tln., 1997. 71 l.

Kivihall, Marja. Raamatukogunduslik ja infoteaduslik kõrgharidus Balti- ja Põhjamaades / Juhendaja prof. E. Rannap. Tln., 1997. 116 l.

Korb, Merje. Kultuurkapitali osa kirjastustegevuses / Juhendaja prof. M. Lott. Tln., 1997. 143 l.

Kukk, Merle. Pedagoogikaalase teadusliku kirjanduse kasutamisest viitamise põhjal / Juhendaja Ü. Must. Tln., 1997. 91 l.

Kull, Taimi. Lakkpitserite restaureerimise probleeme / Juhendaja dots. L. Aarma. Tln., 1997. 71 l.

Kärner, Ene. Infootsing Internetis: raamatukogu- ja infoteadus / Juhendaja lekt. S. Virkus. Tln., 1997. 93 l.

Laigu, Kärt. Kaubamärk aastaks 1997 / Juhendaja lekt. T. Markus. Tln., 1997. 88 l.

Laurberg-Heckelmann, Lea. Kirjandusteaduslik raamat Eestis: 1985-1996 / Juhendaja prof. M. Aasmets. Tln., 1997. 140 l.

Lemberg, Merle. Naisliikumine ja

naisorganisatsioonid Eesti kirjutavas ajakirjanduses aastatel 1994-1996 / Juhendaja Ü. Papp. Tln., 1997. 134 l.

Leo, Kristel. Äritegevusest Internetis / Juhendaja T. Etverk. Tln., 1997. 100 l.

Lillemägi, Marje. Eesti varasem huumori- ja satiiri ajakirjandus (1881-1930) / Juhendaja lekt. Ü. Papp. Tln., 1997. 56 l.

Lipp, Tiina. Vanglاراamatukogud: kogud ja vahendamine / Juhendaja dots. A. Lepik. Tln., 1997. 117 l.

Mirka, Keiu. Viljandi linn ja maakond ajalehes "Postimees" 1991-1995 / Juhendaja dots. M. Kalvik. Tln., 1997. 118 l.

Peterson, Paavo. Geograafilised infosüsteemid raamatukogus / Juhendaja T. Etverk. Tln. 1997. 58 l.

Petersoo, Ruth. Uue Testamendi lood maalikunstis / Juhendaja dots. E. Uverskaja. Tln., 1997. 79 l.

Riimaa, Kristo. Tuntumate WWW otsisüsteemide kasutamine Eestis / Juhendaja lekt. S. Virkus. Tln., 1997. 104 l.

Priks, Simmo. Tallinna Riikliku Konservatooriumi Lavakunstika-teedri I lend publikatsioonides / Juhendaja dots. E. Uverskaja. Tln., 1997. 111 l.

Roht, Ruth. Elektroonilised ajalehed Eestis / Juhendaja lekt. S. Virkus. Tln., 1997. 74 l.

Rulkov, Anna-Maria. Juhan Viiding: loomingu ülevaade ja kirjandusnimestik / Juhendaja dots. E. Uverskaja. Tln., 1997. 91 l.

Schultz, Carolina. Viiteanalüüsi rakendusi info levitamisel / Juhendaja prof. E. Rannap. Tln., 1997. 98 l.

Sepp, Anneli. Uku Masingu personaalbibliograafia / Juhendaja V. Kelder. Tln., 1997. 149 l.

Siidra, Jana. Äriteabe kasutamisest Eestis / Juhendaja S. Virkus. Tln., 1997. 63 l.

Tammsaar, Merje. Tallinna teadus-asutuste raamatukogud / Juhendaja lekt. J. Andresoo. Tln., 1997. 67 l.

Vaim, Triinu. Elektronteabe kasutamisest Eestis / Juhendaja lekt. S. Virkus. Tln., 1997. 59 l.

Virunurm, Kairi. Firma infosüsteemi arendamine / Juhendaja prof. E. Rannap. Tln., 1997. 74 l.

Vääna, Ele-Riin. Argielu info-vajaduse uurimisest Eestis / Juhendaja prof. E. Rannap. Tln., 1997. 60 l.

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

1997/5

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

557. **Andresoo, J.** Erialateave Tallinna raamatukogudes : Magistritöö. - Tallinn, 1996. - 106 l. - RR.

558. **Rahvaraamatukogude** arenguprojekt ja Euroopa Liit. - Tallinn, 1997. - 32 lk. - (Uut välismaa raamatukogudes; 16). - RR.

559. **Karnitis, E.** Development of Latvian national information policy. - [Rīga, 1996]. - 24, [1] p. - Rööptitel läti k. - RR.

560. **Libraries of the Czech Republic** : An official publication of the Ministry of Culture of the Czech Republic. - Praha, [S.a.] - 125 p. - Rööppealk. ja -tekst saksa k. - RR.

561. **Thun, H. P.** An introduction to librarianship in the Federal Republic of Germany. - Berlin, 1996. - 43 p. - EAR.

562. **Towards quality** : Research library performance measurement : Abstracts : International conference 12-13 June, 1997. - Tallinn, 1997. - 34, [1] p. - RR.

563. **Twenty third annual report, 1995-1996** : The world's leading resource for scholarship, research and innovation. - London, 1996. - 88 p. - RR.

564. **Тув, Х.-П.** Введение в библиотечное дело Федеративной Республики Германии. - Берлин, 1996. - 53 с. - EAR.

*

565. **Dain, P.** "Global library strategies for the 21st century" : An overview // *Biblion*. - 1997. - Vol. 5, N 2. - P. 6-18. - RR.

566. **Ferret, C.** Die Zensur in den Bibliotheken der DDR // *Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 4. - S. 387-417. - RR, TTÜ, TÜ.

567. "Global library strategies for the 21st century" : Proceedings, April 25 - April 27, 1996 // *Biblion*. - 1997. - Vol. 5, N 2. - P. 19-127. - RR.

568. **Hapel, R.** The cooperating library system // *Scand. Publ. Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 30, N 2. - P. 13-16. - ERÜ, RR.

569. **Harbo, O.** Libraries in Denmark // *IFLA J.* - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 167-175. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

570. **Hedberg, S.** Authorities and electronic publishing : An overview of the efforts to apply library legislation and established organizational patterns to electronic publications // *Alexandria*. - 1997. - Vol. 8, N 2. - P. 135-142. - RR.

571. **Hepworth, M.** Implementing an information policy to build a future for Singapore // *Alexandria*. - 1997. - Vol. 8, N 3. - P. 205-214. - RR.

572. **Jylhä-Pyykönen, A.** Finland as an information society : The perspective of the Ministry of Education // *Signum*. - 1997. - Vol. 30, N 5. - P. 82-84. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

573. **Rowley, J.** Knowing your customers // *ASLIB Proc.* - 1997. - Vol. 49, N 3. - P. 64-66. - TTÜ.

574. **Rowley, J.** Marketing : A review article // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 3. - P. 155-159. - RR, TTÜ.

575. **Sabaratnam, J. S.** Planning the library of the future : The Singapore experience // *IFLA J.* - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 197-202. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

576. **Valm, T.** Estijos bibliotekos vakar, šiandien, rytoj // *Tarp knygų*. - 1997. - N 2. - P. 6-9. - RR.

577. **Waneck, K.** The Danish Library Centre : A service organisation for the entire Danish library system // *Scand. Publ. Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 30, N 2. - P. 17-19. - ERÜ, RR.

578. **Zwadlo, J.** We don't need a philosophy of library and information science - we're confused enough already // *Libr. Quart.* - 1997. - Vol. 67, N 2. - P. 103-121. - EAR.

TEATMEKIRJANDUS

579. **International encyclopedia of information and library science.** - London etc., 1997. - XXXI, 492 p. - RR.

580. **Latham, R.** The dictionary of computer graphics and virtual reality. - 2nd ed. - New York etc., 1995. - XI, 169 p. - RR.

581. **NOSP 1997** : Adressliste til nordiske bibliotek. - Oslo, 1997. - 100 p. - Rööppealk. ja sissejuhatus ingl. k. - RR.

582. **Szilvássy, J.** Basic serials management handbook. - München etc., 1996. - XII, 172 p. - (IFLA publications; 77). - EAR.

*

583. **Jacsó, P.** Two new academic encyclopedias on CD-ROM // *Computers in Libr.* - 1997. - Vol. 17, N 4. - P. 36-38. - RR.

RAAMATU JA

RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

584. **Kaunas, D.** Mažosios Lietuvos knyga : Lietuviškos knygos raida, 1547-1940. - Vilnius, 1996. - 747 p. - Resümee saksa k. - EAR.

585. **Kirjahistoria** : Johdatus vanhan kirjan tutkimukseen. - Helsinki, 1996. - 276 s. - (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia; 647). - EAR.

586. **Papiergesänge** : Buchkunst im zwanzigsten Jahrhundert : Künstlerbücher, Malerbücher und Pressendrucke aus den Sammlungen der Bayerischen Staatsbibliothek München : Anlässlich der Ausstellung "Papiergesänge - Buchkunst im zwanzigsten Jahrhundert" in der Bayerischen Staatsbibliothek München vom 24. September bis 19. Dezember 1992. - München, 1992. - 312 S. - EAR.

587. **Zbikowska-Migon, A.** Anfänge buchwissenschaftlicher Forschung in Europa : Dargestellt am Beispiel der Buchgeschichtsschreibung des 18. Jahrhunderts. - Wiesbaden, 1994. - VII, 417 S. - (Buchwissenschaftliche Beiträge aus dem Deutschen Bucharchiv München; Bd. 48). - EAR.

TEADUSTÖÖ

588. **Aaltonen, L., Perttula, S.** Et koskaan opi ilman että opit jotain : Fenomenografia tutkii laadullisesti erilaisia käsityksiä ilmiöistä // *Signum*. - 1997. - Vsk. 30, N 4. - S. 67-70. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

589. **Baker, R. K.** Faculty preceptions towards student library use in a large urban community college // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 177-182. - RR, TTÜ.

590. **Westbrook, L.** Information access issues for interdisciplinary scholars : Results of a Delphi study on Women's Studies research // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 211-216. - RR, TTÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

591. **Annual report of the Librarian of Congress** : For the fiscal year ending 30 September 1996. - Washington, 1997. - VIII, 188 p. - RR.

592. **Fink, W.** Die politisch-historische Information im Dienste für Bürger und Staat : Aufgaben und Bestände der Fachbibliothek der Hanns-Seidel-Stiftung. - München, 1992. - 32 S. - RR.

593. **Kungl. biblioteket** : Sveriges nationalbibliotek. - Stockholm, 1997. - [20] s. - RR.

594. **Národní knihovna České republiky** : Průvodce historií. - Praha, 1997. - 47, [1] p. - Rööppealk. ja -tekst ingl. k. - RR.

595. **Ohjeita vankilan kirjastopalveluille**. - Kerava, 1993. - 32 s. - (Vankeinholdon koulutuskeskuksen opetusmoniste; 3/1993) - Rööptiitel ingl. k. - RR.

596. **Sejm Library guide**. - 2nd updated ed. - Warszawa, 1996. - [13] p. - RR.

597. **Statistische Übersichten für das Jahr 1995** / Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. Bibliothek. - Kiel, 1996. - 35 S. - EAR.

*

598. **Aurén, B., Salminen, L.** Vaasan kaupunginkirjasto - maakuntakirjasto navigoi kohti uuden vuosituhannen haasteita // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 4. - S. 18-19. - ERÜ, RR.

599. **Cockrill, A.** Coping with change : Issues facing British and German university libraries in the 1990s // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* - 1997. - Vol. 29, N 2. - P. 77-88. - RR, TTÜ.

600. **Eenmaa, I.** Serving parliamentarians by serving the nation : The establishment of parliamentary library and information services by the national libraries in the Baltic states // *Resource Sharing & Information Networks*. - 1997. - Vol. 12, N 2. - P. 95-101. - RR.

601. **Hanska, J.** Ranskan kansallisylpeys la Bibliothèque Nationale // *Bibliophilos*. - 1997. - Vsk. 56, N 2. - S. 34-40. - RR.

602. **Jammers, A.** Die Staatsbibliothek zu Berlin in schwierigen Zeiten : Eine Konzeption, aber noch keine endgültige Standortfestlegung // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 3. - S. 281-301. - RR, TTÜ, TÜ.

603. **Jankoska, S., Kostovska, V.** The St. Clement of Ohrid National and University Library : Macedonia's National Library // *Alexandria*. - 1997. - Vol. 8, N 2. - P. 117-134. - RR.

604. **Kautto, V.** Opiskelijan kirjasto // *Signum*. - 1997. - Vsk. 30, N 4. - S. 62-65. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.

605. **Pakarinen, K.** Kirjasto on kampuksen sydän // *Kirjamakasiini* : Jyväskylän yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - N 1. - S. 17-19. - RR.

606. **Weiming, J., Ning, A.** The National Library of China // *Alexandria*. - 1997. - Vol. 8, N 2. - P. 143-147. - RR.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

607. **Balas, J.** Training the Internet trainers // *Computers in Libr.* - 1997. - Vol. 17, N 3. - P. 43-45. - RR.

608. **Baldwin, V. A., Gibbs, W. J., Slough, M. M.** Initiating an effective personnel development program // *Coll. and Res. Libr.* - 1997. - Vol. 58, N 3. - P. 267-277. - TTÜ.

609. **Kimmel, S., DiMarco, S. R.** Planning an interview : What do candidates want? // *Coll. and Res. Libr. News*. - 1997. - Vol. 58, N 4. - P. 249-250, 252-253. - TTÜ.

610. **Lehner, J. A.** Reconciling the personnel selection practices of academic libraries // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 199-204. - RR, TTÜ.

611. **What keeps academic librarians in the book?** // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 191-197. - RR, TTÜ.

612. **Womack, K.** Applying for professional positions in academic libraries : Meeting minimum requirements // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 205-209. - RR, TTÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

613. **Knowledge organization and quality management** : Proceedings of the Third International ISKO Conference, 20-24 June 1994, Copenhagen, Denmark. - Frankfurt am Main, 1994. - 457 p. - (Advances in knowledge organization; Vol. 4). - EAR.

*

614. **Ceynowa, K.** Geschäftsprozeßmanagement für wissenschaftliche Bibliotheken // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 3. - S. 241-263. - RR, TTÜ, TÜ.

615. **Honea, S. M.** Transforming administration in academic libraries // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 183-190. - RR, TTÜ.

616. **Jaenecke, J., Jammers, A., List, H.** Bestandserhaltungsprobleme in der Musikabteilung des Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* - 1997. - Jg. 44, H. 4. - S. 359-384. - RR, TTÜ, TÜ.

617. **Pratt, A. D., Altman, E.** Live by numbers, die by numbers // *Libr. J.* - 1997. - Vol. 122, N 7. - P. 48-49. - RR.

618. **Sinitzyna, O. V., Hill, T. E.** Moscow-Poughkeepsie : Report on a twinning libraries experiment // *IFLA J.* - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 192-196. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

STANDARDISEERIMINE

619. **Dempsey, L., Russell, R., Kirriemuir, J.** Towards distributed library systems : Z39.50 in a European context // *Program*. - 1996. - Vol. 30, N 1. - P. 1-22. - RR.

620. **Heimbürger, A.** SGML Europe '97 : Tiedon arvo on sen rakenteessa // *Tietopalvelu*. - 1997. - Vsk. 12, N 4. - S. 5-6. - ERÜ, RR.

621. **Hinnebusch, M.** Z39.50 at ten years : How stands the standard? // *J. of Academic Librarianship*. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 217-221. - RR, TTÜ.

KOMPLEKTEERIMINE

622. **Ketcham, L., Born, K.** Unsettled times, unsettled prices // *Libr. J.* - 1997. - Vol. 122, N 7. - P. 42-46. - RR.

KIRJELDAMINE

623. **Fletcher, M.** The CATRIONA project : Feasibility study and outcomes // *Program*. - 1996. - Vol. 30, N 2. - P. 99-109. - RR.

624. **Parent, I., Stewart, M.** Towards a harmonized MARC format // National Libr. News. - 1997. - Vol. 29, N 6. - P. 7-8. - RR.

LIIGITAMINE

625. **Universal** decimal classification : International medium edition : English text : British standard, BS 1000M : 1993. - 2. ed. - London; Milton Keynes, 1994 - EAR.

Pt. 1: Systematic tables. - XXIV, 914 p.

Pt. 2: Index. - III, 531 p.

KATALOOGID

626. **Heery, R.** Review of metadata formats // Program. - 1996. - Vol. 30, N 4. - P. 345-373. - RR.

627. **Miller, H. S.** The little locksmith : A cautionary tale for the electronic age // J. of Academic Librarianship. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 100-107. - RR, TÛ.

628. **York, M. C.** Value-added reference service : The North Carolina periodicals index // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 3. - P. 30-33. - RR.

KOGUD

629. **Grunberg, G.** The Audiovisual Programme of the Bibliothèque Nationale de France // Alexandria. - 1997. - Vol. 8, N 3. - P. 181-188. - RR.

630. **Voorbij, H. J.** Are Dutch academic libraries keeping up with research material? : The coverage of foreign academic publications in Dutch libraries // Alexandria. - 1997. - Vol. 8, N 3. - P. 189-204. - RR.

KOGUDE HOID

631. **Justrell, B., Roper, M., White, H. J.** Guidelines for the preservation of microforms. - Paris, 1996. - [3], 19 p. - (Studies / International Council on Archives; 2). - RR.

*

632. **Alkalay, B. E., Libman, L.** The conservation of the Dead Sea Scrolls in the laboratories of the Israel antiquities authority in Jerusalem // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 2. - P. 92-101. - EAR, TÛ.

633. **Bansa, H., Ishii, R.** The effect of different strengthening methods on different kinds of paper // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 2. - P. 51-72. - EAR, TÛ.

634. **Eden, P.** Concern for the future : Preservation management in libraries and archives // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 3. - P. 121-129. - RR, TTÛ.

635. **Letnar, M. Č., Vodopivec, J.** Influence of paper raw materials and technological conditions of paper manufacture on paper ageing // Restaurator. - 1997. - Vol. 18, N 2. - P. 73-91. - EAR, TÛ.

636. **Yasue, A.** From myth to science : Mass deacidification technology re-examined // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 176-179. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

LUGEJATEENINDUS

637. **Marcella, R., Baxter, C.** European Union information : An investigation of need amongst public library users in three Scottish authorities // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 2. - P. 69-76. - RR, TTÛ.

638. **Myllylä, R.** Miten palvelevat kirjastot kouluja? // Kirjastolehti. - 1997. - Vsk. 90, N 7-8. - S. 228-229. - ELR, ERÛ, RR, TTÛ, TÛ.

639. **Schuyler, M.** When does filtering turn into censorship? // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 3. - P. 34-35, 38. - RR.

LUGEMINE

640. **Heeks, P., Kinnell, M.** Learning support for all? : Special needs pupils and learning resources // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 3. - P. 143-153. - RR, TTÛ.

641. **Hobohm, H. C.** Vom Leser zum Kunden : Randbedingungen der Nutzerorientierung in Bibliotheksbereich // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. - 1997. - Jg. 44, H. 3. - S. 265-280. - RR, TTÛ, TÛ.

642. **Tronbacke, B. I.** Easy-to-read - an important part of reading promotion and in the fight against illiteracy // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 185-191. - EAR, ERÛ, RR, TÛ.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

643. **Bates, E.** The Internet : Threat or asset? // Information Outlook. - 1997. - Vol. 1, N 1. - P. 20-23. - EAR, RR, TÛ.

644. **Broady, J. E.** Costing of bibliographic services // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 2. - P. 89-94. - RR, TTÛ.

645. **Chochrek, D.** Hide and seek : Searching for advanced company information // Information Outlook. - 1997. - Vol. 1, N 1. - P. 26-28. - EAR, RR, TÛ.

646. **Ekholm, K.** Miten kävikään multimediabisneksen? // Kirjamakasiini : Jyväskylän yliopiston kirjaston tiedotuslehti. - 1997. - N 1. - S. 5-9. - RR.

647. **Englund, J.** Integroidut kirjastopalvelut tulevat // Signum. - 1997. - Vsk. 30, N 4. - S. 72-74. - EAR, RR, TTÛ, TÛ.

648. **Nicholas, D., Martin, H.** Assessing information needs : A case study of journalists // ASLIB Proc. - 1997. - Vol. 49, N 2. - P. 42-52. - TTÛ.

649. **Rowley, J.** Price and the marketing environment for electronic information // J. of Librarianship and Inform. Sci. - 1997. - Vol. 29, N 2. - P. 95-101. - RR, TTÛ.

650. **Vitiello, G.** The production and marketing of national bibliographic services in Europe // Alexandria. - 1997. - Vol. 8, N 2. - P. 97-116. - RR.

INFORMAATIKA. INFOTEADUS

651. **Advances** in knowledge discovery and data mining. - Menlo Park etc., 1996. - XIV, 611 p. - RR.

652. **Bues, M.** Offene Systeme : Strategien, Konzepte und Techniken für das Informationsmanagement. - Berlin etc., 1994. - VII, 271 S. - RR.

653. **Devlin, K.** Logic and information. - Cambridge, 1995. - XVI, 307, 1 p. - RR.

654. The **fourth** resource : Information and its management. - Aldershot, 1996. - XV, 166 p. - RR.

*

655. **Lehmann, K. D.** European national libraries and the CoBRA Forum of the EU Libraries Programme // Alexandria. - 1997. - Vol. 8, N 3. - P. 155-165. - RR.

656. **Spink, A.** Information science : A third feedback framework // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 8. - P. 728-740. - TTÛ.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOGIA

657. **Abraham, R., Jas, F., Russell, W.** The Web empowerment book : An introduction and connection guide to the Internet and the World Wide Web. - New York, 1995. - XXXI, 192 p. - RR.

658. **Carande, R.** Automation in library reference service : A handbook. - Westport (Conn.); London, 1992. - XVI, 192 p. - (Greenwood library management collection). - EAR.
659. **Feldman, T.** An introduction to digital media. - London; New York, 1997. - XVI, 173 p. - (A blueprint book). - RR.
660. **Gilster, P.** The new Internet Navigator TM. - New York, 1995. - XXVII, 735 p. - RR.
661. **Gilster, P.** Finding it on the Internet : The Internet navigator's guide to search tools and techniques. - Rev. and expanded, 2nd ed. - New York, 1996. - XVIII, 379 p. - RR.
662. **Information and communication technologies : Visions and realities.** - Oxford, 1996. - XX, 464 p. - RR.
- *
663. **Adams, R.** Decision support systems : An overview // Vine. - 1996. - N 103. - P. 3-7. - RR.
664. **Borlund, P., Ingwersen, P.** The development of a method for the evaluation of interactive information systems // J. of Documentation. - 1997. - Vol. 53, N 3. - P. 225-250. - TTÜ.
665. **Brophy, P., Wynne, P.** EQLIPSE : Evaluation and Quality in Library Performance: System for Europe // Vine. - 1996. - N 103. - P. 20-24. - RR.
666. **Carey, K.** Comparative disadvantage and special opportunities and the information technology revolution : General considerations and the examination of visual impairment as a case study // ASLIB Proc. - 1997. - Vol. 49, N 4. - P. 77-81. - TTÜ.
667. **Cox, A.** Hypermedia library guides for academic libraries on the World Wide Web // Program. - 1996. - Vol. 30, N 1. - P. 39-50. - RR.
668. **Davies, R.** DECIDE : Decision support models and a DSS for European academic and public libraries // Vine. - 1996. - N 103. - P. 8-12. - RR.
669. **Ekholm, K.** From a paper library to a digital library // Signum. - 1997. - Vol. 30, N 5. - P. 92-94. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.
670. **Evald, P.** Information technology in Danish public libraries // Program. - 1996. - Vol. 30, N 2. - P. 121-131. - RR.
671. **Expertise through projects** // Signum. - 1997. - Vol. 30, N 5. - P. 86-90. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.
672. **Furness, K. L., Graham, M. E.** The use of information technology in special libraries in the UK // Program. - 1996. - Vol. 30, N 1. - P. 23-37. - RR.
673. **Gröhn, A.** Extranet viestintäväytlänä // Tietopalvelu. - 1997. - Vsk. 12, N 4. - S. 9-10. - ERÜ, RR.
674. **Haigh, S.** Digital resources in Canadian libraries : Analysis of National Library survey // National Libr. News. - 1997. - Vol. 29, N 6. - P. 1-7. - RR.
675. **Jefcoate, G.** Gabriel : Gateway to Europe's national libraries // Program. - 1996. - Vol. 30, N 3. - P. 229-238. - RR.
676. **Jupe, J.** Internet or what? // Vine. - 1996. - N 102. - P. 44-51. - RR.
677. **Laitinen, H.** Electronic publications in the Kuopio University Library // Signum. - 1997. - Vol. 30, N 5. - P. 95-97. - EAR, RR, TTÜ, TÜ.
678. **Malinconico, S. M., Warth, J. C.** Electronic libraries : How soon? // Program. - 1996. - Vol. 30, N 2. - P. 133-148. - RR.
679. **Marcella, R., Parker, S., Baxter, G.** Electronic public information and Europe : An electronic forum in support of transparency and openness in government // Vine. - 1996. - N 102. - P. 25-30. - RR.

680. **Marcum, D. B.** Digital libraries : For whom? For what? // J. of Academic Librarianship. - 1997. - Vol. 23, N 2. - P. 81-84. - RR, TTÜ.

681. **Nicholls, P., Ridley, J.** Evaluating multimedia library materials : Clues from hand-printed books and art history // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 4. - P. 28-31. - RR.

682. **Pepin, T., Barry, J., Penniman, W. D.** The competitive edge : Expanded access drives vendors // Libr. J. - 1997. - Vol. 122, N 6. - P. 47-56. - RR.

683. **Reid, E. O. F.** Strategic utilization of Internet : Singapore's IT 2000 and Library 2000 plans // IFLA J. - 1997. - Vol. 23, N 3. - P. 203-210. - EAR, ERÜ, RR, TÜ.

684. **Saracevic, T., Kantor, P. B.** Studing the value of library and information services : Part 1. Establishing a theoretical framework // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 6. - P. 527-542. - TTÜ.

685. **Saracevic, T., Kantor, P. B.** Studing the value of library and information services : Part 2. Methodology and taxonomy // J. of Amer. Soc. for Inform. Sci. - 1997. - Vol. 48, N 6. - P. 543-563. - TTÜ.

686. **Saunders-McMaster, L.** Internet 2 : An overview of the next generation of the Internet // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 3. - P. 57-59. - RR.

687. **Seljak, M.** COBISS : Cooperative Online Bibliographic System and Services // Vine. - 1996. - N 103. - P. 49-56. - RR.

688. **Spies, P. B.** Defining OCLC in the 21st century // OCLC Newsletter. - 1997. - N 228. - P. 7-10. - RR, TÜ.

689. **Stabin, T., Owen, I.** Gathering usage statistics at an Environmental Health Library Web site // Computers in Libr. - 1997. - Vol. 17, N 3. - P. 30-37. - RR.

690. **Tedd, L. A.** An overview of some Estonian libraries and their computer systems : A visitor's impressions // Program. - 1996. - Vol. 30, N 3. - P. 255-268. - RR.

691. **Tenopir, C., Barry, J.** The data dealers // Libr. J. - 1997. - Vol. 122, N 9. - P. 28-36. - RR.

692. **Wusteman, J.** Electronic journal formats // Program. - 1996. - Vol. 30, N 4. - P. 319-343. - RR.

693. **Yeates, R.** Library automation : The way forward? // Program. - 1996. - Vol. 30, N 3. - P. 239-253. - RR.

HOONED JA SISUSTUS

694. **Brown, C. R.** Planning library interiors : The selection of furnishings for 21st century. - Phoenix, 1995. - XIV, 162 p. - RR.

*

695. **Lauridsen, J.** Recent Danish library building // Scand. Publ. Libr. Quart. - 1997. - Vol. 30, N 2. - P. 8-12. - ERÜ, RR.

ÜRITUSED

696. **Stasiukaitienė, E.** Bibliotekos ir visuomenė : II Šiaures ir Baltijos Šaliu bibliotekininku suvažiavimas // Tarp knygu. - 1997. - N 6. - P. 3-6. - RR.

MILLAL TRÜKITI EESTIMAAL ESIMENE RAAMAT ?

TÜRI HARULDASI RAAMATUID

ENE-LILLE JAANSON

*Kes vana asja meelde tuletab –
silma välja!*

Tänavu tähistab Tartu Ülikool oma 365. aastapäeva. Ülikooli asutamisega on otseselt seotud ka trükitegevuse algus Eestis. Laastavad sõjad, mis meie maast, aga eriti Tartust on ajast aega üle käinud, on hävitanud nii siinset elukeskkonda kui kultuuriväärtusi. Rootsiaegse ülikooli trükitoodangust on kohapeal vähe alles. Tartu Ülikooli Raamatukogus (asut. 1802) säilitatakse sellest ajast vaid 60 (58 erinevat) originaalväljaannet. 17. sajandil Tartus ja 18. sajandi alguses Pärnus töötanud akadeemilises trükikojas trükistust leidub kõige suurem kogus – ligikaudu 100 väljaannet – Eesti Akadeemilise Raamatukogu baltikaosakonnas. Et saada täpset ülevaadet sajandite eest ilmavalgust näinud trükisõnast, mis moodustab ühtlasi osa eesti rahvusbibliograafiast, on ülikooli raamatukogus juba aastakümneid vastavaid andmeid ja koopiaid kogutud ja uuritud. Välja on selgitatud 1385 Eesti esimeses trükikojas ilmunud trükist. Enamikust on nüüdseks muretsatud ka koopia. Nagu näitavad kaudsed andmed, pole kaugelki kõik trükistu säilinud, tegelikult võis

trükikoja toodang ulatuda pooleteisestuhande erineva väljaandeni. Kuid kogutud materjal annab võimaluse täpsustada mõningaid momente eesti raamatuloos.

Vastata pealkirjas esitatud küsimusele ei ole raske raamatusõbrale, ammuigi raamatukogutöötajale. Iga eesti raamatuloo käsitus või teatmeteos, mis on ilmunud viimase 65 aasta jooksul, annab teada, et esimene Eesti ala trükis nägi ilmavalgust Tartus 1631. aasta lõpus tööd alustanud trükikojas, veel enne ülikooli asutamist Rootsi kuningas Gustav II Adolphi poolt. Kannab ju Tartus Jakob Beckeri (*Jacobus Pistorius*) poolt trükitud väitekirja, mida Andreas Virginiuse eesistumisel kavatses 31. detsembril kaitsta Henricus Boismannus, ilmumisaastat MDCXXXI (1631): *Disputatio sexta de miraculosa et salutifera Servatoris nostri conceptione et nativitate. Quam auspice Deo in Regia Academia Dorpatensi sub praesidio Dn. Andreae Virginii, Nobil. Pomeran. SS. theol. doctoris & professoris primarii, publice defendendam suscipit Henricus Boismannus, Wiburgo-Carel. Venticabitur in Auditorio Majori die 31. Decemb. – Dorpati Livonorum ex[c]ludebat Jacobus Pistorius, anno M.DC.XXXI.* ("Kuuendal disputatsioon meie Päästja imelisest ja lunasta-

vast eostamisest ja sünnist, mida Jumala soosingul Tartu Kuninglikus Akadeemias Hr. Andreas Virginiuse, Pommeri aadliku, püha teoloogia doktori ja esimese professori eesistumisel, üritab avalikult kaitsta Henricus Boismannus, Viiburi-Karjalast. Esitatakse Suures Auditoriumis detsembri 31. Tartus Liivimaal trükkis Jacobus Pistorius, aastal 1631."'). Trükise ainueksplari hoitakse Eesti Akadeemilise Raamatukogu baltikaosakonnas. See neljaleheline väljaanne on ainsaks tõendiks trükikoja tegevuse algusest, muu dokumentaalne materjal puudub.

1631. aastaks olid tingimused raamatutrüki alustamiseks Tartus välja kujunenud. Tänu Rootsi võimude hariduspoliitikale vallutatud ülemeremaade hõlvamisel, mille eesmärgiks oli kaua söötis seisnud hariduspolü harimine protestantlikus vaimus ja "barbaarsete kommete väljajuurimine", loodi juba 1630. aasta sügisel (13. oktoobril) Tartus gümnaasium (Tallinnas ja Riias 1631. aastal), mille ootamatult tublid edusammud viisid peatselt mõtted kõrge astme – ülikooli asutamisele.

1631.a. suvel hakkasid need ideed võtma reaalset kuju ning Liivi- ja Ingerimaa kindralkuberner Johan Skytte keskendus haridussõbraliku kuninga toetusel gümnaasiumi muutmisele ülikooliks. Organiseerimistöök algasid uute professorite värbamisega. Juunis 1631 Stettinis olles saatis Gustav Adolph kutse saksa teoloogile Andreas Virginiusele (1596-1664) pakkudes teoloogiaprofessori kohta uues rajatavas ülikoolis. /1/ Hiljemalt novembris oli Virginius Tartus ja võis tõepoolest olla eesistujaks teoloogiaalase väitekirja kaitsmisel 1631. aasta viimasel päeval. /2/

Kuidas aga olid lood trükipressi ja -tüüpidega? Gümnaasiumide ja ülikoolide juurde kuulus tollel ajal tingimata trükikoda. Ka Tartus ja Tallinnas ei olnud mõeldav gümnaasiumihariduse andmine ilma

¹ Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. I. Academia Gustaviana. a) Ürikuid ja dokumente. Koost. Juhan Vasar. Tartu, 1932. Lk. XXIII, Dok. 9, lk. 17-18.

² Puksov, Friedrich. Tartu ja Tartu-Pärnu rootsiaegse ülikooli trükikoda // Akadeemilise Kirjandusühingu Toimetised. IX. Tartu, 1632. Lk. 18, märk. 1.

publitseerimisvõimaluseta. Lähim trükikoda (asut. 1588) asus teatavasti Riia linnas. Nii paluski Riia raamatukaupmees ja kirjastaja Christian Rittaw 1630. aastal kindralkuberner Skyttelt luba Tartus raamatukaupluse ja trükikoja avamiseks, kuid suri enne, kui jõudis oma kavatsuse ellu viia.³ Seepärast trükiti kaks ainsaina teadaolevat Tartu Gümnaasiumis kaitstud väitekirja Riias ja Uppsalas: 1) *Disputatio physico-medica votiva ... surgenti jam Dorpati novo Collegio Regio, quam publicae disquisitionis facit Johannes Raicus ... ad quam respondere conabitur ... Petrus Johannis Bothniensis Svecus. ... Habebitur ... in 11. die Februarii [26. Marty]... 1631. Rigae Livonum, Gerhardus Schröder, s. a.; 2) Disputatio theologica de Sacrosancta scriptura: ...ad disputationem publicam in Collegio Regio Dorpat. proposita praeside Georgio Mancelio ... respondente Henrico Boismanno ... Ad diem [26]Augusti ... Upsaliae, Eschillus Mathiae, 1631.*

Juulis 1631 teatas ülikooli asutav kindralkuberner Skytte, et on tellinud Saksamaalt Stettinist 833 1/3 riigitaalri eest trükitiüpe ja kutsunud kaks trükiselli ning korraldab nende kohalejõudmist.⁴ Trükiseadmed olid mõeldud kasutamiseks ka Tartus asutatud õuekohtule. Trükipressi saabumisest pole küll teateid, kuid võimalust, et Tartus sai juba 1631. aasta lõpus raamatuid trükkida, ei saa välistada.

Ometi kerkib esimese Eesti trükise uurimisel mitmeid küsimusi, millele eesti raamatuloo lehekülgedelt vastust ei leia.

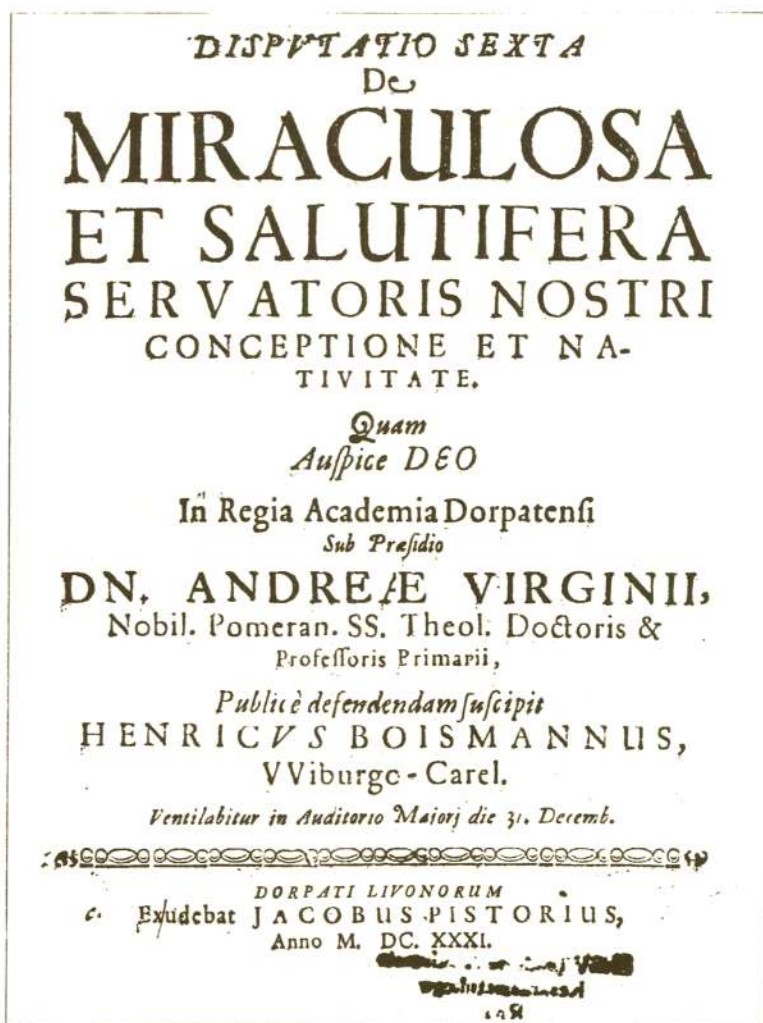
Kui kõnealune Virginiuse-Boismannuse trükis on kuues disputatsioon, siis millised ja kus on esimesed viis väitekirja? Kas nad on jälgi jätmata kadunud või ei jõudnudki trükipressi alla? Kes

võisid olla need viis tublit gümnaasisti, kes väitlesid prof. Andreas Virginiuse juhendamisel 1631. aasta lõpus ja kellest pole jäänud ühtegi märget ajaloo annaalisdesse?

Kuidas oli võimalik kaitsta väitekirja Kuninglikus Tartu Ülikoolis, kui esimeseks ametlikuks teadaandeks ülikooli asutamisest Tartus oli Skytte avalik kiri 1. aprillil 1632 (säilinud käsikirjas)⁵/ ja üliõpilaste immatrikuleerimine algas sama aasta 20. aprillist⁶/, kuninglik kinnitus ülikooli asutamiseks anti 30. juunil ja pidulik avamine toimus 15. oktoobril 1632?

Kui kaitsmine oleks toimunud gümnaasiumi tegevuse ajal (detsembris 1631), oleks seda väljendatud ka väljaande tiitellehel – *in (novo) Collegio Regio* – nagu võib lugeda kahelt säilinud gümnaasiumi trükiselt.

Andreas Virginius kinnitati Tartus teoloogiaprofessoriks küll juba 4. jaanuaril 1632, tagasihaaravalt alates 1. septembrist 1631,⁷ kuid *professor primariuse* ametikoht, nagu on märgitud väitekirja tiitellehel, kirjutati ülikooli eelarvesse 1632. aastal.⁸

Siiani Eesti ala esimeseks trükiseks peetud väljaanne (originaal Eesti Akadeemilises Raamatukogus).

³ Buchholtz, Arend. Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga 1588-1888. Riga, 1890. S. 328.

⁴ Buchholtz, August. Verzeichniss sämtlicher Professoren der ehemaligen Universitäten zu Dorpat und Pernau und der academischen Beamten. S. 162, Anm. 4. // Mittheilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurland's. Bd. 7. Riga, 1854. S. 159-273.

⁵ Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. Lk. XXIII, Dok. 14, lk. 27-28.

⁶ Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632-1710. Hrsg. Arvo Tering. Tallinn, 1984. S. 132.

⁷ Tartu Ülikooli ajalugu. I. 1632-1798. Koost. Helmut Piirimäe. Tallinn, 1982. Lk. 41.

⁸ Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. Dok. 50, lk. 161.

⁹ Album Academicum der Universität Dorpat (Tartu) 1632-1710. S. 145, Nr. 85.

¹⁰ Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. Dok. 50, lk. 162.

¹¹ Buchholtz, Arend. Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga 1588 - 1888. S. 106.

¹² Op. cit., S. 107.

Mis puutub teise persooni – respondenti, Viiburi linnapea poega Henricus Boismannusesse (†1688), kelle viibimis- ja õppimisaeg Tartus võiks aidata kõnealust trükist dateerida, siis jääb siit poolt vastus kahjuks saamata. On teada, et Boismannus inskribeeriti Uppsala Ülikooli 1627. aastal. Neli aastat hiljem, 26. augustil 1631 esitas ta kaitsmiseks Tartu Gümnaasiumis prof. Georgius Manzelius juhendamisel koostatud eelpool juba nimetatud töö *De Sacrosancta scriptura*. Tartu Ülikoolis väitles ta veel 1633. aastal kahel korral teoloogiliste probleemide üle, kuid ametlikult immatrikuleeritud ei olnud sinna kunagi.^{13/9/}

Kui püüda kokku viia kasinaid andmeid, mis valgustavad trükikoja tegevuse algusaega, tuleks kõigepealt rõhutada, et trükkali ametikoht oli ette nähtud kõigis ülikooli eelarvetes ja seda ka juba üleminekuajal gümnaasiumist kõrgkooliks. 1632. aastal oli trükikoja juhataja (*procurator typographiae*) palgaks määratud 100 vaskaalrit (e. 33 1/3 riigitaalrit).^{10/} Et õppinud kohaliku trükimeistri leidmine oli võimatu ja välismaalt tellimine kulukas, kutsuti ülikooli trükikoja etteotsa Riias postiasjandusega tegelev Jakob Becker, kelle puudus küll professionaalne ettevalmistus ja kutsetunnistus trük-

kalitööks/11/, kuid kes tänu energilisele tegutsemisele ning ettevõtlikkusele suutis sellide ja õpi- poiste kaasabil trükikoja käima panna. Ta nimetaski ennast tavaliselt kirjastajaks.

Esimesed dateeritud andmed Beckerist on 23. juunist 1632, kui ta tutvustades oma ideed hakata välja andma Riias ajalehte, kauples sealset linnatrükkalit Gerhard Schröderit selle trükkimist enda peale võtma. Seejuures lubas ta Schröderit varustada paberiga oma Tartu paberiveskist, mille oli saanud samal aastal annetuseks Skyttelt.^{12/}

Kasutades juhust mainin seoses Endel Valk-Falgu poolt viimasel ajal korduvalt väljendatud seisukohaga, et paberit hakati Tartus valmistama 1632. aastal/^{13/}, ehkki otsesest dokumentaalselt kinnitust Tartu paberiveski tegutsemisele pole siinkirjutajal õnnestunud leida. Kuninglikus reskriptis ülikoolile 20. augustil 1638 on öeldud, et "...veskikoht Emajõel, mida kutsutakse Meltsiveskiks, varem trükkal Jacob Beckerile antud, et ta seal paberit teeks, hiljem aga tema poolt käest lastud ja maha jäetud, ..." kinnitatakse nüüdsest ülikoolile.^{14/}

Arvestatav argument Tartu paberiveski tegutsemise poolt võiks olla lause *Academia Gustaviana* senati

1637. aasta 25. oktoobri protokollist: "4. Räägitakse paberivalmistajaga, et ta õiglaselt [*pro mõõduka hinna eest*] mõneks nädalaks kohale jääks."^{15/}

Ilmselt oli kõnealuse veskiga seonduv arutlusel ka senati istungil 27. märtsil 1639, kui rahalist vahetorda selgitasid kohale kutsutud trükkal ja "mõlder". Viimane oli üles ehitatud vahepeal tules hävinud vesiveski/^{16/}. 18. juulil 1632 palus Becker Tartu raelt määrata talle kui "alustava trükikoja kirjastajale" iga-aastane toetus töö jätkamiseks. Sama aasta 31. augustist on pärit Beckeri pöördumine Tallinna rae poole postikorralduse asjus.

Kui nüüd järjestada kronoloogiliselt Tartu Ülikooli trükikoja esimesed teadaolevad väljaanded, siis ilmneb (kui mitte arvestada 31. detsembrini 1631 dateeritud disputatsioon), et kõige varasem (28. septembri 1632) ilmuniskoha ja trükikaliniemega varustatud üllitis on Jakob Beckeri kui Rootsi kuninga volitustega postimeistri enda välja antud patentfoolio *Postordnung* /^{17/}, kus on toodud Riias lähtuvalt posti liikumise ajad ja hinnad üle kogu Euroopa (näiteks Riias läks kiri Tartusse 6, Tallinnasse 7, Pariisi 39 päeva). Veel varasemat kuupäeva kannab kindralkuberneri Skytte patent teatega, et Tartu Gümnaasium muudetakse ülikooliks ja

¹³ Valk-Falk, Endel. Vesimärk ja pitsatijäljend paberil. // Muuseumi varahoidja meelepea. Tallinn, 1996. Lk. 35-42. Autori poolt Tartu paberiveski toodangu vesimärgiks peetavale kujutisele väga sarnast leidub ka TÜ Ri käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonnas säilitatavates *Academia Gustaviana* senati 1633.-1634. aastate protokollide paberil. Madalamat sorti paber ei tarvitsenudki aga kanda vesimärki, nagu täheldatav hiljem ka Rápina paberi puhul.

¹⁴ Buchholtz, August. Verzeichniss ... S. 228.

¹⁵ Tartu Ülikooli (*Academia Gustaviana*) senati protokollid. 1632-1656. II 1637-1644. Koost. Arvo Tering // Publikationes Bibliothecae Universitatis Litterarum Tartuensium. VII. Tartu, 1994. Lk. 56-57.

¹⁶ Op. cit., lk. 160-161

¹⁷ Postordnung. Was massen hinfüro in der Weitberümbten Königl. See- und Handel Stadt Riga in Liefllandt die Ordinari Posten sollen auff gewisse Tage und Stunden abgefertiget und hinwiederumb erwartet werden. Neben angehengten BriefTaxt, und Tage der Reisenden, jedes Orts, darnach sich ein jeder wird wissen zu richten. Außgangen, und zu drucken gegeben Durch der Königl. Mayest. zu Schweden ec. verordneten PostMeister durch Liefllandt und Preussen Jacob Becker. ... Actum Dörpat den 28. Septemb. Dörpath in Liefllandt, Jacob Becker, 1632. Pat. Fol.

¹⁸ Tartu Ülikooli ajaloo allikaid. Dok. 10, lk. 19-21.

¹⁹ Sommelius, Gustavus. Regiae Academiae Gustavo-Carolinae sive Dorpato-Pernaviensis historia. Lundae, 1790-1796. P. 164-165.

²⁰ 1. Disp. De universali hominum ad salutem aeternam vocatione. 17.10.1632. Resp. Jacobus Langstadius.

2. Disp. De Filiis Dei incarnatione. 27. 1.1635. Resp. Petrus Cornerus.

3.* Disp. prima De duabus in persona Christi naturis. 1632. Resp. Nicolaus Nycopensis (Aritander).

4. Disp. II. De personali duarum in Christo naturarum unione. 1632. Resp. Petrus Turdinus.

5.* Disp. III De communicatione idiomatum in Christo. Resp. Claudius Thesslevius.

6.* Disp. IV De tergemino Christi officioso. Resp. Jacobus Langstadius.

7.* Disp. V De gemino statu Christi. Resp. Nicolaus Olai Calmarensis.

8. Disp. sexta de miraculosa et salutifera Servatoris nostri conceptione et nativitate. 31.12.1631. Resp. Henricus Boismannus.

Tärniga märgitud väitekirjad on seni leidmata

²¹ Puksov, Friedrich. Tartu ja Tartu Pärnu ... Lk. 18: "... Kui siin pole tegemist trükiveega trükiastast: MDCXXXI pro MDCXXXII, siis tuleb konstateerida ka veel, et ülikool teotses juba 1631. a. detsembris." Viimane oletus pole teatavasti kinnitust leidnud.

avatakse pidulikult 15. oktoobril. See müürileht kannab küll märget *Datum Dörpath am 21. Septembris Anno 1632*, kuid ei näita otseselt ei trükikohta ega trükkalit./18/

Ja lõpuks. Kõnealune Eesti ala esimeseks raamatuks peetav trükis on ilmunud ka teistkordselt ja seda 1635. aastal Tartus trükitud kogumikus *Manipulus disputationum theologicarum in Regia Academia Dorpatensi, quae est in Livonia,...*, kuhu on vastavalt eessõnale koondatud valik viimase kolme aasta *intra triennium* Virginiuse juhtimisel Tartus kaitstud väitekirjadest. Kui seada numbrilisse järjekorda originaalis säilinud ja Gustaf Sommeliuse bibliograafia/19/ põhjal teadaolevad Virginiuse all kaitstud väitekirjad ja võrrelda *Manipulus*'es äratrükitu järjestusega/20/, tekib loogiline rida, millest lähtudes peaks olema õigustatud seisukoht, et kaheksandaks paigutatud Boismannuse dispuut sai toimuda alles 31. detsembril 1632, aasta hiljem trükisel märgitust.

Kuidas aga seletada ilmumisaastat 1631 Virginiuse-Boismannuse disputatsioonil? Väga lihtsalt – inimliku eksimusega. Õige ilmumisaasta märkimisel rooma numbritega jäi üks, viimane kriips puudu: pidi olema MDCXXXII. Eksimuse võimalikkust tõestab asjaolu, et eelmises reas oli ka üks täht vahele jäänud: *Exudebat pro Excudebat*. Eksimuse võimalust ei välistanud ka eesti nimekamaid raamatu-teadlasi Friedrich Puksoo./21/

Tema oligi see, kes avastas siinkäsitletava väljaande ja viis seega Tartu ülikooli trükikoja tegevuse alguse aasta võrra varasemaks.

Eeltoodust lähtudes ja tõele au andes peaks trükitegevuse algust Eesti territooriumil nihutama taas aasta võrra edasi – 1632. aasta teise poolde ja seni, kuni pole avastatud mõnda varasemat, tuleks esmatrükitu au anda Beckeri "Postikorraldusele". Põhjuseks, miks aga võeti ette käesolev arutlus, olid kahtlused, mis kerkisid rootsiaegse Tartu Ülikooli trükikoja toodangust kronoloogilise ülesehitusega bibliograafianimestiku ettevalmistamisel. Ja lõpuks – TÄNAVU SAAB EESTI TRÜKIKUNST 365 AASTASEKS.

360 AASTAT EESTI NOODIKIRJANDUST

ÜLEVAADE EARi BALTIKAOSAKONNAS LEIDUVATEST NOOTIDEST

KAJA TIISEL

EARi baltikaosakond

7. märtsist 1. aprillini toimunud näitus "360 aastat eesti noodikirjandust" oli koostatud EARi baltikaosakonnas leiduvatest nootidest. Näitus võimaldas tutvustada pisut laiemalt baltikaosakonna küllaltki rikkalikku noodikogu, mis siiani on lugejate poolt kahjuks vähe tähelepanu leidnud.

Näitus oli nüüsiis pühendatud 360 aasta möödumisele esimeste nootide trükkimisest Eestis. **Vanimad noodid Eestis on trükitud 1637. aastal Tallinna Gümnaasiumi trükikojas Christoff Reusneri poolt.** Need paiknevad Heinrich Stahli koostatud teose *Hand und Haufsbuches Für die Pfarherren und Haufsväter Esthnischen Fürstenthumbs. Th. 1.-4, Riga u. Revall : Schröder u. Reusner, 1632-1638* teises lauluraamatu osas.

Kasutanud ära paljusid käsikirjadena liikunud materjale, koostas Stahl suure, neljast osast koosneva saksa-eestikeelse paralleeltekstiga kirikliku käsiraamatu "Käsi- ja koduraamat Eesti vürstkonnale Liivimaal". See sisaldab Lutheri väikese katekismuse, lauluraamatu, evangeeliumid ja epistlid ning psalmi-, palve- ja lauludekogu kirikotalituste jaoks. Raamatu esimene osa, katekismus trükiti 1632. aastal Riias, järgmised osad aga juba Tallinnas. Teise osa, lauluraamatuga (1637) algas praegustel andmetel eestikeelsete raamatute trükkimine Eestimaal.

Raamatu tiitlid ja eessõna on saksa keeles, tekst aga kaheks veeruks poolitatud lehekülgedel kahes keeles: esimeses veerus saksa, teises eesti keeles /1/

Lauluraamatu ilmumisega algas ühtlasi nootide trükkimine Eestis. Nimelt järgnevad lauludele õpetaja altari palved, mõned neist koguduse (kooi) vastulauludega ning see osa sisaldabki noote, so. lk-d 214-231. Puuduvad taktid, taktimõõt ja noodipikkused. Kuna rütm puudub, ühtivad tekst ja meloodia vaid üldiselt, helide ja silpide arv ei saagi vastavuses olla. Mõni meloodiatest on ilmselt kohalik originaalviis, näiteks "Meie Isa" palve. Kõik meloodiad, aga eriti sõnad, kannavad keskaja ja katoliikluse pitsereid /2/. Ka tekst nootide all on paralleelselt saksa ja eesti keeles. Nende nootide järgi laulmine oli ilmselt väga keeruline, ja kui laul ei olnud inimesele enne tuttav, siis peaaegu võimatu. Viise tundsid kindlasti kooripoisid, kuid vaevalt kogudus. Pole siis ime, et pastorid 17. sajandil kogudust hurjutasid, kes laulda ei oskavat!

EARi baltikaosakonnas leidub unikaalseid kohalike komponistide helitöid, mis on trükitud põhiliselt 19. sajandil Tallinnas ja Tartus. Nende hulgas on huvitavaid ja vähetuntud baltisaksa autorite teoseid. 19. sajandil oli meeldivaks kombeks oma helitöö kellelegi pühendada. Adressaat oli enamasti

keegi daam, sugulane või lapsepõlvesõber. Paljud autorid on meeles pidanud oma kodulinna või sünnimaad. Näiteks on eesti kultuuriloos tuntud Ella Schultz-Adajewsky komponerinud gavoti klaverile ning pühendanud selle oma armsale nõbule Enny de Baltzile. Frédéric Geisler on kirjutanud polka *Souvenir de Reval* ning pühendanud selle *mademoiselle Marie Amalie Hiekischile*. Preili Molly von Kotzebuele on keegi Bernhard von Schulmann pühendanud kolm soololaulu klaverisaatega.

Ülevaadet Baltimaadelt võrsunud autorite vokaalloomingust püüab anda Robert von zur Mühlени koostatud kogumik *Baltische Gesänge aus der Zeit vom 17ten Jahrhundert ab bis zur Gegenwart*, mis ilmus Tartus 1894. aastal ning sisaldab 33 baltisaksa autorite laulu erinevatest aegadest.

Kogus leidub ka käsikirjalisi noote, mõned neist originaalid, mõned aga lihtsalt ümberkirjutatud, suurte heliloojate teosed. Kui daami harrastuseks oli muusika, ei pidanud ta möödunud sajanditel paljaks lemmikteoseid oma isiklikku noodiraamatusse ümber kirjutada. Henriette Pauly noodialbumisse on aga palju erinevaid nooditrüki-seid kokku köidetud.

Kohalike heliloojate töödest on silmapaistvaim Johann August Hageni oratoorium *Wir haben sie wieder die theure Staette*, millega tähistati põlenud Oleviste kiriku taasavamist pärast remonti 1840. aastal. Lisaks trükitud partituuridele on baltikaosakonnas olemas ka oratooriumi originaalkäsikiri. Johann August Hagen (1786-1877) oli Saksa-maalt pärit muusikategelane, helilooja ja organist. Ta töötas Tallinna koolides muusikaõpetajana, alates 1827 Oleviste kirikus organistina. Hagen

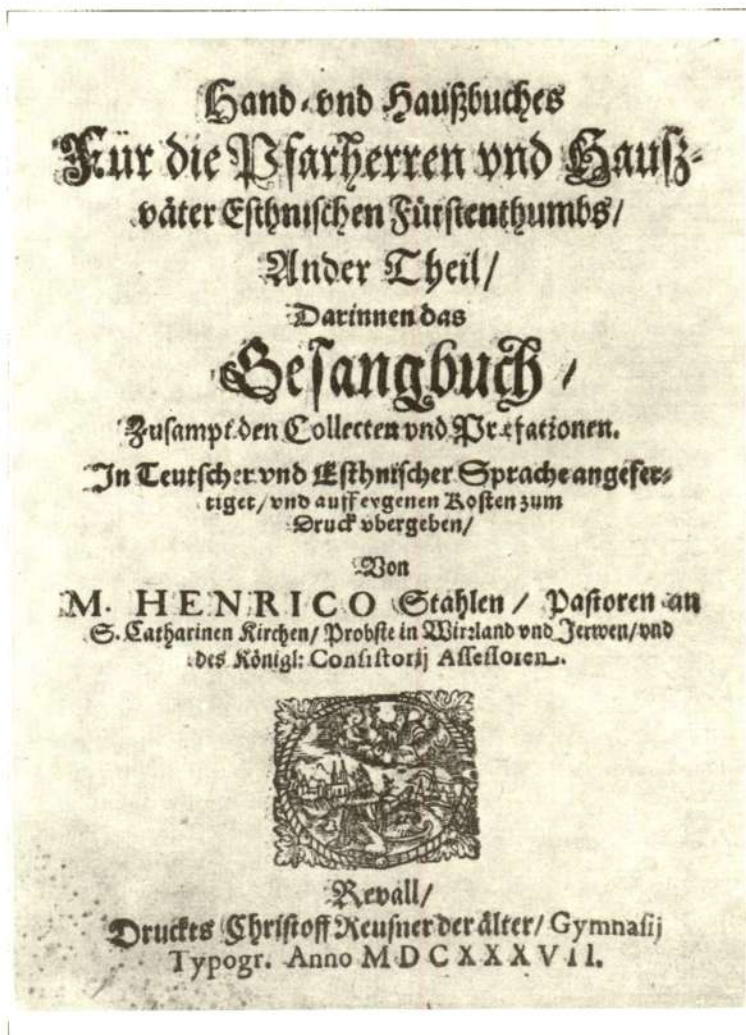
on eesti muusikakirjanduse rajaja – avaldanud õpikuid, laulukogumikke ja koraaliraamatuid, soolo- ja koorilaulu ning näidendimuusikat.

Peale J. A. Hageni koraaliraamatute on Eestis kasutusel olnud veel mitmeid teisi, näiteks J. L. E. Punscheli neljahäälse lauluviisi raamatuid eesti-, saksa- ja läti keelse tekstiga on välja antud õige palju trükke. Lisaks on Eestis kasutusel olnud ning baltikaosakonnas olemas ka F. Brenneri ja W. Bergneri koraaliraamatud.

1997. aastal on Eesti noodikirjandusel ka teine juubel – möödub 180 aastat esimese perioodilise noodiväljaande ilmumisest. 1817. aasta jaanuarist alates ilmus Tallinnas esimene muusikaline nädalaleht Eestis – *Wöchentliche Musikalische Beyträge zum geselligen Vergnüügen für's Piano-Forte 1817. Graviert und gedruckt bey D. Heinz in Reval* ("Muusikaline nädalaleht seltskondlikuks meelelahutuseks klaveril 1817. Graveeritud ja trükitud D. Heinzi poolt Tallinnas"). Nimeetatud nädalaleht ilmus igal laupäeval ja välja anti vähemalt 41 numbrit. See sisaldas klaveripalu mõnusaks koduseks musitseerimiseks, igas numbris 1-2 pala. Põhiliselt oli tegemist tantsulugudega, sest tol ajal vajati elavat tantsumuusikat. Pikemalt oli sellest väljaandest juttu "Raamatukogu" 1996. aasta viimases numbris [3].⁴⁹

Seoses vaselõikur ja vasetrükkal D. Heinzi Peterburist Tallinna siirdumisega 1815. aastal clavnes siin märgatavalt muusikaline tegevus ja nootide kirjastamine. Lisaks juba nimetatud "Muusikalisele nädalalehele..." on D. Heinzil toodang baltikaosakonnas esindatud üsna mitme väljaandega. Näiteks laskis G. F. Forbus oma kaks väikest kogumikku poloneesidega trükkida just nimelt D. Heinzil. Tema kirjastusel ilmus ka Oleviste organisti J. A. Trinkeli *Vierstimmige chorale*.

Mitmel korral on juttu olnud erinevast kirikumuusikast, eriti koraaliraamatutest. Peab ütlema, et vaimuliku muusika osatähtsus kogus on üldse küllaltki suur. Lisaks nimetatutele ei saa mööda minna seekord juba põhiliselt eesti autorite vaimulikest koori- ja soololauludest. Möödunud sajandi 80ndatest aasta-

test alates olid need väljaanded väga levinud. Nimetaksin siin mõned: 1885. aastal ilmunud ja K. A. Hermannini koostatud "Põltsamaa endise õpetaja F. Hörschelmanni laulud. Vaimulikud segakoorid kirikus, koolis ja kontsertides laulda". Või jällegi "Laulud Talle kiituseks" (Trt., 1901), "Vaimulikud laulud Eesti rahvale" (Tln., 1910), "Vaimulik laulja neljaheale nootidega" I-IV anne (Tln., 1806-1911) jne. Näiteid on võimalik tuua ainult murdosast nootidest. Lisaks veel laulud ülestõusmispühadeks, jõuludeks ning kõigiks teisteks kirikupühadeks.

Pisut uuem muusika on koondatud eraldi väikeseks koguks. Selle aluseks on Aleksander Looritsalt 1960. aastate lõpus ostetud mahukas eesti laululiteratuuri kollektisioon. Oskar Looritsa vend Aleksander Loorits sündis 1899. aastal, tegutses 1920.-30ndatel aastatel ajakirjanikuna ning oli ühtlasi alates

1931. aastast Eesti Lauljate Liidu nõukogu liige. Eriti täielik on nimetatud kogu eesti meestelaulu osas. A. Loorits süstematiseeris oma kogu põhiliselt heliloojate ning lauluseltside järgi. Paigutuses on see süsteem ka suures osas säilitatud. Hiljem liideti sinna koorijuht K. Leinuse pärandist ja mujalt saadud muusikakirjandus. Nootidest on võrdlemisi täielikult olemas eesti heliloojate laulunoodid kuni 1940. aastani ja mitme laulukoori trükitud või teisiti paljundatud (kivitrükis) laulude kogud (Tallinna Meestelaulu Seltsi laulude kogu 1923-1943, Miina Härma laulukoori kontserdilaulud 1898-1922 jt.). Kogus leidub ka eesti heliloojate laulude originaalkäsikirju ning litograafilisi paljundusi.

Loomulikult ei saa märkimata jätta laulupidude laule. Neid on baltikaosakonnas alates esimesest üldlaulupeost 1869. a. peaaegu tänapäevani välja. Esindatud on ka linnade ja maa-

kondade laulupidude ning vaimulike laulupäevade materjalid.

Eraldi tahaks välja tuua soololaulunooti. Väga kaunis rahvuslikus kujunduses on näiteks seeriad "Aino Tamme eesti laulude eeskava" ja "Aino Tamme eesti rahvalaulude kava" ning Juhana Aaviku "Eesti rahvaviisid: 16 soololaulu" ja "Lapsepõlve mälestused: 16 soololaulu" (Trt., 1926). Heliloojatest on veel esindatud A. Läte, M. Saar, A. Kapp, K. Türrpu, A. Lemba, A. Karindi, T. Vettik, R. Päts, E. Aav, E. Tubin, E. Kapp jt. Suur osa eesti heliloojate loomingust on ilmunud Eesti Kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali väljaannetena nummerdatult ja ühtlases kujunduses.

Eesti instrumentaalmuusika näited ulatuvad R. Tobiasest ja A. Lembast H. Elleri ja E. Tubinani ning sealt Erkki-Sven Tüürini välja.

Oma koht on eesti muusikas ka aastatetagusel ajaviitemuusikal. Mainida tahaks šlaagrit "Miss Estonia 1931", mis on pühendatud Lilly Silbergile (kannab kaanel ka tema fotot), autoriks Oskar Strock; 1930ndate aastate eesti algupärast operetti "Armastus ookeanil", autorid H. Andreae ja W. Tomingas; kolmes osas ilmunud "Artur Rinne laulude kogu" ning sarja "Modern Lööklaule". Ei avane just tihti võimalust tutvuda sajandivahetuse ja sajandi esimese poole ajaviitemuusikaga.

Niisugune on EARi baltikaosakonna noodikogu. Rõhuasetus oli käesolevas kirjutises põhiliselt eesti muusikal, kuid meie kogus leidub ka välisautorite loomingut ning lisaks nootidele mitmesugust muusikaga seotud kirjandust. Nagu ei suutnud ammendavat ülevaadet EARi baltikaosakonna noodikogust anda näitus "360 aastat eesti noodikirjandust", nii ei suuda seda ka käesolev kirjutus. Paljudele eesti muusika ajaloo uurijatele võiks see kogu kindlasti huvi pakkuda.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti raamat 1525-1975. Ajalooline ülevaade. - Tln.: Valgus, 1978. - Lk. 35-36.
2. Saha, H. Eesti muusika ajaloo lugemik. - Tln.: [Autori väljaanne], 1940. - Lk. 40.
3. Tiisel, K. Esimene perioodiline noodiväljaanne Eestis - 180 // Raamatu-kogu. - 1996. - Nr. 6. - Lk. 19.

218

Die Præfation auff alle Contage.

Der Herr ist mit euch.
Sei Iſſ' ſ' ſant' old'ſ' teie kaks.

Chorus.

Vand' meid einem Sei Iſſ'.
Tänuksünno Waimo kaks

Erhe ket were Herr hen.
Tõstket si loo teie süd da me.

Chorus.

Wir erhe ben die zu dem Herrn.
Meie tõs same neminate Iſſanda vohle.

Lofset vno danckfogen Gut - tern - Herrn - der - rens
Looften meid tenna ma Jummalal meie ja Iſſ' san da.

E. S. H.

KULTUSRAAMATU ESTEETIKA

AIMAR VENTSEL

Berliini Vaba Ülikooli üliõpilane

Kultusraamat (*cult-book*) on kaasaegse linnakultuuri fenomen. See nähtus põhineb kaasaegse ühiskonna sotsiaalsel ja tehnilisel arengul, mis 1) lubas tekkida subkultuuridel oma infrastruktuuri ja kommunikatsioonivormide ning -normidega ja 2) pakkus selleks vajaliku tehnilise ja kaubandusliku aluse. Kultusraamat peab olema odav, kõigile kättesaadav ja loetavalt kirjutatud, et mingi grupp saaks end selle teosega samastada. Esimesed kultusraamatud tekkisid eelmise sajandi lõpus ja selle sajandi alguses, kui turule ilmusid odavad *paperback* massiväljaanded, mis sisu poolest oma lugejaskonnale erilisi nõudmisi ei esitanud. Kõigepealt nn. *dime novel* (lääged armastuslood koduperenaistele) ja *pulp fiction* (tavaliselt õnneliku lõpuga *action*-raamatud). Raamatud muutusid odavaks ja kergesti kättesaadavaks – neid müüdi igas suitsu- ja ajaleheputkas; tegevus toimus lugeja iga-päevases keskkonnas.

Minu artikli teemaks on noortekultuuride ja eriti just end alternatiivseina defineerivate noorteliikumiste kultusraamatud. Alustuseks tuleb märkida, et iga raamat ei kujune kultusraamatuks. Ausalt öeldes on raske, suisa võimatu prognoosida, milline raamat saab kultusliku staatuse, milline aga mitte. Ühel hetkel hakkavad lihtsalt paljud inimesed mõnd raamatut lugema ja see muutub oodatust palju kuulsamaks. Noorte subkultuurid said neile kuuluva kirjan-duse, kui kirjastused hakkasid kuue-kümnendatel aastatel avaldama alternatiivseid autoreid odavas massitiraažis. Igaüks võis neid raamatuid kerge vaevaga leida ja

lugeda. Seega peab kultusraamat olema massitoode, kättesaadav kõikjal – st. elitaarsust välistav. Samal perioodil tekkisid ja arenesid paralleelselt uued noortekultuurid: hipid, *mods*, *politicos*, rokkerid, biitnikud jt. Need liikumised pidid kuidagiviisi määratlema end ja oma suhtestatust teiste liikumiste ning ka nõ. normaalse maailmaga. Nii nad löidki oma niši, mille esteetika kajastus nende välimuses, käitumises, keeles, raamatutes ja filmides. Osa neist raamatutest ja filmidest said rohkem kui kuulsaks, nad muutusid kultuslikeks.

Nagu öeldud, võib iga raamat saada kultusraamatuks. Et nii alati ei juhtu, annab alust oletada, et on olemas mingi seaduspära, miks üks kirjatöö enam esile tõuseb kui teine. Ettekavatsetud kultusraamatu kirjutamine pole võimalik. Tavaliselt kukub selline üritus läbi. Parim näide on juba ette rohkelt reklaamitud Madonna raamatu *Sex hale* lugejatähelepanuta jäämine. Siin me jõuamegi esimese olulise momendi – ajastatuse juurde. Iseenesest ei pea kultusliku staatuse saavutanud raamat olema uus ja kaasaegne, näiteks Carlos Castaneda ja Uku Masingu teosed on Eesti rahvusromantilise “juurteseltskonna” seas väga edukad. Oluline pole raamatu kirjutamise, vaid avaldamise aeg, hetk, mil raamat tuleb *scene*'ile. Madonna teos ilmus liiga hilja (ja oli liiga kallis), et olla aktuaalne. Douglas Couplandi raamat *Generation X* ilmus aga õigeaegselt, sest raamatus kajastatud esteetika oli teatud *scene*'is aktuaalne.

Et aru saada kultusraamatu ebatavalise populaarsuse põhjustest, tuleb tunda konkreetse subkul-

tuuri elementaarestetilisest struktuuri ning prestiiži jaotumise ja saavutamise kontseptsioone. See ongi tegelikult võti antud fenomeni mõistmiseks. Tavaliselt loovad noortekultuurid oma väärtussüsteemi, mis erineb küllaltki palju nõ. normaalsusest, st. ühiskonna poolt aktsepteeritud normidest. Subkultuuridel on oma isiklik hea maitse. Kultusraamat peegeldab tolele seltskonnale olulisi ideid, emotsioone ja esteetikat. Ta hoolitseb selle miniühiskonna esteetika järjepidevuse eest, ja kui masstoode, tema ideede ja esteetika leviku eest välismaailmas. Raamat on üks subkultuuri identiteedikandjaid. Pragmatilise filosoofia suurkuju John Dewey kirjutas kunagi: “Kõik inimese jaoks väärtuslik peab mingil moel teenima tema vajaduste rahuldandamist ning soodustama tema elu ja arengut, aidates teda ümbritsevas maailmas toime tulla.” (1987 : 143-144). Defineerides ja rõhutades peamisi subkultuuri esteetika elemente, on raamat ka liikumise sisese solidaarsustunde looja – meil kõigil on üks ja sama esteetiline ja kogemuslik taust! Ühine esteetiline taust inspireerib inimesi kohaldama oma maailma ja tegevust antud subkultuuri normidega. Sestap ongi kultusraamat “inspireeriv energiaallikas” (Shustermann 1992 : 10). Ühtsete normide identifitseerimise ja omaks võtmise kaudu luuakse grupisisene kokkukuuluvustunne.

Subkultuuri jaoks on kultusraamat oluline ka kui sootsiumisisese prestiižikontseptsiooni defineerija. Nagu juba eelnevalt mainitud, aitab kultusraamat kanda sootsiumi identiteedi järjepidevust. Samas aitab ta aga sedasama iden-

titeeti luua. Raamatus kajastatud *story* ei ole tavaliselt tõestisündinud ega tõele vastav lugu. Igal subkultuuril on omad legendid ja kangelased, enamalt jaolt müstifitseeritud ja väljamõeldud on ka nende ajalugu. Siinkohal näitena kaks raamatut – John Lydoni *Rotten: No Irish, No Blacks, No Dogs* ja Steve Goodmani *England Belongs To Me*. Mõlemad raamatud toetavad insaiderite ühist ettekujutust oma subkultuurist, mängivad triviaalsete ideede ja sümbolitega, mis on olulised – antud juhul punkarite ja *skirhead*'ide – subkultuuri liikmetele, kes tunnevad end selle kaudu selle liikumise osana. Subkultuuri esindav lugeja tunneb kokkukuuluvust nii kultusraamatu kangelase kui teemaga. Oluline on, et ta tunnustab raamatu temaatikat kui õiget ja *cool*'i. Raamatu tegelaste käitumine ja seisukohad demonstreerivad lugejale õiget "olemise viisi" st. kuidas olla grupisiseselt võimalikult rohkem respekteeeritud. Prestiiz noortekultuuris võib olla nii materiaalne (ostes "õigeid" riideid, plaate, autosid jmt.) kui mittemateriaalne (käitumisviisi, tutvused, släng). Igal juhul on tegemist teatud vahetusega: loobudes osast oma individuaalsusest grupiga ühinemise nimel jagada nende ilmavaadet, koguda autoriteeti ja mõjuvõimu.

Kultusraamat annab inimesele põhjuse kuuluda mingisse gruppi ja sedasama gruppi glorifitseerida: "Meie eestlased oleme välja kannatanud seitsmesajaaastase orjapõlve, kuid ikkagi kestma jäänud!" (taaralased). Dewey nimetab seda "rahuldust pakkuvaks kokkukuuluvuseks" (*the satisfying sense of unity*). Kultusraamat defineerib sootsiumisisesest suhtlemise ühiskondliku tegevuse, tõmbab piirid meie ja nende vahele. Jaotumine sotsiaalseteks kategooriateks on igas ühiskonnas normaalne ja peaaegu mehhaaniline. Subkultuuri – vabatahtlike väljaastujate – jaoks on see aga probleem. Miks me oleme erinevad, kes me üldse oleme? Kultusraamat kui subkultuuri esteetika kandja õigustab ja toetab seda kõike. Raamat on tema fännide mikrokosmose mudel. Samas saab sealt juhtnööre, kuidas end enda poolt valitud kultuuris läbi lüüa.

Autori foto kultusobjektist – Berliini müürist.

Kultusraamat loob oma kultuurile suhtlemismustri, grupisisesest suhtlemise semiootilised ja semantilised raamid. On võimatu vabalt suhelda teatud ringkonnas, kui pole lugenud Castaneda teoseid. Sellist nähtust võib kirjeldada kui verbaalset solidaarsust. Kui muusika aitab luua hoiakuid, siis raamat annab keele ja sõnavara.

Ent nüüd tagasi alguse juurde. Miks saavutavad mõned raamatud kultusliku staatuse, mõned aga mitte? Miks on Castaneda teosed siiani olulised *New Age*'i intellektuaalidele, samas kui Madonna kirjandusse tulek ebaõnnestus? See sõltub raamatu esteetilise kontseptsiooni aktuaalsusest. Castaneda annab oma lugejale 1) identiteedi, 2) kokkukuuluvustunde mingi grupiga ja 3) enese arendamise moodsed ja motivatsiooni. Madonna jäi lihtsalt ajast maha. Fanne ei huvita enam nii väga tähtede seksiskandaalid. Madonna on liiga suur ja liiga kauge, et end temaga samastada ja tema elustiili jäljendada. Ja lõpetuseks niipalju, et raamatu müük on äri – raamat peab olema paeluv, huvitav, kergesti mõistetav. Muidu ta lihtsalt popkultuuri fenomeniks ei saa.

SÕNASELETUSI

New Age – väga raskelt lahtiseletatav termin. *New Age* – üldnimetus sadadele tuhandetele sootsiumi gruppidele, kes kõik üritavad luua uut inimest ja uut maailma, segades kokku kõike

ekstsentrilist ja eksootilist. Kuna uue ajastu ja tema elaniku muutmine algab ennekõike vaimsest teisest, siis on 99,9% *New Age*-ist mingil moel esoteeriline. Kusjuures kokkusegamise valem on sama: erinevad grupid segavad kokku erinevaid elemente erinevatest religioonidest – kristlikest lahusunditest Ida religioonide ja traditsiooniliste usunditeni välja. Nii näiteks on ka eesti taaralaste usk ju üpris küsitava autentsusega vana maasugu segu tao, budismi jm. usundite elementidega. Hoiatus: *New Age*'i eriti radikaalsed vormid on nii kehale kui vaimule vahel ohtlikud.

scene – teine keeruline termin. Kõige õigem oleks selle sõna all mõista spetsiifilist kultuurikeskkonda subkultuuri tasandil. On olemas punk-*scene*, vangide-*scene* ja vajadusel raamatukogutöötajate oma.

cool – kihvt, lahe

KIRJANDUS

Coupland, Douglas. *Generation X*. London: Abacus 1995.

Dewey, John. *The Latest Works*, vol. 10. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1987.

Goodman, Steve. *England Belongs To Me*. Agryll: Low Life, [S.a.]

Lydon, John, Zimmermann, Kate and Kent. *Rotten: No Irish, No Blacks, No Dogs*. Authorized Biography of Johnny Rotten and Sex Pistols. GB: Coronet Books, 1994.

Shusterman, Richard. *Pragmatic Aesthetics – Living Beauty, Rethinking Art*. Blackwell, 1992.

EUROOPLASE MÕTTEID LUGEDES

MAIRE LIIVAMETS

kirjanduskriitik

*K. Ristikivi. Viimne vabadus / Koostaja Janika Kronberg.
- Tartu : Ilmamaa, 1996. - 543 lk.*

Tundub, et eesti suuremad mõtlejad on siiski kirjanikud, sest just nende sõna kaudu ja mõtte vahendusel on meieni jõudnud kõikide tarkuste ja targutamiste, arutluste ja veendumuste tulevärk ja tuum.

Karl Ristikivi (1912-1977), kelle artiklite kogumikul "Viimne vabadus" ma peatun, kinnitab ka ise: "Nii peab ju kõigil, mis kirjutatakse, olema oma mõte. Mitte ainult lugemate, vaid ka kirjutaja enda pärast." (lk. 54). Niisiis jääb meie ülesandeks leida see kirjutatud mõte ja seda jagada kõigepealt tema raamatu, iseenda ja ideaaljuhul ka teistega. Nõnda ma teengi.

Kui enamus "Eesti mõtteloo" sarjas ilmunud autoreid vajab isikuloolist tutvustamist, siis Karl Ristikivist ja tema belletristikast on

tänaseks piisavalt kõneldud ja kirjutatud. Ma loobun kordamistarkusest.

Nagu iga mõtlej loovisik, seisab Ristikivigi humaansete väärtuste kaitsel, seda enam, et ta elas üle meie sajandi valu ja vaeva – II maailmasõja ja sellele järgnenud Euroopa muutumise. Ja mille muu kaitsel üks eurooplasest skeptik olla saaks ja võikski, kui kadunud ideaalide kaitsel.

Kuigi põhiosa Ristikivi artiklitest on mulle laialipillutatud pagulasaajakirjanduse kaudu tuttavad juba aastaid, kujunes uus lugemus mõjusamaks, suunavamaks ja teadmisi ühtlustavamaks, kui eeldasin. Ühtlustunne ja Ristikivi poolt väljendatud mõtete resoneerivus tema ajalooliste romaanidega oligi mu ülelugemise põhirõõm.

Ristikivi tuletab mitmel korral meelde (ka ilukirjanduses), et möödunud aegu ja inimesi ei tohi hinnata oma aja väärtuste skaalal, seepärast peame meiegi tema artiklitega tutvudes kaasa minema pagulasaastate – peamiselt 50ndate ja 60ndate – kirjandushinnangutega. Kirjaniku kohaneva ja järjest täieneva euroopaliku mõtteilmaga, mis ometi nii äratuntavalt jagab kunagisi kodumaal väljakujunenud kirjanduslikke ja eluvaatelisi seisukohti. Olgugi, et tänaseks on meie usk, lootus ja teadmised suuresti muutunud. Üks peaks olema ilmekindel: kirjanduslugu, mõttelugu, ajalugu ei vanane ega kao olematusse, kui me teda ei unusta ja temast lugu peame.

Koolitatud majandusgeograafi ja hea ajalootundjana tajus Ristikivi suurepäraselt murranguid Euroopa poliitilises ja vaimses miljöös. Ja seda miljööd, nagu mäletate, annavad edasi tema kolm ajaloolist triloogiat ja viimane romaan "Rooma päevik", olles ühtlasi toetuspinnaks ka "Viimse vabaduse" paremale mõistmisele. Ristikivi loomingu iga sõna ja mõte on omavahel loogiliselt sõlmitud. Ta on väitnud, et laenas enda ajaloo asemel Euroopa ajaloo ja ajaloo juurde tõmbas teda "... aeg ise. ... Ajaloos on palju aega. Võta kui palju tahad, see ei saa otsa. Aga missugune filosoofia selle taga seisab, missugune vaade maailmale, seda ma ei saa praegu seletada. Teema on antud "Põlevas lipus"." (Bernard Kangro/Karl Ristikivi "Kirjad romaanist"). Siinkohal pole vahest ülelligne soovitus nimetatud romaanigi lugeda! Võimalik, et kõike aitab tõepoolest seletada esimese ajaloolise triloogia esimene raamat. Seega on Ristikivi ise osutanud oma eurooplaslikule olemusele ja euroopalikule tunnetusele. Ja kogu tema looming on selle kinnituseks. Küllap otsis kirjanik "üht kindlat linna ja varjupaika", millele oma maailm nägemus kinnitada, sest Eesti oli toona kaotatud maa. Ristikivi jälgib nii ajaloolises proosas kui kaudselt vaadeldavas kogumikuski, kuidas kunagine "uus" maailm ja aeg vananes, kuidas kristlus, humanism ja demokraatia taganesid uute,

Karl Ristikivi ja Bernard Kangro Lundis 1949.

st. uuema aja kibedamate, julmemate mõistete ees. Kirjanikku on ju ikka huvitanud vana, veidi küll kulunud Õhtumaa langus ja seda languse varju võib tajuda ka tema esseistlikus "Viimses vabaduses". Näiteks kirjutistes "Teine kiri proua Agnes Rohumaale" (vrd. kirjaga romaanis "Hingede öö"), "Demokraatia ei ole kõik", "Vanad ja noored", (mitte segi ajada kogumiku tsükliga "Noored ja vanad"), "Rikkad ja vaesed" (sobib iseloomustama tänastki poliitilist ajutegevust) ning paljufereeritus ja ühes tuntumas Ristikivi arvamuse avalduses "Vestlus Vatikani raadios". Ristikivi ongi pigem suur jälgija, kõrvaltvaataja, kui otseste mõtete jagaja. Oma tasase, minu arvates vaid omaette mõtlejale kuuluva huumoritajuga heidab ta lugeja ette peeni ning nüansitundlikke ütlemisi (vrd. "Enesest ja teistest", "Mängurööm", "Proletariaat marsib" jt.) Aga, et sellest täielikult osa saada, tuleks Ristikivile vastu minna, alustada kasvõi "Tulest ja rauast", mis tõi talle teatavasti tuntuse. Võib ju küsida, miks peab artiklite kogumikuga tutvumiseks autori auhinnaromaani lugema. Aga seetõttu, et paremini mõista kirjaniku enda peale võetud eesmärki. Just nimelt võetud, mitte talle pandud ülesandeid. Pealegi loetakse romaane ikka, esseistika ja kirjanduskriitika kipub ääremaale jääma, seda muret jagab ka kogumiku koostaja J. Kronberg: "Paraku kipuvad need pudemed teeservalt jäämagi põlgalt aja hõlma ja nõnda oma laialipillutuses vaid üksikute asjatundjate lugemusse." Nii võiks tõesti mitu Ristikivi raamatut korraga ette võtta.

"Viimne vabadus" jagab veidi ka nappi materjali Ristikivi nõ. erakliku isiku kohta, vihjeid romaanide eeskujudele, osutab tema geograafilistele eelistustele (esimene tsükel "Teekond läände" keskendub küll põhiliselt Eestile) ning mõtiskleb isegi ridade vahel ja nende peal, kui taoline väljend eksisteeriks, inimese teekonna üle siin maa peal. Ta ei esita küll konkreetset raamatut tuntud küsimust *Quo vadis?*, aga see saadab nüi teda kui ka meid, tähelepanelikke lugejaid.

Suuremas osas kirjutistes, mille koostaja on seitsmesse alajaotusse ehk tsüklisse jaotanud ning mille printsiipide üle võiks ju samuti arutleda, otsib autor aga vastust küsimusele, mis on püstitatud avaartiklis – kas kirjandusel on mingid ülesanded, ja vastab – kirjanduse ülesanne on olla kirjandus (lk. 19). Kirjanikuna jälgib ta ametivendade ja -õdede loomingut ristikiviliku tagasihoidlikkuse ja mingi tabamatu kurvameelsusega. Ta ei ületa tavaliselt kriitikuõigusi ja keskendub tõesti kirjandusele kui kirjandusele. Järgides nõnda oma eelnevat tõdemust ka teisi hinnates. Loomulikult on keskmes peaaegu kõik paremad ja jõulisemad pagulasautorid, aga ka varasemad kirjanikud (austatud Tammsaare, Alver jt.) ning natuke needki, keda kutsuti kodu-eesti autoriteks. Ja ehkki kirjandusarvustuste lugemine, eriti tagantjärele, pole kõige haaravam töö, nagu eelpool vihjasin, tasub eesti mõttele avara ja sügavama mõistmise nimel vaev ette võtta. Kõigepealt selleks, et mõista ja haarata sügavusteni eesti kirjanduse ühe suurema autori maailmavaatelist tervikpilti, teiseks, et tajuda üht osa eesti mõttele kontekstist ja lõpuks, harilaseks, leida võimalik vastus võimalikule pärimisele – kas EESTI ja EUROOPALIK kirjanik erinevad üksteisest nii palju, et peame täna, iga päev, iga tund ja minut endale meelde tuletama, et oleme eurooplased ja jääme keele tõttu paraku alati eestlasteks. Kellelgi pole ometi kahtlust, et Ristikivi on eesti kirjanik, ja ma ei usu, et keegi arvaks, et ta pole eurooplane. Meie, kes oleme vabadusest end väsinuks rääkinud, oleme vist unustanud midagi, aga korrakem siis klassikut – Karl Ristikivi: "Vabadus tähendab ka vastutust ja kõigepealt vastutust vabaduse enda ees." (lk. 508).

Informatsiooni sisukus ja täpsus on oluline igas infosüsteemis, eriti aga elektronkataloogis, sest see tagab infootsingu efektiivsuse. Infootsingu tulemuste parandamiseks kaartkataloogis kataloogi kirjepealdisi ühtlustati ja loodi erinevaid abikartoteeke (märksõnakartoteek jne.). Raamatukogu elektronkataloogi ühtluse ja sisukuse tagab norm- ehk autoriteetandmete kogumite (failide) loomine autoriteetsuskontrolli abil ja pidev töö normandmetega.

Autoriteetsuskontrolli ülesandeid on tagada ühtlus nimevormide, pealkirjade ja märksõnade kasutamisel (st. kirjepealdiste ühtlus). Näiteks kui autori nimi esineb erineval kujul, siis luuakse kirjepealdis, kasutades ainult teatud nimevormi. Kõik teised võimalikud nimevariandid tuuakse autoriteetkirjes. Samuti luuakse ristviidete süsteem fikseeritud pealdiste ning teiste nimetuste ja nimevormide vahel, juhtides kataloogi kasutaja erikujuliselt nimevariandilt fikseeritud autoriteetvormi juurde.

Töö **normandmetega** tähendab andmete kogumist autoriteetkirjete loomiseks ja täiendamiseks. **Autoriteetkirje** sisaldab pealdist, märkusi, lisaandmeid, ristviiteid. Autoriteetkirjeid luuakse isiku-, kollektiiv- ja geograafilistele nimedele, ühtlus- ja seeriapealkirjadele, märksõnadele, liigiindeksitele. Pealdisele autoriteetse vormi leidmiseks tuleb tihti teha valik võimalike autorinimede ja teaviku pealkirjade vahel. Kirjepealdiseks ehk **autoriteetvormiks** määratakse tavaliselt kõige levinum variant, millele luuakse **ristviidete süsteem**, seostades teised nime- või pealkirjavariandid autoriteetvormiga ja omavahel. Autoriteetkirjed sisaldavad nimede erinevaid variante ja seosvorme ning lisa-informatsiooni, näiteks erinevate nimekujude selgitusi, instruksioone

NORMANDMED RAAMATUKOGU ELEKTRONKATALOOGI VÕTMENA

MARGOT MAHLAPUU

RRi normandmete talituse juhataja
tel. 6 307 104

normandmete kasutamiseks bibliograafilises kirjes, identifitseerivaid lisaandmeid (isiku rahvus, sünni- ja surmadaatum ning eriala; kollektiivi tegevusala ja daatumid; ühtlustatud pealkirja puhul lühike ajalookokkuvõte) ja viiteid algallikatele.

Autoriteetkirjete ühendamisel tekib **autoriteetfail**. Sisestatud uute bibliokirjete välju ja andmeid võrreldakse autoriteetfaili omadega, veendumaks, et kasutatakse ainult ühte nime- või terminikuju, ning tagamaks andmete ühtlust. Kirjete terviklikkuse ja ajakohasuse huvides on oluline uuendada ja täiendada autoriteetfaili andmeid (näiteks kui autori nimi on muutunud), lisada viiteid, andmeallikaid. Kataloogi kasutajatel peab olema ligipääs ka kõige uuematele andmetele. Töö normandmetega on pidev, kompleksne ja aeganõudev.

Viimase 30 aasta jooksul on püütud rahvusvaheliselt standardiseerida kirjepealdiste vormi ja struktuuri, luua normandmete rahvusvaheline süsteem. Universaalseks normandmete järelvalveks loomiseks on IFLA kataloogimise sektsioon ja UBCIM programm (*Universal Bibliographic Control and International MARC*) välja andnud **standardiseerivaid dokumente**. 1984. a. avaldati IFLA kataloogimissektsiooni rahvusvahelise autoriteetsussüsteemi töögrupi töötulemused *Guidelines for Authority and Reference Entries* (GARE), mis aitas luua ISADNi (*International Standard*

Authority Data Number). Üldiselt rakendatakse UBC (*Universal Bibliographic Control*) põhimõtteid ka normandmete suhtes.

UBC põhiprintsiibi järgi vastutab iga rahvusbibliograafia agentuur (RBA) oma rahvusautorite (nii individuaal- kui kollektiivautorite) nimede normandmete loomise eest. Et normandmeid peab saama kasutada ning levitada nii rahvuslikul kui rahvusvahelisel tasandil, tuleb arendada normandmete numeratsiooni rahvusvahelist süsteemi, st. ISADNi alusel peab iga autoriteetpealdis olema märgistatud ainuomase identifitseeriva numbri (indeksiga).

Kui bibliograafiliste andmete rahvuslik ja rahvusvaheline vahetamine on kõrge tasemel, siis **normandmete vahetamine** alles kujuneb, kuigi see on majanduslikult vägagi kasulik. Autoriteetinformatsiooni rahvusvahelise vahetamise raskused on järgmised:

- 1) autoriteetkirjete vorm ja sisu erinevad keeleti ja kultuuriti;
- 2) riikide tehnoloogilised erinevused on väga suured;
- 3) rahvusraamatukogude töökordalus on traditsiooniline, isegi konservatiivne, mille tõttu seda on raske rahvusvaheliselt standardiseerida.

Laiaulatuslikemad **koostööprojektid** on angloameerika autoriteetfail (*Anglo-American Authority File*) ja projekt AUTHOR. Angloameerika autoriteetfaili projekt on

USA Kongressi Raamatukogu ja Briti Raamatukogu püüde luua ühtne autoriteetfail BLNALi (*British Library Name Authority List*) ja USNAFi (*United States National Authority File*) asemele. Projekt AUTHOR, mis käivitus 1995. aastal on esimene suurem samm autoriteetfailidele juurdepääsu võimaldamise poole Interneti kaudu. Projektis osalevad praegu viie Euroopa riigi (Belgia, Hispaania, Inglismaa, Portugali, Prantsusmaa) rahvusraamatukogud.

IFLA minimaaltasandi autoriteetkirjete ja ISADNi töögrupp on seisukohal, et iga RBA peaks tegema oma rahvuslikud autoriteetfailid Internetis kättesaadavaks lähema kahe kuni kolme aasta jooksul. Otsisüsteemi parendamiseks tuleb võtta kasutusele numeratsioonimehhanism (kas siis kohalikud kirjenumbriid või ISADN), mis seostaks eri agentuuride poolt loodud assotsieeruvad autoriteetkirjed.

USA Kongressi Raamatukogu masinloetavad autoriteetfailid on kõigile kättesaadavad 1980ndatest aastatest alates. Teistel raamatukogudel on neile ligipääs oma OPACi (*Online Public Access Catalogue*) kaudu.

Eesti Rahvusraamatukogul seisab ees suur töö. Tuleb luua eesti masinloetavad autoriteetfailid, mida siis juurutada Eesti teadusraamatukogudes integreeritud infosüsteemis INNOPAC. RRis on loodud ka vastav struktuuriüksus – **normandmete talitus**. Selle talituse **ülesandeks** on:

- 1) Eesti autoriteetsuskontrolli põhimõtete rajamine vastavalt rahvusvahelistele standarditele;
- 2) INNOPACis autoriteetkirjete loomine isiku- ja kollektiivnimedele, märksõnadele, ühtluspealkirjadele ja liigiindeksitele;
- 3) normandmete pidev ajakohastamine ja kontroll;
- 4) osalemine rahvuslikes ja rahvusvahelistes koostööprojektides.

Autoriteetsuskontrolli ja normandmete alast tööd ei tohi alahinnata, sest sellest sõltub tulevase Eesti raamatukogude ühtse infosüsteemi efektiivsus.

ANDMEBAASIDE KASUTAMINE RAHVUSRAAMATUKOGU LUGEJATEENINDUSES

MAI POLDAAS

RRi parlamendiinfo keskus
e-post: mai@nlib.ee

Juba ammututtavate teenindusviiside kõrval kasutatakse lugejateeninduses ka elektroonilisi andmebaase.

Andmebaase koostab nii raamatukogu ise kui neid hangitakse mujalt. Järgnevalt toon lühiülevaate Eesti Rahvusraamatukogu tegevusest selles vallas.

Andmebaaside koostamisest

Andmebaase hakati RRis koostama koostööna – koondkataloogide osakond ja Infoinstituut koostasid koondkataloogi aastate 1974-1992 kohta. Esimene RRi enda loodud andmebaas on 1988. aastal alustatud lugejate registreerimise andmebaas.

1990ndate aastate alguses ei soovitud RR enam passiivselt oodata spetsiaalse integreeritud raamatukogusüsteemi hankimist. Probleemile hakati otsima teatavates raamatukogutöö lõikudes ajutist lahendust, sooviga loodud andmebaasid hiljem konverteerida integreeritud süsteemi. FoxPro programmis valmisid sisestusmoodulid järgmistele omavahel seotud tööloikudele: laenutus, kataloogimine, perioodika ja raamatu arvelevõtmise.

1993. aastast koostab rahvusbibliograafia osakond andmebaasi *Artikkel*, millest ilmub trükivariant *Eesti rahvusbibliograafia: Artiklid* (kuni 1992 ilmunud *Artiklite ja retsensioonide kroonika* asemel).

Paralleelselt FoxPros loodud programmidega võeti kasutusele spetsiaalne bibliograafiliste andmebaaside ohjesüsteem Pro-Cite. Seda hakkasid esimestena kasutama lugejaid teenindavad osakonnad, kes vahetult

kogusid olemasolevate otsisüsteemide puudusi. 1991. aasta sügisel hakati bibliograafia osakonnas looma andmebaasi *Seadus* ja parlamendiinfos andmebaasi *PINFO*. Nüüdseks on *PINFO*st kujunenud suured andmebaasid *MAJPOL* (ligikaudu 19 000 kirjet aasta kohta) ja *ÕIGUS* (ligikaudu 2400 kirjet aasta kohta). Et mainitud andmebaasid ei kaasanud kõiki elualasid (kaetud olid vaid õigus, majandus, poliitika ja sotsiaalteadus), alustati 1994. aastal andmebaasi *VARIA* koostamist, mis sisaldab universaalse temaatikaga artikleid (ligikaudu 11 000 kirjet aasta kohta). 1995. aastast koostatav andmebaas *LITTERA* sisaldab Eestis ilmunud ilukirjanduse ja kirjandus-teaduslikud raamatud ning analüütika.

Pro-Cite'is koostatakse ka sellised olulised andmebaasid nagu Eesti välisraamatute ja välisperioodika koondkataloog (alates 1993. aastast).

Kokku koostatakse RRis jooksvalt üle 40 erineva, peamiselt bibliograafilise andmebaasi.

Teenindus elektrooniliste andmebaaside alusel

Lähtudes paiknemisest, jagunevad elektroonilised andmebaasid lokaalseteks, kompakandmeplaatidel ja online'is kättesaadavateks. RRis kasutatakse kõige rohkem lokaalseid andmebaase. Sellel on ka objektiivsed põhjused: nad sisaldavad informatsiooni Eesti kohta ning materjal on hõlpsasti kättesaadav, kuna asub samas raamatukogus.

Enamus neist on RRis koostatud bibliograafilised andmebaasid. Palju

kasutatakse ka AS Andmevara poolt koostatavat Eesti õigusakte sisaldavat andmebaasi *ESTLEX*, AS Ambrosia andmebaasi *Eesti Ettevõtete Elektронkataloog*, ETA ja BNSi uudiste ning Vene Föderatsiooni seadusandlikke dokumente sisaldavat *KonsultantPlus* süsteemi kuuluvat andmebaasi jt.

Kompaktandmeplaat on RRil üle 70 nimetuse. Kogu olulise osa moodustavad rahvusbibliograafiad (briti, soome, ungari, vene jt.), perioodikakataloogid (*Periodical Abstracts Research*, *ASSIA Plus* jt.) ning eri rahvusvaheliste organisatsioonide materjale pakkuvad andmebaasid (*EUROCAT*, *JUSTIS* seeria Euroopa Liidu kohta, *UNBIS Plus* ÜRO materjalidega, *Maaailmapanga* andmebaasid jt.).

RRis tehakse infootsinguid Internetis. Kasutatakse sellist suurepärasest Interneti teenust nagu *FirstSearch Service*, mida pakub OCLC. *FirstSearch Service* võimaldab otsingut ligi 60 erinevas andmebaasis kõigilt aladelt. Tuntumad on ehk *Arts & Humanities Search*, *ERIC*, *General Science Abstracts*, *Humanities Abstracts*, *Index to Legal Periodicals & Books*, *MEDLINE*, *PAIS International*, *Periodical Abstracts*, *RILM Abstracts of Music Literature*, *Social Sciences Abstracts*, *Wilson Business Abstracts* jpt. Mõned bibliograafilised andmebaasid pakuvad lisaks referaatidele ka täiestekste (*Periodical Abstracts*, *Wilson Business Abstracts*).

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Kurm, M. Andmebaaside loomise kogemusest Eesti Rahvusraamatukogus, 1994.

LUGEJA- RAHULOLU KUI RAAMATUKOGUTÖÖ KVALITEEDI MÕÕT

Eesti Rahvusraamatukogus peeti 12. ja 13. juunil rahvusvaheline konverents raamatukoguteeninduse kvaliteedi hindamise küsimustes. Arutlusaineks oli Läänemeremaade teadusraamatukogudes viimastel aastatel kogutud ja analüüsitud uurimismaterjal raamatukogutöö tulemuslikkuse kohta. Andmeid koguti ja analüüsiti kõigis raamatukogudes metoodilise käsiraamatu *Measuring Academic Library Performance* alusel, mis andis võrreldavaid tulemusi. Uurimisprogrammi initsiaator ja juht oli tollane Stockholmi Ülikooli Raamatukogu direktor Tomas Lidman. Täna on Tomas Lidman juba kaks aastat Stockholmi Kuningliku Raamatukogu direktor ja kannab Rootsi raamatukogunduse kõrgeimat tiitlit – *riksbibliothekarie (national librarian/riigiraamatukoguhoidja)*. Stockholmi Ülikooli Raamatukogu, kes esimesena Läänemeremaadest rakendas eelmainitud metoodikat lugejateeninduse tulemuslikkuse hindamisel, abistas hiljem Balti riikide teadusraamatukogusid uuringu läbiviimisel nii materiaalselt kui andes nõu. Uurimus õnnestus ja lisaks teaduslikult väärtuslikele tulemustele on see ühtlasi näide heatasemelisest projektijuhtimisest.

Eesti Rahvusraamatukogus koguti uurimisandmeid 1996. aasta märtsis. Toimus ulatuslik lugejaküsitlus, mille eesmärk oli saada andmeid lugejaskonna struktuuri ning hinnanguid raamatukogu lugejateeninduse mahu ja tulemuslikkuse kohta, sealhulgas lugejate rahulolust raamatukogu poolt pakutavate teenustega. Praegune Rahvusraamatukogu lugejateenindussüsteem töötati välja

ja rakendati seoses raamatukogu uue hoone valmimisega 1993. aastal ning on nüüdseks piisavalt välja kujunenud ja lugejaskonnale tuttav, et analüüsida selle funktsionaalsust. Möödunud nelja aasta jooksul on raamatukogu lugejaskond kiiresti kasvanud, lähenedes 120 000-le. Seetõttu oli uuringu üks eesmärke saada vastus küsimusele – kes on Eesti Rahvusraamatukogu aktiivne lugeja täna?

Oma erinevates (seaduses fikseeritud) kohustustest lähtuvalt peab raamatukogu suutma rahuldada väga erinevat informatsioonivajadust ja mitmekesiseid lugemishuvisid. Uurimuse ülesanne oli selgitada raamatukogu lugejaskonna soove ja hinnata rahulolu teenindusega, mille näitajad on

- * raamatukogu lugemisvara ja muude infokandjate kättesaadavus,
- * pakutavate teenuste kvaliteet,
- * töötamisvõimalused ja olmeitingimused raamatukogus.

Uurimus täitis oma ülesande kõigis projektis osalenud raamatukogudes ning andis võimaluse hinnata teadusraamatukogude tegevuse resultatiivsust mitmes olulises töövaldkonnas. Konverents pakkus raamatukogudele võimaluse uuringutulemusi vastastikku tutvustada ja teha võimalikke ühisjärelusi.

Konverentsi avaettekande pidas Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Ivi Eenmaa, kes rääkis raamatukogu tegevuse strateegilisest planeerimisest, selle tähtsusest ja sellega kaasnevatest probleemidest. Rahvusraamatukogu arengukonseptsiooni käsitledes peatus ta organisatsiooni tulemuslikul juhtimisel, milleks vajaliku informat-

siooni tagamises on teadusuuringutel oluline osa. Lugejarahulolu uurimine, selle muutuste jälgimine ja analüüs on vältimatud, kui tahtakse luua ja säilitada raamatukogus kõrget organisatsioonilist kultuuri, kui tema tegevuse edukuse mõõdupuuks on iga lugeja rahulolu pakutavate teenustega.

Lugejarahulolu uuringutest Soome raamatukogudes rääkis Oili Kokkonen Jyväskyläst. Lisaks kvaliteedi mõõtmise metoodikate hindamisele käsitles ta raamatukogutöö ökonomika küsimusi laiemalt. See on kahtlemata valdkond, millega raamatukogud peavad tulevikus rohkem tegelema. Aktuaalne teema tekitas elavat mõttevahetust ka kuluaarides.

Kvaliteedi juhtimine kui mõiste seostub eelkõige tootmistevõimega, kuid on samavõrd kasutatav ja aktuaalne ka kultuurisfääris, sealhulgas raamatukogunduses. Stockholmi Ülikooli Raamatukogu direktor Gunnar Sahlin käsitles oma ettekandes kvaliteedi juhtimise probleeme Rootsi raamatukogudes, sealhulgas Stockholmi Ülikooli Raamatukogus. Need probleemid seonduvad järjest enam raamatukogude riikliku rahastamise vähenemisega ning kasvava vajadusega tõestada oma vajalikkust ühiskonnas. Tõestusmaterjali saamise parimaid viise on lugejaskonna infovajaduse uurimine ning lugejate rahulolu uurimine raamatukogudes pakutavate teenustega. Stockholmi Ülikooli Raamatukogu kogemusest uuringutulemuste rakendamisel teeninduses on kolleegidel mõndagi kasulikku õppida.

Stockholmi Ülikooli Raamatukogu on viimase kahe aasta vältel osalenud ka Euroopa Ühenduse kultuuriuuringutes – projektis EQLIPSE (*Evaluation and Quality in Library Performance: System for Europe*). Sellest, mille järgi hinnatakse raamatukogutöö tulemuslikkust ühinevas Euroopas, rääkis oma ettekandes sama raamatukogu teine esindaja Henrik Aslund.

Rootsi Kuningliku Raamatukogu direktor Tomas Lidman pühendas oma teadusuuringutest lähtuva ettekande nõ. probleemidele pärast uuringut. Rootsi rahvusraamatukogu organisatsiooniline struktuur

ja muutused seoses raamatukoguhooone põhjaliku renoveerimise ja raamatukogu funktsioonide muutmiseks oli teema, mis pakkus areneva eesti raamatukogunduse esindajatele suurt huvi ning tõi kaasa mitmeid küsimusi ja sõnavõtte. Muutuvates oludes on hea organisatsioonilise struktuuri tunnusteks paindlikkus ning nõ. läbipaistvus, mis lubab teha kiireid optimaalseid muudatusi.

Läti raamatukogude teadustöötajaid esindasid **Anita Bakevica** Läti Ülikooli Raamatukogust ja **Inara Mutule** Läti Rahvusraamatukogust. Lisaks faktilistele uurimistulemustele oli kolleegidel ka häid mõtteid, kuidas neid rakendada. Paljude ideede kiiret rakendamist segab majandusliku baasi nõrkus, mis on ikka veel kõigi Baltimaade ühine probleem. See ei ole aga põhjus pessimismiks, vaid olemasolevate vahendite väga oskuslikuks ja täpseks kasutamiseks. Leedulased seekord ei esinenud ettekandega, kuid konverentsi külaliste seas olid ka Leedu raamatukogude teadurid, kes võtsid osa diskussioonidest ja kuluaarivestlustest.

Külalisesinejatest oli üks huvitavamaid USAst pärit infolevi ja -turunduse spetsialist **William Shogren**, kes konverentsi toimimise ajal oli Eesti Kõrgemas Ärikoolis marketingi professor. Kuulnud raamatukogus kavandatavast konverentsist, avaldas ta soovi osaleda. Tema käsitus teemakohasest uurimistööst ja selle tulemuste rakendamise võimalustest avas mitmeid aspekte, mida Eestis senini pole eriti silmas peetud, näiteks raamatukogu suhtlemine mitmelugejaga, avalikkusega jpm.

Eestis osalesid uurimisprogrammis kolm teadusraamatukogu: Tartu Ülikooli Raamatukogu, Eesti Akadeemiline Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu. TÜRI esindajana pidas konverentsil sisuka ettekande **Kärt Miil**, kes vaatles raamatukogus tehtud muudatusi ja püüdis hinnata lugejauuringu kasu kaks aastat pärast selle toimumist. Mitme huvitava järelduse hulgas rõhutas ta kordusuuringute vajalikkust, mis võimaldaks jälgida protsesside arengudünaamikat. Ülle Must käsitles oma ettekandes

uuringu tulemuste väärtust TÜRI informatsioonitegevuses ja leidis, et see on kaasa aidanud tarbijakoolituse vajalikkuse mõistmisele ja arengule, komplekteerimispoliitika täpsustamisele ja tehnilise baasi olulisele täiustamisele. Ülevaate lugejaskonna rahulolust/rahulolematusest teenindustööga ja selle põhjustest TÜRis andis **Urve Tõnnov**. Ta analüüsis ka raamatukogu nägemust oma tegevusest saadud hinnangute valguses ning võimalikke ja vajalikke ettevõtmisi.

Põhjaliku ülevaate uurimistööst EARis andis **Anne Veinberg**. Tulemustest käsitles ta põhiliselt üldrahulolu teeninduse ja materjalide kättesaadavusega. Tulemusi arutatakse detailsemalt EARi sügis-konverentsil.

Last but not least – konverentsi korraldajate, RRI töötajate ettekanded. Enamus neist (**Anu Nuut**, **Aili Norberg**, **Eda Pihu**, **René Tendermann**, **Margus Viher**, **Emilie Abel**) toetus oma ettekannetes eelnimetatud uuringu materjalile, käsitledes RRI tegevuse eri tahke saadud lugejahinnangute valguses. RR kui parlamendiraamatukogu tegevust ja hinnanguid sellele käsitles **Mai Põltaas**, kes kasutas ka parlamenditeeninduse eriuuringu materjale. Konverentsi viimane ettekanne **Linda Pärnojal** oli pühendatud väga olulisele küsimusele – personalile kui raamatukogude peamisele ressursile, mille tasemest ja arengust sõltub probleemide lahendamine. Seega ei ole arendustegevus kultuuriasutuses ainult struktuuride ja teenuste väljarendamine, vaid eelkõige personali professionaalse arengu tagamine.

Konverentsi ettekannetest ja järgnenud aruteludest jäi kõlama mõte, et kui teadusraamatukogud tahavad kuuluda ühiskonnaelu avangardi ja mitte kaotada oma tähendust informatsiooni töötlevate ja kättesaadavaks tegevate asutustena, peavad nad pidevalt analüüsima oma tegevuse resultatiivsust. Liidripositsiooni avanevas infoühiskonnas saab tagada ainult pidev enesetäiendamine ja uurimistöö, mis peab rajanema avatud ja demokraatlikul arusaamal informatsiooni vabast levist ja kättesaadavusest kõigile.

Aili Norberg

RRI direktiooni juhtiv koordinaator teadustöö alal.

18. ja 19. augustil toimus traditsiooniline teaduslike keskraamatukogude suveseminar Lahemaal Ojaäärsel. Seminari teema oli hetkel kuumim, mis tähendab, et esmakordselt oli soovijaid rohkem, kui seda Ojaäärse puhkekeskus mahutada suutis. Esindatud olid kõik Eesti teadusraamatukogud, kuigi loomulikult oli Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumis ELNET osalevatest teadusraamatukogudest osavõtjaid kõige enam. Kokku võttis seminarist osa 42 raamatukogutöötajat.

Esindatud oli Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Eesti Kultuuriministeerium, Eesti Akadeemiline Raamatukogu, Eesti Rahvusraamatukogu, Tartu Ülikooli Raamatukogu, Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu, Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu, Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu, Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogu, Eesti Muusikaakadeemia Raamatukogu, Eesti Standardiraamatukogu, Eesti Patendiraamatukogu, Eesti Hoiuraamatukogu ja Eesti Ajalooarhiiv.

Kahepäevase seminari töö toimus neljas temaatilises sektsioonis:

- * teadusraamatukogud ja INNOPAC;

- * teadusraamatukogude koostöö ja osalemine INNOPAC süsteemis;

- * rahvusbibliograafia andmebaaside loomine;

- * INNOPAC ja omandisuhted.

Seminari tööd juhatasid Konsortsiumi ELNET esindajad **Mihkel Reial** (RR) ja **Toomas Liivamägi** (TÜR).

Esimeses ja teises sektsioonis andsid **Mihkel Reial**, **Asko Tamme** (EAR) ja **Ülo Treikelder** (TÜR) ülevaate konsortsiumi koosseisust ja tegevusvaldkondadest, INNOPAC süsteemi tehnilistest võimalustest ning süsteemi kohandamisest Eesti teadusraamatukogudele. **Jüri Järs** (TTÜR) iseloomustas teadusraamatukogude koostöö printsiipe, tasandeid ja valdkondi. Raamatukogutöö põhiprotsesside automatiseerimisel kujuneb üheks oluliseks valdkonnaks olemasolevate andmebaaside konverteerimine ja töö autorifailidega. Ülle Soosalu (RR) käsitleski oma ettekandes andmebaaside MARC formaati konverteerimise võimalusi ja vahendeid ning **Sirje Nilbe** (RR) autoriteetfailide hooldust INNOPAC süsteemis. Külalislektor **Harry Roots** Eesti Haldusjuhtimise Instituudist

INTEGREERITUD RAAMATUKOGUSÜSTEEM INNOPAC JA TEADUSRAAMATUKOGUDE KOOSTÖÖ

andis oma ettekandes ülevaate juhtimisstiilidest ja administratsiooni-teooriatest, organisatsioonist ja tööprotsesside juhtimisest ning personali valikust.

Oma ettekande lõpus soovitas ta juhtidel järgida põhitõdesid:

*Kolme asja pead sa endale ja teistele soovima – tervist, rõõmu ja sõpru,
kolme asja pead sa valitsema – oma iseloomu, keelt ja käitumist,
kolme asja pead sa arendama – headust, julgust ja ligimesearmastust,
kolme asja pead sa vältima – julmust, ülbust ja tänamatust,
kolme asja pead sa imetlema – looduse ilu, lapsi ja vanu inimesi.*

18. augusti õhtul sisustas Konrad Kikas (TTÜR) mõtteavaldustega teaduslike keskraamatukogude koostööst kogude arendamisel ning teadusraamatukogude koostööst automatiseeritud raamatukogusüsteemi INNOPAC juurutamisel.

Kolmandas ja neljandas sektsioonis keskenduti viljaka koostöö arendamisele, täpsustamisele ja kooskõlastamisele. Selgusele jõuti nii mõnegi tööloõigu arendamises. Eriti oluline on rahvusbibliograafia andmebaaside koostamisel kooskõlastada retrospektiivse rahvusbibliograafia suunad ning koostööpartnerite vaheline tööjaotus ja analüütilise bibliograafia andmebaasi koostamise põhimõtted.

Janne Andresoo (RR) andis ülevaate uutest koostöövõimalustest jooksva rahvusbibliograafia koostamisel. Tiina Aasman esitas eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia (ERRB) koostamise programmi, kus on fikseeritud ERRB koostamise põhimõtted ja RRI, EARi, TÜRI ja EKMARI vastutusalad. Rahvusbibliograafia koostamise ja teadusraamatukogudevahelise koostöö üle diskuteeriti palju. Tehti arvukaid otsuseid ja ettepan-

Analüütika andmebaasi loomiseks ja sellealase koostöö koordineerimiseks ning analüütilise bibliograafia koostamise projekti elluviimiseks otsustati moodustada ELNET Konsortsiumi juurde töögrupp.

INNOPACi omandisuhted on olnud vaidlusaluseks objektiks juba pikka aega. Omandisuhete korralduse põhimõtteid INNOPAC süsteemis analüütsid Mihkel Rejal, Asko Tamme ja Ülo Treikelder. Ülle Must (TÜR) tutvustas põgusalt elektroonilise raamatukogu ja intellektuaalse omandi kaitsega seonduvaid probleeme.

Külalislektoriks oli kutsutud andmebaaside ja elektroonilise info haldamise õiguslikke küsimusi tundev vandeadvokaadi vanemabi Viive Kaur advokaadibüroost "Leino Biin & partnerid". Ta tutvustas autoriõiguse seadust, mis reguleerib autoriõiguste kaitset, autori varalisi ja mittevaralisi õigusi ning omandiõigust reguleerivat asjaõiguse seadust. Autoriõiguse seadus reguleerib ka andmebaaside kasutamist ja levitamist. Andmebaaside loomine ja kasuta-

mine eeldab omandisuhete reguleerimist lepingutega. Andmebaaside sisulist kuuluvust otsustati reguleerida lepingutega osapoolte vahel. Lepingud sõlmib ELNET Konsortsium. Kui juriidiline isik märgib töölepingusse andmebaasi loomise momendi, saab ta sellega andmebaasi haldamise õiguse ning autor on selle loovutanud tööandjale. Kui andmebaasi looja on olnud tööandjaga pidevas lepingulises töövahekorras ja saanud oma töö eest regulaarselt tasu, on ta automaatselt loovutanud tööandjale kui juriidilisele isikule andmebaasi kasutamiseõiguse. Autoriõiguse rikkumisi peavad autor ja andmebaasi valdaja regulaarselt jälgima. Autoriõiguste rikkumise eest on ettenähtud kriminaalvastutus.

Eestis on loodud vastav tööühm, kuhu kuuluvad Heiki Pisuke, Kalev Rattus ja Viive Kaur, et ettevalmistada autoriõiguse seaduse muudatusettepanekud. Praegu kehtiv Eesti autoriõiguse seadus ei käsitle piisavalt elektroonilise informatsiooni levitamise ja kasutamise õiguskaitsel.

Lahemaal teadusraamatukogude suveseminaridel on pikk ajalugu. Nad on kujunenud teadusraamatukogude tegevuse ja teadustöö arengu koordineerivaks lüliks, kus kolleegid saavad oma mõtteid ning kogemusi vahetada ja ühiste otsusteni jõuda. Kaasaja infoühiskonna digitaalse keskkonna kiire areng on toonud uusi suundi teadusraamatukogude teadus- ja arendustegevusse, mida tuleb rahvusvahelise tunnustuse huvides arvestada ka Eesti teadusraamatukogudel.

Anu Nuut
RRI raamatukogunduse osakonna
juhataja

IFLA'97

Rahvusvahelise Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liidu (IFLA) 63. aastakonverents "Raamatukogud ja informatsioon inimkonna arenguks" toimus 31. augustist 5. septembrini Taanis Kopenhaagenis. Konverents keskendus raamatukogude ja raamatukogunduse arengu tulevikusuundadele. Raamatukogu vaadeldi kui hariduse, enesetäiendamise, teadmiste omandamise ja kultuuri keskust, mis tagab inimõiguste kaitse ja informatsiooni kättesaadavuse ning on inimkonna arengu ja sotsiaalse progressi alus.

Eri sektsioonide istungitel ning tööseminaridel analüüsiti meetodeid, vahendeid ja võimalusi, mis tagavad kaasaja infoühiskonna digitaalses keskkonnas informatsiooni vaba kättesaadavuse raamatukogudes, arendades nii uusi kui säilitades vanu, traditsioonilisi raamatukoguteenusi. Senisest enam käsitleti elektroonilise infovahenduse probleeme, elektroonilise kirjastamise ja autoriõiguse küsimusi. Arutleti, milliseks kujuneb raamatukogu mudel 21. sajandil, tema ülesanded ja tegevus muutuste ajastul.

Koostamisel on IFLA tegevusprogramm järgneva viieks aastaks, kus esitatakse IFLA osakondade ja sektsioonide uued tegevussuunad. IFLA tegevusprogramm *Medium-term*

Programme 1998-2003 avaldatakse trükis 1998. aastal.

IFLA aastakonverentsil osales ligi 2000 delegaati 141 riigist. Eestit esindasid 32 delegaati EV Riigikogust, ERÜst, TPÜ infoteaduste osakonnast ja TPÜ Raamatukogust, Eesti Akadeemilisest Raamatukogust, Tartu Ülikooli Raamatukogust, Eesti Lasteraamatukogust, Harju Maakonnaraamatukogust ja ASist "Teek".

Delegatsiooni koosseisu kuulusid Marje Aasmets, Janne Andresoo, Anu Iho, Ivi Eenmaa, Rutt Enok, Toomas Etverk, Aare Kasemets, Kersti Kikkas, Aita Kraut, Aira Lepik, Toomas Liivamägi, Ene Loddas, Ülle Must, Aili Norberg, Tiia Nurmela, Anu Nuut, Linda Pärmoja, Sylvi Peets, Anne Rande, Ülle Rebo, Mihkel Reial, Siiri Sillajõe, Ülle Soosalu, Krista Talvi, Kalju Tammaru, Asko Tamme, Milvi Tedremaa, Maive Triipan, Tiit Valm, Anne Valmas, Anne Veinberg ja Sirje Virkus.

Eesti raamatukoguhoidjad olid esmakordselt esindatud nii arvukalt. Esiteks peeti konverents meile nii lähedal Põhjamaa riigis, teiseks osales Kopenhaagenis Euroopa raamatukoguhoidjate esinduskoosseis, mistõttu erinevalt Aasias toimunud IFLA aastakonverentsidest, olid ka ettekanded meie jaoks sisukamad ja huvipakkuvad.

27.-29. augustini toimus Kopenhaagenis 3. rahvusvaheline raamatukogu- ja infotöötajate täienduskoolituse konverents teemal "Inimkonna areng ja kompetentsus 21. sajandil". Konverentsi korraldasid IFLA hariduse ja täienduskoolituse sektsiooni täienduskoolituse ümarlaud ja Taani Kuninglik Raamatukogu- ja Infoteaduse Kool. Sellest IFLA eelkonverentsi tööst võttis osa 92 delegaati 20 riigist. Eestit esindasid Aira Lepik (TPÜ), Sirje Virkus (TPÜ), Aili Norberg (RR) ja Krista Talvi (RR), kes oma ettekannetes andsid ülevaate raamatukoguharidusest ning täiendõppe vormidest ja võimalustest Eestis. Ettekanded on avaldatud IFLA väljaandes *Human Development: Competencies for the 21st Century* (IFLA publications. München: Saur, 1997, p. 400).

3. rahvusvaheline raamatukogu- ja infotöötajate täienduskoolituse konverents pakkus huvitavaid kogemusi. Ettekanded peeti neljas teemagrupis:

- * suureneva täienduskoolituse vajaduse rahuldamise mudelid

- * täienduskoolituse kavandamine: individuaalne ja institutsionaalne tasand

- * kasutajakoolitus: raamatukoguhoidja õpetajana

- * koolitaja koolitus.

26.-29. augustini peeti Stockholmis parlamendiraamatukogude ja uurimisteenistuste sektsiooni eelkonverents, mis oli pühendatud Põhjamaade parlamendiraamatukogude koostöö 75. aastapäevale. Tutvustati Rootsi, Norra, Soome, Islandi ja Taani parlamendiraamatukogude tööd ja arengusuundi ning Põhjamaade ühisprojekti ametlike väljaannete elektroonilise koondkataloogi loomisel. Parlamendiraamatukogude töös analüüsiti peamiselt kaht teemat:

- * parlamendiraamatukogu ja Internet

- * parlamendiraamatukogu ja uurimisteenistus.

IFLA hariduse ja teadusuuringute osakonna raamatukogunduse teooria ja teadustöö sektsioonis käsitleti erinevaid infoteaduses kasutatavaid uuringumeetodeid. Bibliomeetrilisel analüüsil, mis on üks levinuimaid uuringumeetodeid, rajaneb ka info-teaduslike publikatsioonide hindamine – IFLA algatatud uurimistö. Analüüsiti tähtsamaid infoteaduslikke ajakirju ja neis avaldatud teadus-

publikatsioone, mis iseloomustavad eri riikide panust infoteaduslikku uurimistöösse.

Seksiooni avatud istungil tehti ülevaade infoteaduslike publikatsioonide analüüsi tulemustest Skandinaaviamaades. Teemat on käsitlenud seksioonis jätkuvalt, eri riikide analoogseid uurimistulemusi on tutvustatud ka eelmistel IFLA aastakonverentsidel (Türgi 1995, Hiina 1996). Käsitlemist leidsid nii rahvusvahelised kui rahvuslikud uurimistöösuunad infoteaduses. Väga oluline on rahvuslike uurimissuundade võrdlemine rahvusvahelise infoteadusliku teadustööga. Eri riikide töö võrdlev analüüs toob välja riikidevahelised sotsiaalsed ja kultuurilised ning rahvuslike innovatsioonisüsteemi tegurite erinevused, mis ühtlasi on riigi haridusliku, kultuurilise ja majandusliku taseme näitajad.

Huvipakkuv oli Ragnar Andreas Audunsoni ettekanne, mis käsitles rahvaraamatukogude tegevussuundi praegusel muutuste ajastul. Infoühiskonna digitaalse keskkonna areng eeldab muutusi ka rahvaraamatukogude organisatsioonis. Autor esitas mitu huvitavat rahvaraamatukogude arengut puudutavat seisukohta ning pidas otstarbekaks moderniseerimisega kaasnevate organisatsiooniliste muutuste põhjalikku analüüsi, mis põhineks institutsiooni kui terviku ja raamatukogunduse teooria perspektiividel, lähtudes eelkõige raamatukogu tegevuse põhieesmärgist – tagada ühiskonna ja inimkonna arenguks vajaliku informatsiooni vaba ja võimalikult ammendav kättesaadavus.

Seksiooni tööseminari teema oli "Raamatukogude areng Euroopa kontekstis". Keskenduti Euroopa Nõukogu tegevusele raamatukogu telemaatikaprogrammide arendamisel, millega kaasneb raamatukogude teadustöö ning tehnoloogilise arengu intensiivistumine. Euroopa Komisjoni (DGXIII-E4) toetusel on algatatud ja ellu viidud ca 100 raamatukogu tehnoloogia ja teadustöö projekti. Tööseminari käigus tutvustati ja demonstreeriti olulisemaid raamatukoguprogramme nagu EQLIPSE, LISTED, DALI, DECIMATE, PLIS, CAMILE, JUKEBOX, EDUCATE ja BALTICSEAWEB.

Ülikooli- ja teiste teadusraamatukogude seksioonis tehti mitu huvitavat ettekannet teadusraamatu-

kogude finantseerimisest, eelarve kujundamisest ning finantstegevuse analüüsist. Infoühiskonna arengu ja raamatukogude töö automatiseerimisega on kaasnenud muutused teadusraamatukogude eelarve kulude jaotuses. Tulevikuraamatukogu rahastamiseks tuleb luua uus mudel, suurenenud on toetusfondide osa. Raamatukogu peab arendama teenusliike ja pakkuma tasulisi infoteenusi.

IFLA turunduse ja juhtimise seksioonis analüüsiti raamatukogu üldsussuhteid, tutvustati raamatukoguteenuste arengutendentse ja turunduse tulevikku.

Elektroonilise keskkonna areng muudab oluliselt raamatukogu põhitööprotsesside olemust ja esitab uusi nõudeid personali kutseoskustele. Kasulikke informatsiooni saadi **bibliograafilise arvestuse osakonna** avafoorumis ettekannetest, kus anti ülevaade bibliograafia, kataloogimise ning liigitamise ja märksõnastamise alasest tegevusest, elektrooniliste teavikute kirjeldamisest, tutvustati elektrooniliste ressursside kirjeldamise rahvusvahelist standardit ISBD(ER) ning arvutifailide kirjeldamise standardi (ISBD(CF)) uut versiooni. IFLA UBCIM programmi raames tegutsev töörühm loob miinimumtasandi autoriteetkirje vormingut, arendamaks rahvusvahelise normandmete standardnumbri (ISADN) süsteemi. Ilmselt kõige probleemsemaks Interneti teenuste ja

elektroonilise andmetöötluse valdkonnas kujuneb elektrooniliste dokumentide kirjeldamine ja asukoha määramine. Digitaalse keskkonna arenguga kaasnevad mitmed uued probleemid, millega raamatukoguhoidja peab oskama arvestada, näiteks

- * Internet ja autoriõiguse kaitse
- * intellektuaalse omandi kaitse
- * digitaalinfo kasutamise ja levitamise õiguskaitsed jne.

Konverents andis võimaluse tutvuda raamatukogutöö arengusuundadega kogu maailmas ja vahetada erialaseid kogemusi teiste riikide raamatukoguhoidjatega. Kolleegidele teadvustati Eesti raamatukogude ja raamatukogunduse seisundit ning loodi uusi koostöösuhteid.

IFLA'97 oli erakordne, sest **valiti organisatsiooni uus president**, kelleks osutus kanadalanna, Pariisi Ülikooli Raamatukogu direktor **Christine Deschamps**.

Teadmiseks!

RRi raamatukogunduse teabetoas (V korrus, ruum A 5061) on avatud näitus "IFLA'97", kus on väljas valik konverentsilt kaasatoodud IFLA väljaandeid, IFLA seksioonide avastungite ja tööseminaride ettekannete tekstid, IFLA näitusel end reklaaminud institutsioonide kataloogid ja muud tutvustavad väljaanded.

IFLANETi aadress on:
<http://www.nlc-bnc.ca/ifla/>

Anu Nuut
RRi raamatukogunduse osakonna juhataja

Meie raamatukoguhoidjate delegatsioon vastuvõtul Taani Eesti saatkonnas Kopenhaagenis.

ÜKS KÜSIMUS

Aira Lepik, olete esimene IFLA ametnik Eestist. Mida toob endaga kaasa Teie valimine IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni sekretäriks?

Mind valiti IFLA hariduse ja koolituse sektsiooni (*Section on Education and Training*) sekretäriks aastateks 1997-1999 sektsiooni alalise komitee istungil 30. augustil 1997.

Sektsiooni juhataja ja sekretär valitakse igal paaritul aastal. Nendele ametikohtadele saab kandideerida kaheks järjestikuseks valimisperioodiks. Nii meie sektsiooni endine juhataja – Dr. Steffan Rückl Saksa-maalt (*Humbolt-Universität, Berlin*), kui sekretär – prof. Evelyn Daniel (*University of North-Carolina, Chapel Hill*) olid valitud juba teistkordselt, seega oli sektsiooni juhtkonna vahetus ootuspärane.

Sektsiooni juhataja ja sekretäri kohale esitati kaks kandidaati. Juhatajaks valiti hääletagega 9:6 prof. **Judith Elkin** (*University of Central England, Birmingham*) ja sekretäriks mind. Sekretärina täidan ka sektsiooni info koordineerija (*information coordinator*) ülesandeid.

Hariduse ja koolituse sektsioon on oma 224 liikmega IFLA 33st sektsioonist suuruselt viies. Sektsiooni alalisse komiteesse kuulub 17 liiget 14st riigist – USAst, Horvaatiast, Iisraelist, Jamaikalt, Kanadast, Eestist, Lõuna-Aafrika Vabariigist, Prantsusmaalt, Rumeeniast, Sri Lankalt, Taanist, Tšehhist, Türgist ja Ühendatud Kuningriigist.

Olen sektsiooni alalise komitee liige aastatel 1995-1999 ning seetõttu teadnud sektsiooni peamistest probleemidest ning projektidest viimastel aastatel palju.

IFLAGa olen seotud 1990ndate aastate algusest. Osalesin IFLA aastakonverentsil Moskvas (1991), Barcelonas (1993) ning Istanbulis (1995). Moskvas ja Istanbulis tegin ettekande, mis seotud minu tegevusega lugemisuuringute ümarlauas (*Round Table on Reading Research*), kuhu kuulun 1991. aastast. Praegu kannab lugemisuuringute ümarlaud lugemise sektsiooni nime (*Section on Reading*). Lugemise sektsiooniga olin seotud käesoleva aasta augustini seetõttu, et osalen Rahvusvahelise Lugemise Assotsiatsiooni Euroopa

Arenduskomitees (*International Development in Europe Committee of International Reading Association / IDEC of IRA*).

Hariduse ja koolituse sektsiooni juures tegutseb täienduskoolituse ümarlaud (*Continuing Professional Education Round Table / CPERT*), mille korraldusel toimus enne tänavust IFLA aastakonverentsi Kopenhaagenis 3. rahvusvaheline täienduskoolituse konverents. Esinesin seal ettekandega *Training of Trainers and Professional Development: Estonian Prospective* ning osalesin mitme koolitusprojekti arutelul. (Eestist tegid ettekande veel Sirje Virkus TPÜst ning Aili Norberg ja Krista Talvi RRist.)

IFLA aastakoosolekul korraldab iga sektsioon avatud istungi ja tööseminari. Sektsiooni tööseminar toimus Taani Kuninglikus Raamatukogu- ja Infoteaduse Koolis (*Royal School of Library and Information Science*) teemal *Equivalencies and Harmonization of Library and Information Degrees*. Tegin seal ettekande *Library and Information Degrees: Tradition and Development in Estonia*. Lisaks nõ. rahvusvahelistele ettekangetele tutvustati tööseminaril ka Raamatukogu- ja Infoteaduse Kooli. Paralleelselt toimus kaheksa tööseminari, millest iga osaleja valis oma erialahuvidele vastava.

Sektsiooni alalise komitee teisel istungil (iga aastakonverentsi käigus toimub kaks alalise komitee istungit, üks enne konverentsi, tavaliselt IFLA

avamisele eelneval laupäeval, ning teine IFLA-nädala reedel, enne ametlikku lõpetamist) toimus nõ. sektsiooni töö juhtimise üleandmine.

Arutlusel olid peamiselt IFLA keskmise kestvusega programm (*Medium-term Programme*) ning sellest tulenev sektsiooni tegevuskava aastateks 1998-1999. Kõige rohkem puudutab iga riigi raamatukogu- ja infoalast haridust näiteks Hans-Peter Geh poolt algatatud erialahariduse 1976. aasta standardite kaasajastamine, erialahariduse akrediteerimise nõuete analüüsimine ja kohandamine eri riikides rakendamiseks ning raamatukogu- ja infoalase hariduse statistika kogumine ja analüüsimine.

Koordineeriva nõukogu (*Coordinating Board of Division*) liikmena osalesin esmakordselt hariduse ja uuringute osakonna (*Division VII "Education and Research"*) tööõupidamisel. Osakonna koordineerivasse nõukogusse kuuluvad ja on hääleõigusega sektsioonide juhatajad ja sekretärid, VII osakonna koordineerivas nõukogus seega hariduse ja koolituse, teooria ja teadustöö ning lugemise sektsiooni ametnikud. Nõukogu töös osalevad, kuid hääleõigust ei oma ümarlaudade juhid ja sekretärid, VII osakonna puhul raamatukogude ajaloo, erialaajakirjade toimetajate, kasutajakoolituse ja täienduskoolituse ümarlaua esindajad. Osakonna juhatajaks valiti **Lis Byberg** Norrast ning sekretäriks **Mirja Iivonen** Soomest, kes kannavad analoogseid ameteid teooria ja teadustöö sektsioonis. Lis Byberg on nüüdsest ka IFLA Erialanõukogu (*Professional Board*) liige, esindades seal kogu osakonda.

Uutele sektsioonide ametnikele korraldati IFLA aastakonverentsi raames koolitusõupidamine ning tänavu suvel IFLA peakorteris koostatud 101-leheküljelist *IFLA Officers Handbook*'i kasutatakse palju.

Loodan, et IFLA hariduse sektsioonis kavandatav ja tehtav leiab huvi, vastukaja ning kaasatugemist ka Eestist. Selle tagamiseks luban regulaarselt teavitada erialaavaliikkust eelkõige ajakirjade "Raamatukogu" ja "Infofoorum" vahendusel.

KOOLITUS JA KONSULTATSIOONID – PROF. TOM WILSON TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI INFOTEADUSTE OSAKONNAS

Ühendatud Kuningriigi Sheffieldi Ülikooli infoteaduste osakonna uurija-professor (*Research Professor in Information Management*) Tom Wilson on Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduskonna kutsel 1997./98. õppeaasta sügissemestril õppetooli külalisprofessor Tallinnas.

Professor Wilsoni tegevus infoteaduste eri valdkondades on tuntud ja tunnustatud nii Ühendatud Kuningriigis kui rahvusvaheliselt. Professor Wilsoni erialane tegevus on eelkõige seotud Sheffieldi Ülikooli infoteaduste osakonnaga, mida ta juhatas aastatel 1982-1997.

Käesolevast õppeaastast keskendub ta peamiselt uurimistööle ning jätkab osakonnas teabe juhtimise uurimisgrupi (*Information Management Research Group*) ja ülikoolis Tervishoiuteabe Juhtimise Uurimiskeskuse (*Centre for Health Information Management Research*) juhtimist. Uurimisprojektidest on huvipakkuv Sheffieldi Ülikoolis käivitatud *NetLinkS* (*Information for Networked Learner Support*), milles analüüsitakse õppetöö toetamist arvutivõrkude abil, ning oktoobris algav Briti Raamatukogu toetusel algatatud projekt infootsingu ebamäärasusest (*uncertainty in information seeking*).

Professor Wilson on seotud mitme info juhtimist ja uurimismeetodeid siduva ainekursuse õpetamisega

Sheffieldi Ülikoolis. Ta töötas välja magistriõppe programmid elektroonilise ja tervishoiualase teabe juhtimises ning koordineeris teabejuhtimise magistriõppe programmi koostamist Portugali Inseneri- ja Tööstustehnoloogia Instituudi (*The National Institute for Engineering and Industrial Technology*) tarbeks.

Professor Wilsoni erialane tegevus on seotud Briti Info- ja Raamatukoguhariduse ning Uuringute Assotsiatsiooni (*The British Association for Information and Library Education and Research/BAILER*) ning Raamatukogu- ja Infoalase Hariduse ning Uuringute Euroopa Assotsiatsiooni (*The European Association for Library and Information Education and Research/EUCLID*) tegevusega. Pro-

fessor Wilson on eelnimetatud organisatsioonide ning ka Teabekorralduse Ühingu (*Society for Information Management/SIM*) juhatuse liige.

Eestis töötab professor Wilson TPÜ infoteaduste õppetooli külalisprofessorina ning on seotud õppe- ja arendustegevusega infoteaduste osakonnas. Ta õpetab 1997./98. õppeaasta sügissemestril ainekursusi "Infoteaduste kaasaegsed probleemid", "Kvalitatiivsed uurimismeetodid sotsiaalteadustes" ning "Teabejuhtimine organisatsioonis", mida on oodatud kuulama nii bakalaureuse- kui kraadiõppe tudengid. Kavas on ka infoteaduste osakonna õppekavade analüüs ja hinnang neile ning konsultatsioonid infoteaduste uurimisvaldkondades.

Tom Wilson on eesti raamatukogundusavalikkusele tuttav eelkõige tema intervjuu kaudu, mis ilmus käesoleva aasta alguses TPÜ infoteaduste osakonna elektroonilises ajakirjas "Infofoorum" (<http://www.tpu.ee/~i-foorum/tom.htm>). Lisateavet professor Wilsoni teadus- ja arendustegevusest ning publikatsioonidest saavad huvilised tema koduleheküljelt (<http://www.shf.ac.uk/huni/academic/I-M/lecturer/tom1.html>). Professor Wilson pakub koolitust ja konsultatsioone TPÜ infoteaduste osakonnas käesoleva aasta septembrist detsembrini.

Lähem teave:

Prof. Aira Lepik

TPÜ infoteaduste osakond

tel & faks: +2 640 9480

e-post: aira@tpu.ee

26. septembril avati Rahvusraamatukogu 5. korrusel Šveitsi lugemissaal + Šveitsi Kulturiantenn (*Schweizer Lesesaal + Kulturantenne Schweiz*). Lugemissaali rajamist toetasid kultuurifond *Pro Helvetia* ja Šveitsi Suursaatkond Eestis. Saali enam kui 800 trükisest koosneva kogu teemaring on lai: majandus, kultuur, poliitika, ajalugu, õigusteadus, kirjandusteadus, ilukirjandus, lisaks teatmeteoseid ja perioodikat. Eraldi on õppematerjalide nurk, nn *Didacta-Ecke*. Edaspidi tellitakse kirjandust igal aastal Šveitsist eraldatava summa piires. Lugemissaali tööd juhib Austria, Saksa ja Šveitsi lugemissaali juhtiv koordinaator Irja Paarmann.

MÄLESTAME AILI SALUMAA (KALJO)

11. 08. 1934 – 19. 09. 1997

*Üks küünal süüta,
mõtle, meenuta –
teda, kel tehtud on elutöö.*

Kärdla Lasteraamatukogu ja Aili Salumaa nime vahele võiks kirjutada võrdusmärgi. 43 aastat ühe raamatukogu tööd juhtida! Seda ei suuda igati. Tundus, et Aili elurõõm ja tegutsemistahe on ammendamatud, kuni tänavu 19. septembril tõmbas kuri haigus kõigele lõpliku kriipsu.

Aili Salumaa oli inimene, keda jäävad väga paljud sooja südamega mäletama. Mind seob Ailiga 19 ühist tööaastat ja sellest ajast on, mida meenutada ja millest õppida.

Kus oli Aili, seal oli ettevõtmistes hoogu ja sära. Kes jõuaks üles lugeda kõiki tema organiseeritud küllasõite, kohtumisi, ekskursioone, kirjanduslikke maastikumänge ja laagreid, viktoriine jmt. Arvan, et Aili kõigutas oma olemusega suuresti müüti raamatukoguhoidjast kui vaiksest riulite vahel nokitsejast. Talle meeldis, kui raamatukogus oli hoogsat tegevust, nalja ja näitemängu.

Tähtkujult Lõvi võitles Aili ka oma raamatukogu eest nagu lõvi. Tänu temale on Kärdla Lasteraamatukogu praegu iseseisev asutus oma eelarve ja majandamisega. Paar aastat tagasi tehti meie raamatukogus korralik remont ning saadi lisaruumid, kus nüüd asub imeilusa mööbliga lastekohvik "Krõll".

Olime nii harjunud Aili osavõtlikkuse ja tähelepanelikkusega oma kaastöötajate suhtes, et need viimased kuud ilma temata olid üsna kõledad. Südamegi tegi soojaks tema oskus kiita ka mõne pisisaavutuse eest, mis väga innustas ja töötahet tõstis. Lohutav oli tunda Aili mõistvat suhtumist, kui hingel mõni mure rõhus.

Ja ikka on silme ees Aili hommikune tööletulek lillesülemiga oma koduaiast. Nii ei puudunud vaasidest kunagi värsked õied. Aili on õelnud, et kõige rohkem armastab ta lilli ja lapsi.

Hiiumaa lapsi on ta käe alt läbi käinud mitu põlvkonda. Ta jäi ikka kõigi jaoks armsaks tädi Ailik. Lasteraamatukogu näiteringi lapsed käisid omakorda "Elurõõmu" klubile esinemas. Ja mitmel korral vaatasin ma imetlusega kui elavalt ja huviga klubilised laste tegemistele kaasa elasid. Arvan, et sellised mitme põlvkonna ühistegevused on suuresti tõstnud meie lasteraamatukogu mainet.

Kallis Aili, Sa jääd meie südamesse sooja ja helgena. Püüame Sinu elutööd vääriliselt jätkata. Lõpetan sõnadega, mida Sa ise armastasid tihti öelda headele inimestele, kes meid meie töös aitasid:

*Ei see tänu ajas jahtu,
ei see aitäh iial kustu,
sügavasse südamesse
jäävad sädemed särava.*

Kersti Ojasalu

SUMMARY

This autumn Tallinn Central Library celebrates her 90th anniversary. On this occasion Arda Mäepere, assistant director of the Library, introduces its history. As every library in Estonia, the Central Library has lived through several changes. Three times its name has been changed. In 1951 the collection of 40,000 copies was distributed because it was considered to be too numerous for a public library. Now there are 21 branch libraries. In 1996 over two million copies were lent and 55,500 readers were served. Tallinn Central Library acts as a cultural centre for the non-Estonian population who communicate in Russian. The library and its branch libraries have lack of accommodation but Arda Mäepere hopes that the next jubilee will be celebrated in a renovated house. The house was built in 1894-1895, the rough draft project was made by M. Preobrazenski, the final design by the well-known architect R. Knüpfper. Two separate articles are written by the librarians of the branch libraries in Nõmme (75 years old) and Pelgulinn (70).

Sirje Lusmägi, senior librarian of the Rare Book Department at the National Library of Estonia, in her article "A Grammar Book for Cover Filling Material" describes how she found the lists with the words in the Estonian language between the gaping covers of a half-parchment binding. This filling material was used for the collection of Cicero's speeches and it consisted of the fragments of Henrich Göseken's "Manuductio ad Linguam Oesthonicam" (Reval, 1660). The author speaks about the personality of Göseken and about the fate of the grammar book and dictionary he had compiled. She also quotes different and contrary views of Göseken. The book, found between the covers, is restored by Marielle Liivet, a specialist at the National Library of Estonia. She separated 33 printed and 2 manuscript lists from the cover of Cicero's collected speeches.

In her article "360 Years of Estonian Printed Music" Kaja Tiisler, a librarian of the Baltica Department at the Estonian Academic Library (EAL), gives a survey of the printing of the first Estonian music books. The bases of this article is the exhibition at the Estonian Academic Library, organized this spring. The oldest printed music in Estonia was issued in 1637 in the printing house of Tallinn Gymnasium by Christoff Rausner. Kaja Tiisler introduces more closely the work "Hand und Haußbuches Für die Pfarherren / und Haußväter Ehnstnischen Fürstenthumbs. Th. 1-4, Riga u. Revall : Schröder u. Reusner, 1632-1638", compiled by Heinrich Stahl. This printed music is published in the second part of this work. In the Baltica Department of EAL there are some unicum musical compositions printed mainly in Tartu and Tallinn in the 19th century. There are also some sheets of manuscript music. In 1997 there is another jubilee of Estonian printed music – 180 years from the publishing of the first Estonian periodical of printed music. From January 1817 the first music weekly periodical had been published. More recent music makes up a separate collection. The basis of it is a voluminous collection bought from Aleksander Loorits at the end of the 1960s.

In our interview we introduce the activities of the well-known librarian Hans Jürman during the last fifty years. Jürman, a person with large knowledge in the humanities, evaluates his work and speaks in more details about the years in Pirita Library. Later he worked in the Acquisition Department of the Tallinn Central Library as a bibliographer. In the National Library of Estonia he worked as a consultant librarian and in the field of library science. Much of his time he has spent on library terminology.

In her article "When Was the First Book Printed in Estonia?" a library specialist of Tartu University Library Ene-Lille Jaanson disputes the opinion that the first printed book has a year number 1631 on its title page. As a matter of fact this number must be 1632. The bibliographer Friedrich Puksoo also thought that Virginius-Boismannus's disputation had lost the other Roman numeral "one" by human oversight. It means that Estonian typography will celebrate its 365 anniversary this year. In her article Jaanson introduces in more details how the printing-office in Tartu was founded. It was in close connection with the foundation of Tartu Gymnasium (1631) and Tartu University (1632). We get some data about the defending of Virginius-Boismannus's dissertation. Andreas Virginius was the professor of theology in Tartu in 1932, but respondent Henricus Boismannus's stay and studying in Tartu is undated. The first person to govern the printing-office was Jacob Becker who had worked on postal service in Riga. Gerhard Schröder was a city printer. He probably got the printing paper from a paper-mill in Tartu. But no documentary assurance about the existence of a paper-mill has been found.

In her article "Reading the Thoughts of an European" Maire Liivamets continues introducing the Estonian history of ideas. She speaks about the well-known Estonian exile writer Karl Ristikivi's (1912-1977) essayistic collection of articles "The Last Freedom" (Published by "Ilmamaa" in 1996). First of all Karl Ristikivi is known by his historical novels. In his novels he observes the history of Europe beginning with the crusades' campaigns in the 12th century and up to the history of the 20th century. Against the background of the history of Europe he observes the history of his own country. By his mind they are closely bound together. This collection of articles helps to understand his world outlook, gives some data about the formation of his novels and characters at the same time. It opens a little his own introvert nature. Most of these articles are criticisms of literary compositions and much attention is given to the observation of the well-known exile writers but he has not forgotten to examine the writers living in Estonia. Ristikivi's criticism is always delicate, he understands his colleagues and respects them.

CONTENTS

■ First Column	Tiiu Valm	4
■ TALLINN CENTRAL LIBRARY- 90		
Tallinn Central Library -90	Arda Mäepere	5
Reference Section of Tallinn		
Central Library - 50	Viivi Küttis	7
75 Years of Lending Service		
at Nõmme	Ellen-Ines Pagel	8
The Library for the People Living		
in Pelgulinn	Esta Kiik	9
■ INTERVIEW		
Reading Is Like Narcomania – You Must		
Take to It Every Day: An Interview		
with Hans Jürman	Maire Liivamets	11
■ PUBLIC LIBRARY		
Libraries in Võru County	Ere Raag	14
■ LIBRARIES ABROAD		
Libraries in the Fairyland Denmark		
Part 3	Ene Riet	16
■ RESTORATION		
How Are You, the Old Book?	Mari Siiner	18
■ HABENT SUA FATA LIBELLI		
A Grammar Book as a Cover		
Filling Material	Sirje Lusmägi	20
■ * * *		
Papers of Information Science Department		
Graduates of the Tallinn Pedagogical University		
in 1997.		22
■ RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP		23
■ BOOK HISTORY		
Rare Books in Tartu University Library:		
When Was the First Book Printed		
in Estonia?	Ene-Lille Jaanson	27
■ 360 Years of Estonian Printed Music	Kaja Tiisel	30
■ Aesthetic of a Cult-Book	Aimar Ventsel	33
■ ESTONIAN HISTORY OF IDEAS		
Reading the Thoughts of		
an European	Maire Liivamets	35
■ COMMON TOPIC		
Authority Files As a Key to		
a Computer Catalogue	Margot Mahlapuu	37
■ COMPUTER EDUCATION		
Databases in the User Service of the National		
Library of Estonia	Mai Põldaas	38
■ CONFERENCES & SEMINARS		
Reader Satisfaction as a Measure		
of the Library Activities Quality	Aili Norberg	39
IFLA '97	Anu Nuut	42
One Question to Aira Lepik		44
■ NEWS		
Education and Consultations:		
Professor Tom Wilson in the		
Information Science Department		
of Tallinn Pedagogical University	Aira Lepik	45
■ IN MEMORIAM		
Aili Salumaa (Kaljo)		46
■ SUMMARY		47

RK

